

NEPRAJZI

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

Szerkeszti Hála József

A Magyar Néprajzi Társaság 107. Közgyűlése (1)

Társaságok, egyesületek, szervezetek (14)

Külföldi tanulmányutak, expedíciók (16)

Tudományos rendezvények, konferenciák (18)

Kiállítások (25)

Téka (27)

In memoriam (35)

Mindenféle (85)

HUSZONNEGYEDIK ÉVFOLYAM

1995/1-4.

E számunk illusztrációit

Kós Károly *Néprajzi képeskönyv Erdélyből* (Budapest 1994)

című művéből válogattuk.

Kós Károly akadémiai székfoglaló beszéde a 85–96. oldalakon olvasható.

ISSN 0133–8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság

Felelős kiadó: ANDRÁSFALVY BERTALAN

Engedélyszám: III/Szl/426/1980.

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság

Megrendelhető:

1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

Neotipp Nyomdaipari és Kereskedelmi Betéti Társaság

1025 Budapest, Vöröstorony lejtő 5.

Felelős vezető: Dr. Naszályi Gábor

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG 107. KÖZGYŰLÉSE

Budapest, 1995. június 7.

I.

Jegyzőkönyv

A Magyar Néprajzi Társaság 1994. június 7-én a Néprajzi Múzeum Dísztermében tartotta meg 107. Közgyűlését.

ANDRÁSFALVY BERTALAN elnök köszöntötte a megjelenteket és megnyitotta a közgyűlést.

ANDRÁSFALVY BERTALAN felkérte BELLON TIBORT, hogy ismertesse a választmány határozatát a társasági kitüntetések odaítéléséről. 1994-ben a Györffy István-emlékérmet PÓCS ÉVÁnak ítélte oda a választmány. Jankó János-díjat BORSOS BALÁZS kapott. Belföldi tiszteleti taggá BARSÍ ERNŐt, FÜZES ENDRÉt és HOFER TAMÁSt, külföldi tiszteleti taggá ANNA KOWALSKA-LEWICKÁt (Lengyelország) és MATTI RÄSÄNENT (Finnország) választotta meg a közgyűlés. Emléklapot kaptak: BORSOS JÓZSEFNÉ IRÁNYI LUJZA, FÖLDYNE VIRÁNY JUDIT és PESOVÁR ERNŐ, akik 50 évvel ezelőtt léptek be a Társaságba. ANDRÁSFALVY BERTALAN elnök a jelen lévő kitüntetetteknek átadta az érmeket és az okleveleket.

BELLON TIBOR főtítkár áttekintette az elmúlt időszakban végzett társasági munkát. A főtítkári beszámolót a közgyűlés elfogadta.

A pénztárosi jelentést KECSKÉS PÉTER, a Számvizsgáló Bizottság jelentését pedig BARNA GÁBOR terjesztette a közgyűlés elé. A jelentéseket a közgyűlés elfogadta.

Végezetül ANDRÁSFALVY BERTALAN elnök felkérte PÓCS ÉVÁt *Élők és holtak, látók és varázslók – Mediátori technikák a kora újkor történeti forrásaiban* és BORSOS BALÁZSt *A kérdőívtől a cluster-analízisig – Természettudományos módszerek alkalmazása a néprajzban* című előadásának megtartására.

ANDRÁSFALVY BERTALAN elnök megköszönte PÓCS ÉVÁnak és BORSOS BALÁZSnak az előadást, a megjelenteknek a részvételt és bezárta a közgyűlést.

Budapest, 1995. június 7.

K. m. f.

K. CSILLÉRY KLÁRA
jkv. hitelesítő

GYÖRGYI ERZSÉBET
jkv. hitelesítő

ANDRÁSFALVY BERTALAN
elnök

KÁDÁR NATÁLIA
jkv. vezető

II.

A Társaság kitüntetettjei

PÓCS ÉVA

PÓCS ÉVA a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének munkatársa, a magyar néprajztudomány egyik legkiválóbb képviselője. Szolnoki muzeológusként nagyszemű terepmunkát végzett, közreműködésével indult meg és eredményesen zárult a *Szolnok megye néprajzi atlasza* munkálata. Több kiváló könyv szerzője és kézikönyvek, lexikonok társszerzője, a néphitkutatás nemzetközileg is elismert szakembere. Tudását több egyetem hallgatóságával osztja meg. Szakterületén, a néphitkutatásban több konferencia szervezőjeként és előadójaként számottevő eredményt tudhat magáénak.

BORSOS BALÁZS

BORSOS BALÁZS a fiatal néprajzkutatók markáns egyénisége. Sokoldalúan képzett kutató, geológiát, geomorfológiát tanult, majd etnográfusi diplomát szerzett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Közben elmélyült a videokommunikációs rendszerek megismerésében, jelenleg továbbképezi magát a Színház- és Filmművészeti Főiskola szerkesztő-rendező szakán. Néprajzi kutatása elsősorban az ökológiai antropológia tárgykörét öleli fel. Kárpátaljala és Bodroghözre vonatkozó kutatásai jelentősek. Kandidátusi disszertációját a Bodroghöz ökológiai antropológiájából írta. Egyetemi oktatóként adja tovább tudását az ifjúságnak.

BARS ERNŐ

BARS ERNŐ öt évtizedes pályáíve során sok értékes népzenei, folklorisztikai és helyismereti művel gazdagította a néprajztudományt. Szülőfalujáról, Sályról több könyvet publikált valamennyiünk örömeire. Népdalgyűjteményei fontos szerepet játszanak nem csak a szaktudomány gyarapításában, hanem a hagyományok megőrzésében és továbbélésében is. Kiváló tanárként a győri főiskolán fiatal pedagógusok generációival ismerteti meg múltunk értékeit.

FÜZES ENDRE

FÜZES ENDRE mind a népi építészet kutatásában, mind a néprajzi muzeológiában meghatározó személyiség és alapvetően új eredményeket tudhat magáénak. Mind itthon, mind külföldön elismert és megbecsült kutató. Minisztériumi tisztviselőként sokat tett a hazai muzeológia európai szintű fejlesztéséért. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum építésében nagy szerepe volt, ennek a munkának sikeres előrejutása alapvető érdeme. Áldozatos munkája révén a magyar népi iparművészet számottevő eredményeket könyvelhet el. Társaságunk egyik legaktívabb tagja, aki mindig a közösség érdekeit tartja szem előtt.

Andrásfalvy Bertalan megnyitja a közgyűlést
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

Borsos Balázs átveszi a Jankó János-díjat
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

HOFER TAMÁS

HOFER TAMÁS kiemelkedő tudományos munkássága közmegebecsülést vívott ki mind a hazai, mind a nemzetközi fórumokon. Nagy tudású, invenciózus kutató, aki otthon van a hazai tájakon és az európai katedrákon. Módszertani megújulást hoztak FÉL EDITtel a monografikus településkutatásban, valamint a népművészeti kutatások történeti, művészettörténeti, esztétikai értelmezésében. Hídépítő szerepe közismert a hazai és nemzetközi szaktudományokban, valamint a tudományközi területeken. A néprajzos utánpótlás nevelésében és a néprajzi muzeológiában kimagasló eredményei elismerést érdemelnek.

ANNA KOWALSKA-LEWICKA

ANNA KOWALSKA-LEWICKA a lengyel népi kultúra jeles kutatója. Főleg a Tátra vidékének pásztorkodásáról, hiedelemvilágáról, a társadalmi élet jelenségeiről szóló tanulmányai számottevőek. Kiváló tanulmányai mutatják be a terület táplálkozási kultúráját. Munkássága hatással volt a hazai kutatók szemléletének alakulására. A magyar néprajztudománnyal régóta bensőséges és szoros kapcsolat fűzi össze.

MATTI RÄSÄNEN

MATTI RÄSÄNEN turkui egyetemi tanár. 1934-ben született Kuopióban. Dolgozott muzeológusként szülővárosában, kutatótanárként a jyväs kyläi egyetem néprajzi tanszékén. Jelenleg a turkui egyetem néprajzi tanszékének professzora. A magyar néprajztudománnyal szoros kapcsolatokat ápol. Kutatásai a táplálkozáskultúra témakörében jelentősek, vizsgálatokat tett a városi kultúra kérdéskörében. Kiváló terepmunkás, jelenleg észt kutatókkal közösen végez adatfeltáró munkát.

III.

Bellon Tibor: Főtitkári jelentés

Tisztelt Közgyűlés!

Társaságunk évszázados története során talán még nem volt ilyen nehéz helyzetben. A gazdasági és társadalmi erózióknak olyan halmazával találjuk magunkat szembe, olyan kihívások tornyosulnak előttünk, amilyenekre eddig nem tudunk példát mondani. Ezekre újra meg kell fogalmaznunk a választ, újra meg kell keresnünk, meg kell szilárdítanunk a helyünket. A nemzeti kultúra abban a televényben gyökerezik, abból virágzik, amelyiket – sok más mellett – szaktudományunk kutat, és származtat vissza azoknak, akiktől kapta. Ez a kettős iránultság meghatározó kell hogy legyen törekvéseinkben.

Barsi Ernő átveszi a belföldi tiszteleti tagságot igazoló oklevelet
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

Füzes Endre átveszi a belföldi tiszteleti tagságot igazoló oklevelet
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

Hofer Tamás átveszi a belföldi tiszteleti tagságot igazoló oklevelet

(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

A néprajztudományban is jelentős megújulási törekvéseknek vagyunk tanúi. A nagy társadalmi változások következtében az általunk vizsgált kultúra erőteljes bomlás állapotába került. A kinyílt világ, a média gyakran gátlástalan erőszaka, a határok átjárhatósága, a földönfutásra kényszerített, nemzeti tudatában megtépázott, kisebbségi sorba taszított, helyenként pusztulásra ítélt közösségek, de az itthoni közösségek erőszakos felbontását szorgalmazó törekvések is azt eredményezték, eredményezik, hogy az általunk vizsgált hagyományos kultúra alapvető átalakulás állapotába került. Az értékrend felbomlott, az emberek tájékozódása lehetetlenné, reménytelenné vált. Ez a folyamat az utóbbi években erősen felgyorsult. A közösségek felbomlottak, nincs mihez igazodjanak, a tartásuk elveszett. Mindezeket a folyamatokat a néprajz is igyekszik követni, rögzíteni.

Azzal is szembe kell néznünk, hogy a szakma erősen megosztottá vált. Sokféle szándék, törekvés kap kisebb-nagyobb szerepet, megnyilvánulási teret. Ezek nem mindig harmonizálnak egymással, sőt néha egymásnak feszülő indulatok gerjednek közös törekvésünk, célunk kárára. Ezeken pedig csak magunk lehetünk úrrá, több megértéssel, egymás iránti türelemmel, a másság kölcsönös elviselésével. Erre tanít bennünket szaktudományunk eddigi története is. Az előttünk járó nemzedékek jó és rossz példáin kellene okulnunk a magunk és közösségünk hasznára, boldogulására.

Mindezek előrebocsátásával szeretném röviden összefoglalni az esztendő történéseit.

Mindenekelőtt emlékezzünk Társaságunk azon kiváló tagjaira, akik elköltöztek közülünk. BARABÁS JENŐre, aki a *Magyar néprajzi atlasz* fáradhatatlan munkásként volt jelen közöttünk, a kartográfiai módszer elkötelezett híveként valósította meg a kívánt célt, GUNDA BÉLÁra, aki iskolát teremtett, WELLMANN IMRÉre, aki az agrártörténet irányában tági-

Bellon Tibor főtitkári beszámolóját tartja
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

totta látóköriünket, KUNT ERNŐre, aki a néprajzi látóhatárt igyekezett szélesíteni, NAGY GYULÁra, aki a Dél-Alföld talán legszorgalmasabb gyűjtőjeként tartalmas életművet hagyott hátra, és finnországi tiszteleti tagunkra, TOINI-INKERI KAUKONENre, aki kultúránk összekötő kapcsait igyekezett feltárni. A költővel szólva nagy rendet vágott közöttünk a kaszás!

Az élet rendje, hogy új tagokkal gyarapodjon szervezetünk. Ebben az esztendőben hetvenötön kérték felvételüket Társaságunkba. Reméljük, hogy munkájukkal segítik törekvéseinket.

A Társaság három tagja kapott magasabb kitüntetést: ESZTERHÁZY MÁTYÁS néprajzi fordító, KOROMPAY BERTALAN és KÓS KÁROLY a Magyar Köztársaság Középkeresztjének birtokosai lettek. Gratulálunk a kitüntetetteknek!

A Néprajzi Társaságnak kilenc szakosztálya van, összesen harmincöt szakosztályi ülést tartottak a következő megoszlásban: Anyagi Kultúra Szakosztály – három, Ethnographica Pannonica Szakosztály – egy, Etnológiai Szakosztály – három, Folklor Szakosztály – öt, Film- és Fényképészeti Szakosztály – tíz, Nemzetiségi Szakosztály – négy, Népzene–Néptánc Szakosztály – kettő, Önkéntes Gyűjtő Szakosztály – négy, Társadalomnéprajzi Szakosztály – három. Régi gondja a Társaságnak, hogy a szakosztályi rendezvények sűrűek, így nincs elég érdeklődés, kevesen látogatják. Sajnos az eltelt esztendőben nem sikerült megvalósítani azt a javaslatunkat, hogy az üléseket – jellegük szerint – helyezzük ki vidéki múzeumokba, egyetemekre, más intézményekbe. Csak egy-két sikeres próbálkozást tudhatunk magunk mögött. Mindenképpen törekednünk kell a programok széthúzására, mind időben, mind térben.

Pöcs Éva előadását tartja
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

Az elmúlt esztendőben jelentős rendezvényeket szerveztünk, vagy részt vettünk ilyenek szervezésében. Hosszú idő után újra sikerült összehozni az önkéntes néprajzi gyűjtők tanácskozását. A rendezvénynek Jászberény adott otthont. Méltó, kitűnő házigazdák voltak, gazdag szakmai és kulturális programot valósított meg a tanácskozás (ideje: 1994. június 17–19.). Nagy lendületet adott az önkéntes gyűjtőknek a további munkához ez az összejevetel, ami pályázatok formájában máris tapasztalható.

Nagykálló adott otthont a *VI. Néprajzi Szemináriumnak* július 3–10. között. A házigazda DÁM LÁSZLÓ volt, a nyírbátori Báthori István Múzeum igazgatója. A szomszédos országokból érkező kutatók és gyűjtők a naponta változó helyszínek révén megismerkedtek az egész megye múzeumi szervezetének értékeivel. Így nem csak szakmai tanácskozásnak lehettek részesei, hanem alapos muzeológiai továbbképzésben is részesültek.

A József Attila Tudományegyetem Néprajzi Tanszékével közösen rendeztük meg Szegeden a *Mária tisztelete a néphagyományban* című konferenciát október 6–9. között. A konferencia szerkesztett anyaga könyv alakban is megjelenik.

A Kodály Zoltán Társasággal együtt köszöntöttük ünnepi ülésen a 80. születésnapját ülő VARGYAS LAJOST.

Támogatást nyújtottunk RAJECZKY BENJÁMIN népzenekutató emléktáblájának avatási ünnepségéhez, részesei voltunk társrendezőként az *Állatábrázolás a magyar népművészetben és néphagyományban* című konferenciának. Pályázatot írtunk ki a Kárpát-medence történeti mondáinak összegyűjtésére.

Végül külön is ki szeretném emelni a Kecskemét–Lakitelek helyszínnel megrendezett *Néprajzi Vándorgyűlést*. Hosszú évek hallgatása után újra összegyűlt a szakma, hogy a szá-

A közgyűlés résztvevői
(Fotó: HÁLA JÓZSEF)

mára legfontosabbnak vélt kérdésekről konferenciát rendezzen. Újdonság volt, hogy ez a konferencia tekintette először deklaráltan is egységesnek a magyar néprajzot, függetlenül attól, hogy a résztvevő a határokon kívül vagy belül él, a rendezvény teljes jogú tagja volt. A másik gesztus – amelyet BÁRTH JÁNOS múzeumigazgató úrnak köszönhetünk, aki a szervezésben alapvető feladatokat vállalt –, hogy részt vehettek a vándorgyűlésen egyetemi hallgatók is a múzeum költségén. Ezzel azt a hagyományt kívántuk folytatni, hogy a szakma minél szélesebb rétegei lehessenek jelen, ismerkedhessenek egymással, teremtsenek kapcsolatot a generációk.

A Társaság kiadási tevékenységének is van néhány fontos mozzanata. Megjelent az Ethnographia 1993. 1. száma, az első, amely a Társaság gondozásában látott napvilágot. Ugyancsak fontos esemény a Néprajzi Hírlevél megjelenése. Ezzel olyan gyors információt szeretnénk a Társaság tagjaihoz eljuttatni, amely belső életünkről szól. BERECZKI IBO-LYA és TÁTRAI ZSUZSANNA titkárok vállalták a szerkesztés nyugős munkáját.

Megjelentettük az Országos Közoktatási Intézettel közösen KÓS KÁROLY könyvét, a *Néprajzi képeskönyvet*. Ebben a szerző kitűnő erdélyi rajzai vannak összegyűjtve. Megjelent az Esztergomban tartott néprajzi szeminárium anyaga *Vallásos népelet a Kárpát-medencében* címmel, valamint a román és a cigány nemzetiségi néprajzi tanulmánykötet.

Előkészületben van az *V. Békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia* kötete.

Mint köztudott, a Társaság az elmúlt évi közgyűlésén új, illetve megújított tiszttal állott fel. Megpróbáltuk a korábbi évek magas színvonalának megfelelően vinni a Társaság ügyeit. Meg kell mondanunk, hogy igen felgyorsultak az események, a Társaság irodája

valóságos központi szerepkört tölt be. Sokan keresnek bennünket, információs bázisként működik a KÁDÁR NATÁLIA vezette iroda. Ápoljuk a kapcsolatot a testvérintézményekkel, az erdélyi Kriza János Néprajzi Társasággal, a Szlovákiai Magyar Néprajzi Társasággal, a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság Kiss Lajos Néprajzi Szakosztályával, a Szlovéniában működő egyesülettel és a Kárpátaljai Néprajzi Társasággal.

A Társaság tisztikara a folyamatban lévő ügyek intézésére három alkalommal hívott össze vezetőségi, négy alkalommal pedig választmányi ülést. A tagok létszáma 1183, ebből külföldi 189. Sajnálatos dolog, hogy a tagoknak mindössze csak a fele fizetett tagdíjat (523 Ft). Pedig igen alacsony a tagdíjunk, abból nem tudjuk fedezni a legszükségesebb postaköltségeket sem. Ezért meggondolandó, hogy más társaságok mintájára a jövőben fel kellene emelni – legalább az inflációs szintet tartva – a tagdíjakat. Persze tudnunk kell, hogy ez az összeg sem fedezi kiadásainkat.

A Társaság pénzügyi helyzete konszolidáltnak mondható. Kiadványokból 271 000 Ft, tagdíjakból 197 000 Ft folyt be. Pályázatok útján támogatást kaptunk rendezvényeinkhez az Országépítő Alapítványtól, a Jászberényi Tanítóképző Főiskolától, az Országos Játékalaptól, a Közművelődési Alapítványtól, a Magyar Tudományos Akadémiától, a Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól, az Illyés Alapítványtól, a Nemzeti Kulturális Alaptól, a Jász-Nagykun-Szolnok Megye Tudományáért Alapítványtól és különböző önkormányzatoktól. Mindezek lehetővé tették a tervezett szakmai programok maradéktalan megvalósulását.

Röviden ennyiben szerettem volna számot adni egyéves működésünkről. Kérem a Tisztelt Közgyűlést beszámolóim elfogadására!

BELLON TIBOR
főtitkár

IV.

*Pénztárosi jelentés a Magyar Néprajzi Társaság 107. Közgyűlésének
az 1994. június 1. és 1995. június 1. közötti gazdálkodásról*

Indulótőke

Bankszámla	1 403 578 Ft
Betétkönyv	4 500 000 Ft
Pénztár	28 862 Ft
Összesen	5 932 440 Ft

Bevételek**Rendezvényekre kapott külső támogatások**

Önkéntes Néprajzi Gyűjtők Tanácskozására (Jászberény)	
Országépítő Alapítványtól	50 000 Ft
Jászberényi Tanítóképző Főiskolától	25 000 Ft
Szabadművelődési Alapítványtól	300 000 Ft
Országos Játékalaptól	100 000 Ft
Szolnoki Tudományért Alapítványtól	50 000 Ft
Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól	200 000 Ft
VI. Néprajzi Szemináriumra (Nagykálló)	
Illyés Alapítványtól	150 000 Ft
Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól	300 000 Ft
Magyar Néprajzkutatók Tanácskozására (Csongrád)	32 700 Ft
Mária tisztelete a néphagyományban c. konferenciára (Szeged)	
Magyar Tudományos Akadémiától	70 000 Ft
Kiadványokra kapott támogatások	
Gaál Károly-kötet (Vas Megyei Önkormányzattól)	50 000 Ft
Nemzetiségi kötetek (Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól)	4 000 000 Ft
Ethnographia	
Magyar Tudományos Akadémiától	1 208 000 Ft
Bács-Kiskun Megyei Önkormányzattól	50 000 Ft
Vallásos népelet a Kárpát-medencében c. kötet (Nemzeti Kulturális Alaptól)	200 000 Ft
Működési költségek támogatása	
Magyar Tudományos Akadémiától	539 000 Ft
Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól	100 000 Ft
Mondagyűjtő pályázat támogatása	
Történelmi Társulattól és Nyelvtudományi Társaságtól	40 000 Ft
Tagdíjak	197 000 Ft
Kamatok	769 311 Ft
Kiadványok árusítása	395 800 Ft
Összesen	8 826 811 Ft

Kiadások**Rendezvények költségei**

VI. Néprajzi Szeminárium (Nagykálló)	288 000 Ft
Önkéntes Néprajzi Gyűjtők Tanácskozása (Jászberény)	332 000 Ft
Mária tisztelete a néphagyományban c. konferencia (Szeged)	130 000 Ft
Kiadványok költségei	
Néprajzi Hírek szerkesztési és nyomdaköltsége	346 527 Ft
Néprajzi Hírlevél nyomdaköltsége	14 000 Ft
Ethnographia	1 213 239 Ft

Nemzetiségi kötetek	
Német kötet	360 000 Ft
Szlovák kötet	360 000 Ft
Horvát kötet	426 450 Ft
Román kötet	228 300 Ft
Cigány kötet	402 750 Ft
Sorozatszerkesztés, ügyintézés	127 000 Ft
Nyomdaköltség a Mikszáth Kiadó részére	1 719 000 Ft
V. Békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia kötet (fordítás, lektorálás, gépelési díj)	259 565 Ft
Vallásos népelet a Kárpát-medencében c. kötet nyomdaköltsége, tiszteltéjái	180 000 Ft
Kós Károly szerzői honorárium a Néprajzi képekönny Erdélyből c. kötetre	100 000 Ft
Mondagyűjtő pályázat díjazottjainak	90 000 Ft
Jankó János-díj	12 000 Ft
Működési költségek	
Számítógépes programok, tintasugaras nyomtató	108 250 Ft
Posta, irodaszer, virág, meghívók stb.	341 714 Ft
Támogatások	
Rajeczky Benjámín-emléktábla	10 000 Ft
Alföld társadalma c. kötet	20 000 Ft
Börzsönyvidék II. c. kötet	20 000 Ft
Szlovákiai Magyar Kultúráért Alapítvány	10 000 Ft
Állatbrázolás a magyar népművészetben és néphagyományban c. konferencia	20 000 Ft
Néprajzi Múzeum önkéntes néprajzi gyűjtőpályázata	15 000 Ft
Összesen	7 133 795 Ft

A Magyar Néprajzi Társaság vagyona 1995. június 1-én

Bankszámlán		1 104 159 Ft
Ebből: Ethnographiáé	414 346 Ft	
Nemzetiségi Szakosztályé	163 684 Ft	
Lekötve 3 hónapra		6 500 000 Ft
Ebből: Ethnographiáé	2 300 000 Ft	
Pénztárban		21 297 Ft

Budapest, 1995. június 1.

KECSKÉS PÉTER
pénztáros

V.

A Számvizsgáló Bizottság jelentése a Magyar Néprajzi Társaság 107. Közgyűlésének

Alulírottak, mint a Magyar Néprajzi Társaság 107. Közgyűlése által kiküldött számvizsgálók és ellenőr jelentjük, hogy a Magyar Néprajzi Társaság számviteli nyilvántartását a mai napon megvizsgáltuk, és miután rendben találtuk, javasoljuk, hogy a pénztárosnak lelkiismeretes munkájáért szavazzon köszönetet a közgyűlés és a szokásos fenntartással adja meg a felmentvényt.

Budapest, 1995. június 1.

BARNA GÁBOR

ellenőr

FORRAI IBOLYA

számvizsgáló

GYÖRGYI ERZSÉBET

számvizsgáló

Fonás a hosszúguzsalyról, Bogdánfalva (Szeret mente)

TÁRSASÁGOK, EGYESÜLETEK, SZERVEZETEK

Bodrogközi Művelődési Egyesület

1995. március 31-én tartotta alakuló ülését Sárospatakon a Bodrogközi Művelődési Egyesület. A Sárospatak központtal, Pácín és Királyhelmece központokkal működő egyesület célja a Bodrogköz természeti, gazdasági és szellemi értékeinek feltárása, feldolgozása, kutatási eredményeinek közreadása, a szülőföldhöz és lakóhelyhez való ragaszkodás erősítése. Szolgálni kívánja a Bodrogközben élő etnikai, nemzetiségi, vallási csoportok békés és hasznos együttélését, s elmélyíteni a térségben a magyar–szlovák–ruszin kulturális kapcsolatokat. Integrálni kívánja az egyesület a magyarországi és a szlovákiai Bodrogköz területén és környékén élő kutatók, intézmények, művelődési és tudományos egyesületek tevékenységét is.

Az alakuló ülésen a résztvevők az egyesület elnökeivé DOBOS LÁSZLÓT (Szlovákia) és BODÓ SÁNDORT választották, a megalakulásban meghatározó szerepet vállaló BALASSA IVÁN pedig tiszteletbeli elnök lett. A Néprajzi Szakosztály elnöki feladatának ellátására VI-GA GYULA, titkári teendőire pedig SZABÓ IRÉN kapott megbízást.

A Bodrogközi Művelődési Egyesület Néprajzi Szakosztálya 1995. szeptember 12-én megtartotta első rendezvényét: Királyhelmeceken rendezett kis néprajzi tanácskozást *Eredmények és feladatok a Bodrogköz néprajzi kutatásában* címmel. Ennek során BALASSA IVÁN, NAGY GÉZA, BALASSA M. IVÁN, BOGOLY JÁNOS és SISKA JÓZSEF tartottak előadást. A referátumokban és a beszélgetésekben többen hangsúlyozták annak jelentőségét, hogy lehetőség nyílik a Bodrogköz egészének egységes, azonos szempontú kutatására, s a feladatok egy regionális néprajzi atlaszt körvonalaznak, amelyben kellő súlyt kapnak a szövegdrajzi szempontok is. Az eredményes munkának azonban feltétele a kutatói hálózat bővítése, egyetemi és főiskolai hallgatók bevonása a táj néprajzi feltárásába.

V. GY.

A Kriza János Néprajzi Társaság ünnepi közgyűlése

1995. április 22-én Kolozsváron, a Protestáns Teológiai Intézet Bethlen Gábor-termében került sor az 1990. március 18-án megalakult Kriza János Néprajzi Társaság (KJNT) ünnepi közgyűlésére.

Az öt éve eredményesen működő magyarságinézet Erdély minden tájegységéből érkező ünneplőit – gyűjtőket, kutatókat, az anyaországi szakintézetek és a szlovákiai testvérszervezet népes küldöttségét – POZSONY FERENC társasági elnök köszöntötte. A közgyűlés meghallgatta az elnöki beszámolót, mely számba vette a fél évtizedes út eredményeit, a társaság távlati szándékait.

A KJNT szakmai egyesületként jött létre, eredményei közül pedig kiemelésre méltó a magyar népi kultúra kutatói közötti szakmai párbeszéd, a szakmai továbbképzés elindítása, a

szaktanulmányok megjelentetése, pályázatok meghirdetése, dokumentációs könyvtár és archívum létrehozatala, együttműködés a határon túli magyar szakemberekkel, de a hazai román szakemberekkel is. A szerény anyagi lehetőségek ellenére érdemleges a kiadói munka is: két évkönyv jelent meg a vándorgyűlések anyagaiból és öt értesítő, mely a társasági munka időszakos beszámoló mellett a pályázatok, könyvek és szaktanulmányok, szakmai események elemzéseit, ismertetéseit is tartalmazza. És mindez önzetlen, önkéntes hozzáállásból.

A beszámoló vitája után tisztújítás következett. Titkos jelöléssel, nyílt szavazással a 120 tagot számláló társaság tizenkét tagú választmányt nevezett ki soraiból: POZSONY FERENC – elnök, KESZEG VILMOS – titkár, VIRÁG MAGDOLNA – pénztárnok, ZAKARIÁS ERSZÉBET, GAZDA KLÁRA, TÁNCZOS VILMOS, ZSÓK BÉLA, MAGYARI ETELKA, FAZAKAS LORÁND, BARABÁS LÁSZLÓ, BALÁZS LAJOS, SZABÓ JUDIT. Cenzorok: KARDALUS JÁNOS, BALÁZSI DÉNES.

Az ünnepi ülészak délutánján szakmai mérlegkészítő előadások hangzottak el. BARNA GÁBOR (Budapest) *Az elmúlt öt év együttműködésének tapasztalatai*, LISZKA JÓZSEF (Komárom) *A szlovákiai magyar néprajzi kutatások eredményei és feladatai*, SELMECZI KOVÁCS ATTILA (Budapest) *A Néprajzi Múzeum szerepe a határon túli magyar néprajzi kutatásokban*, FARAGÓ JÓZSEF (Kolozsvár) *A romániai magyar folklórkutatás feladatai*, KESZEG VILMOS (Kolozsvár) *A romániai magyar folklórkutatás eredményei és feladatai*, MOHAY TAMÁS (Budapest) *A magyar tárgyi néprajzi kutatások eredményei és további feladatai*, SZABÓ LÁSZLÓ (Szolnok) *A magyar társadalomnéprajzi kutatások feladatai*, KOTICS JÓZSEF (Debrecen) *A történeti néprajzi kutatások*, BALÁZS LAJOS (Csíkszereda) pedig *A romániai magyar temetkezési szokások kutatásának néhány időszerű kérdése* címmel tartott előadást.

A szakmai ünneplés záróeseménye a társasági székház felavatása volt. Házavató beszédet POZSONY FERENC újraválasztott elnök, pohárköszöntőt KÖTŐ JÓZSEF, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület főjegyzője mondott. LUKÁCS atya, társaságunk tagja pedig Isten áldását kérte a székházra és a benne folyó, az erdélyi magyar népért végzett munkára.

A társaság jövőre vonatkozó, egyértelműen megfogalmazott célja: érdekképviselői szakmai egyesületté, igazi civilszervezetté válni.

BALÁZS LAJOS

Afonyafésű, Keleti-Kárpátok

KÜLFÖLDI TANULMÁNYUTAK, EXPEDÍCIÓK

Két hét Siggenben, a hamburgi Alfred Toepfer Stiftung F. V. S. vendégeként

1995. június 26-tól július 16-ig a hamburgi Alfred Toepfer Stiftung F. V. S. meghívására németországi tanulmányúton jártam. Útközben megtekintettem Passau és Regensburg műemlékeit, múzeumait. Regensburgban WALTER HARTINGER, a Passau Egyetem néprajzprofesszorának vendége voltam. HARTINGER professzor kertjében megmutatta nagyszerűen kezelt méhesét, majd késő éjszakába nyúló beszélgetést folytattunk a német és a magyar néprajz kérdéseiről, az együttműködés lehetőségeiről.

Utam fő célja a kelet-holsteini Siggen volt. A siggeni kastélyba (Herrenhaus Siggen) hívja meg 1970 óta Alfred Toepfer F. V. S. Alapítványa díjazottjait, ösztöndíjasait, kuratóriumi tagjait, az Alapítvány barátait, segítőit. A Herder-díj, a Herder-ösztöndíj, valamint a Népművészeti Európa-díj révén negyedszázad alatt több néprajzkutató is megfordult itt. Kollégáink közül járt Siggenben LEOPOLD KRETZENBACHER (München), JÁN PODOLÁK (Pozsony), ROLF WILHELM BREDNICH (Göttingen), WOLFGANG SUPPAN (Graz), LUTZ RÖHRICH (Freiburg im Breisgau) és KRÍZA ILDIKÓ (Budapest). Magam mint Herder-ösztöndíjas (1978) kaptam meghívást a siggeni kastélyba.

Az Alapítvány tavasztól ősziig az európai együttműködés elmélyítése érdekében látja vendégül a hozzá hű embereket, a németországiakat egy, a külföldieket két hétig. A siggeni tartózkodás idejére a vendégek szállást és teljes ellátást kapnak. Lehetőségük van a kastély nyújtotta jó körülmények között az írásra, olvasásra, pihenésre, beszélgetésre, az alapító Toepfer család tagjaival való találkozásra, véleménycserére. Említést érdemel a kastély nagyszerű könyvtára, amely az Alapítvány által támogatott tudományokat, így a néprajzot is felöleli, s állománya az Alapítvány könyvvásárlásain kívül a díjazottak, ösztöndíjasok, vendégek könyvajándékaival is gyarapodik.

A siggeni kastély nyugalmában fejeztem be *Vörösmarty-emlékek* című könyvünket. Meglátogattam a kielői egyetem néprajzi szemináriumát. Megnéztem Kiel, Lütjenburg, Oldenburg, Heiligenhafen, Puttgarden, Burg, Neukirchen, Grube, Dahme, Cismar, Neustadt, Grömitz és Lübeck múzeumait, műemlékeit. Néprajzi szempontból is hasznos megfigyeléseket végezhettem a kelet-holsteini falvakban, uradalmi pusztákon. A siggeni uradalmat, a von Rantzau és a von Bülow családok ősi birtokát Alfred Toepfer hamburgi nagykereskedő 1932-ben vásárolta meg. Az 1950-es évekig több mint ötven uradalmi cselédet alkalmaztak a növénytermesztésben és az állattenyésztésben. Ma az intézővel együtt ötven dolgoznak a magas fokú gépesített, csupán gabona-, répa- és repcetermesztésre szakosodott uradalomban. A hatalmas repceföldek méhlegelőül szolgálnak. Az egykori istállókat gabonarakárká alakították, az állattenyésztés teljesen megszűnt, csupán az intéző tart 50 darab juhot, a régi Heidschnucke fajtából. A siggeni uradalmi földek egészen a Keleti-tengerig érnek, ahol végig strandokat, üdülőhelyeket találunk. A tengerparthoz közeli falvak lakossága részben az idegenforgalomra rendezkedett be. Az egykori gazdasági épületeket vendégházakká, a hatalmas pajtákát, istállókat minigolf- és tenispályákká alakították. Sok falu határában szél-

A hamburgi Alfred Toepfer Stiftung F. V. S. siggeni kastélya
(Fotó: DEMETER ZSÓFIA, 1995)

kerek forognak, villanyáramot termelnek. Az állattartás családi gazdaságokban folyik: tíz-tizenöt szarvasmarha legel egy-egy bekerített réten, két-három lovat is látunk néhol, főként a vendégek lovagoltatására használják őket.

Útban hazafelé, Münchenben rövid látogatást tettem a müncheni egyetem Német és Összehasonlító Néprajzi Intézetében, a Finnugor Intézetben és a Magyar Intézetben.

Németországi tanulmányutamért, a meghívásért a hamburgi Alfred Toepfer F. V. S. Alapítványnak, személy szerint Helmuth Toepfernek, az Alapítványi Tanács elnökének és Helmut Schmidtnek, az Alapítvány ügyvezető igazgatójának tartozom köszönettel.

LUKÁCS LÁSZLÓ

Ékrovásos ivókanál, Szohodol (Hunyad vidéke)

TUDOMÁNYOS RENDEZVÉNYEK, KONFERENCIÁK

Hímestojás-konferencia és -bemutató

Kecskemét, 1995. január 17.

A Szórakaténusz Játékmúzeum és Műhely a tudományos ismeretek és a folklorizmus összekapcsolásának egyik hazai központja. Ez a tevékenységük – az alapítása óta itt dolgozó NAGY MÁRIA és VIDÁK ISTVÁN érdeklődésének köszönhetően – elsősorban a kézművesmesterségekre, azok népszerűsítésére terjed ki.

Az 1995. január 17-i konferenciát a fenti kutatók legújabb tudományos feltevése apropójából rendezték meg, melyre nem csak muzeológusokat, hanem pedagógusokat, népművészeket is meghívtak. A konferencia a hímes tojásokat, tojásdíszítményeket tekintette át, s lehetőséget adott kutatóknak, gyakorlati szakembereknek legújabb eredményeik, megfigyeléseik bemutatására. A legnagyobb érdeklődéssel várt előadást NAGY MÁRIA és VIDÁK ISTVÁN tartotta a székelyföldi tojásminták egy sajátos csoportjáról (labirintusminta, népiesen *veszett utas, vétett út, utavesztett*), melyet keleti, pontosabban úz eredetűnek tartanak. Az előadás pro et contra sokféle véleményt váltott ki a hallgatóságból. Az ülészak elnöke, GYÖRGYI ERZSÉBET – aki a szerzőpáros kutatásait kezdetük óta tanácsokkal segítette – jelentős eredménynek tekintette már azt is, hogy felfigyeltek egy archaikus mintacsoportra, melyet nálunk csak Erdélyben és Moldvában ismernek. Nem független ez a felismerés ázsiai nemezkutatásaiktól. Az úz eredet kérdésében óvatosságra intett, s javasolta, hogy a balkáni kapcsolatokat vizsgálják meg alaposabban, sőt még tovább is mehetnek, az ókori görögökig, ahol szintén ismeretes a labirintusminta (*meander*).

A többi előadás is valamilyen módon segítette a hagyományos tojásdíszítmények történeti rétegződésének, stílusbeli sajátosságainak, egyes típusok földrajzi elterjedésének, párhuzamainak kérdését valamilyen szempontból megvilágítani, illetve többen kítűnő archaikus gyűjtésüket mutatták be, vagy a tojásfestés során tett újabb megfigyeléseiknek adtak hangot. A konferencia diaképanyaga önmagában is nagy élmény volt. MAKOLDINÉ PAPP GIZELLA (Tokaj) áttekintette a magyarországi tojásdíszítményeket s megállapította, hogy ebben a tekintetben is kelet és nyugat között foglalunk helyet, mert az ornamentika magába olvasztotta a mindkét irányból érkező hatásokat. BODOR ILDIKÓ és MALECZKY JÓZSEF (Veszprém) a Bánáti Múzeum szerb tojásgyűjteményét vizsgálták meg, rámutattak a sárközi tojásokkal való rokonságukra és felvetették a sárközi tojás szerb eredetének kérdését. BÉRCZINÉ SZENDRŐ CSILLA (Esztergom) gyimesi és moldvai csángó gyűjtőútjairól számolt be, s hangsúlyozta a gyimesi anyag fontosságát a magyar tojásminták szempontjából. Két gyakorlati jellegű előadás is volt, az egyiket KÁSA ILONA (Lakitelek) tartotta, aki azzal kísérletezik, hogy milyen növényeket lehetne még bevonni a természetes tojásfestékek körébe, s két új, általa felfedezett festőnövényt mutatott be: a fagyalagát (kék) és az enyves égert (fekete). A másik előadásban PAPP ÉVA (Magyaregregy) szülőfaluja tojásíró asszonyait mutatta be, és sok szép tojásmintával ismertetett meg bennünket. Sajnos a programban sze-

replő erdélyi előadók (KAKAS ZOLTÁN, LŐRINCZ ETELKA) közlekedési nehézségek miatt nem vehettek részt a konferencián.

A rendezők, KRISTON VÍZI JÓZSEF és munkatársai – NAGY MÁRIA, VIDÁK ISTVÁN – arról is gondoskodtak, hogy rögtönzött hímetojás-kiállításon gyönyörködhessünk a részt vevő népművészek legszebb alkotásaiban, s aki kedvet érzett hozzá, gyakorlatban is kipróbálhatta a viaszos tojásfestést KÁSA ILONA, PAPP ÉVA, BÉRCZINÉ SZENDRŐ CSILLA segítségével. S hogy a kép teljes legyen, GYÖRGYI ERZSÉBET számos kitűnő hímetojás-kiadványt (román, ukrán, szlovák, bolgár, német, angol stb.) adott körbe tanulmányozásra, valamennyiünk nagy örömére. Azt hiszem, nem állok egyedül a véleményemmel, hogy egy kitűnően megszervezett konferencia részesei lehettünk, amely példát mutatott arra is, hogyan lehet az azonos témával foglalkozó különböző szakembereket és érdeklődőket (muzeológus, népművész, pedagógus) úgy összehozni, hogy az mindenki számára tanulsággal járjon.

GULYÁS ÉVA

A VII. Néprajzi Szeminárium

Komárom, 1995. július 23–29.

BALASSA IVÁN és UJVÁRY ZOLTÁN kezdeményezésére a Magyar Néprajzi Társaság 1989 óta rendszeresen lehetőséget nyújt a kisebbségi magyar néprajzkutatók találkozására, szakmai továbbképzésére. Hat éven keresztül ezek a szemináriumok az anyaországban zajlottak, idén először döntöttek úgy, hogy Magyarország határain kívül kerül sor a rendezvényre. A *VII. Néprajzi Szeminárium* szervezésével és lebonyolításával a Szlovákiai Magyar Néprajzi Társaságot bízták meg. Ez a megbízatás rendkívüli megtiszteltetés és óriási feladatot jelentett számára, amelynek – egyéb szervek és intézmények segítő közreműködésével – maradéktalanul eleget is tett.

A szeminárium központi témája a Duna volt, ezzel kapcsolatban hangzottak el az előadók. BALASSA IVÁN a Dunáról mint a kulturális áramlatok egyik fontos közvetítőjéről beszélt. BARSZ ERNŐ a tőle megszokott élvezetes előadói stílusban azt taglalta, miként jelenik meg a Duna a magyar népdalokban. FARAGÓ JÓZSEF ugyanezt a moldvai csángómagyar népköltészetben vizsgálta. Az előadók többsége arra hívta fel a figyelmet, hogy a folyó nem elválaszt, sokkal inkább összeköt. Ez volt a fő mondanivalója TIMAFFY LÁSZLÓ előadásának is, aki filmfelvétellel illusztrálta mondanivalóját. MARCZEL BÉLA a csallóközi hiedelmekről és szokásokról tartott előadást. LISZKA JÓZSEF a folyók szerepét vizsgálta az árucere-kapcsolatok lebonyolításában.

A számos figyelemreméltó előadás mellett az egyik legérdekesebb LUKÁCS LÁSZLÓÉ volt, aki CLAUDIO MAGRIS *Duna* című könyvét ismertette. Ez a vaskos kötet, amely 1992-ben jelent meg magyar nyelven, olyan kultúrtörténeti áttekintést nyújt az egészen tárgyelmezett dunai térségről, mely széles érdeklődési körű és rendkívül intelligens szerzőre vall, s még a térségben élőknek is érdekes olvasmány lehet, mert újszerű megközelítésben

láttatja azt. A néprajzosok mellett szót kaptak a társtudományok képviselői is, így LANSZTYÁK ISTVÁN nyelvész, BINDER PÁL természettudós, TRUGLY SÁNDOR, NEVI-ZÁNSZKY GÁBOR régész és MÁCZA MIHÁLY történész.

A szeminárium során az előadások mellett szakmai kirándulásokra is sor került, s lehetőség nyílt a résztvevők közötti személyes beszélgetésekre, ismerkedésre. Sajnálatos, hogy a kárpátaljaiak nem érkeztek meg, az viszont örvendetes, hogy a szlovákiai és magyarországi néprajzosok mellett az erdélyiek és a délvidékiek is szép számban képviseltették magukat.

Feltétlenül említést érdemel, hogy a szervezők energiát nem kímélve sok-sok támogatót – divatos szóhasználattal szponzort – szereztek a rendezvény sikeres és színvonalas lebonyolítása érdekében. Köszönet érte mindenkinek!

BODNÁR MÓNIKA

Néprajzos muzeológusok továbbképzése

Berekfürdő, 1995. szeptember 1–3.

A Néprajzi Múzeum és a Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága *A kortárs tárgyi világ és a néprajzos muzeológia – Mit gyűjtsünk és hogyan gyűjtsünk?* Címmel rendezte meg Berekfürdön a néprajzos muzeológusok továbbképzését. A szeptember eleji időpont keveseknek volt igazán alkalmas, néhány megyéből egyetlen kolléga sem érkezett. A Szabadtéri Néprajzi Múzeum muzeológusai nem kaptak második felhívást, így visszajelentkező-lapot sem, ezért nem vettek részt a továbbképzésen.

Az első nap délelőttjén a Néprajzi Múzeumba szólt az invitálás, ott az erre az alkalomra mintegy vitaindítóként tervezett *Múzeum a változó világban* című kiállítás megnyitása, közös megtekintése szerepelt a programban. A kiállítás elmaradt, így természetesen ez a programpon is. A későbbiek során elhangzottakból arra lehet következtetni, hogy talán anyagi okok hiúsították meg az időszaki kiállítást.

Karcagra egyénileg utazott mindenki, a Győrffy István Nagykun Múzeumban vezetéssel tekinthettük meg a *Nagykunsági krónika* című állandó kiállítást, a Győrffy István-émlékkiállítást, valamint a „*Jászkunok*” a *Kárpát-medencében* című, igen látványos időszaki kiállítást. A közeli Berekfürdön kellemes környezetben a Megbékélés Háza fogadta az este érkező muzeológusokat. A szervezők – ismerve a zsúfolt másnapi programot – még az est folyamán lehetővé tették a kiváló helyi strand- és gyógyfürdő felkeresését, onnan csak az éjszakai fegyveres őrök érkezésekor távoztak a kollégák.

A konferencia résztvevőit TÁLAS LÁSZLÓ megyei múzeumigazgató köszöntötte, ezt követően HOFER TAMÁS főigazgató úr megnyitotta a tanácskozást. A nap folyamán három előadás maradt el a tervezett tizenhétből, de az így felszabadult idő is kevés volt az eszmecserére. Néhány előadást követően kibontakozni látszott a kitűzött célhoz közelítő, a továbbképzés címéhez kapcsolódó vita, ám ezt idő hiányában a soros elnöknek el kellett fojtani. Konferenciáinkon általában is lassan terelődik a lényegi kérdésekre a szó, s akkor is gyakran folytatunk látszólag eredménytelen diskurzust. Mivel más-más közegben dolgozva

különböző tapasztalatokkal rendelkezünk, vitáinkban nem egységes terminusokat használunk, sokszor magunk sem vesszük időben észre, hogy törekvéseink egységesebbek, mint gondolnánk.

Tanulságosnak tartom, hogy a különböző „kategóriájú”, országos vagy megyei múzeumokban, kisgyűjteményekben dolgozó néprajzos muzeológusok újra és újra saját maguk kényszerülnek választ adni bizonyos ismétlődő gyűjteménygyarapítási és –nyilvántartási kérdésekre. Ezek egy részét – elsősorban a nyilvántartás területén – kollégáink javarészt már megválaszolták, megoldották. Miért nem tudunk róla?

Szakágunk adottságaiból következően nem rendelkezik más muzeológiai szakterülethez (például a régészetet említhetem) hasonló törvényi szintű és belső szakmai szabályozással. Ezért is kérdés még számunkra: mit gyűjtünk, hogyan gyűjtjük? „Képezhetünk-e” számatlanul további műtárgyakat sokszor romos és csordultig telt raktárainkba? Ha elfogadjuk, hogy korunk tömegcikkeit nem kell minden gyűjteményben egységesen elhelyezni, akkor ki, mikor és minek alapján döntse el, hogy a közelmúlt tipikus ruhadarabjait, háztartási felszereléseit és mindennapi tárgyait melyik gyűjtemény őrizze eredetiben? Elegendő-e, elfogadható-e, ha részletesen dokumentálunk bizonyos tárgyakat, ezt archiváljuk, s majdan ennek alapján készítünk rekonstrukciót egy esetleges kiállításba, vagy mindenáron ragaszkodunk az eredetihez? Maradék pénzünket és energiánkat tudjuk-e koncentráltabb, szervezettebb munkával jobban felhasználni?

A nyilvántartás területén nem kétséges, hogy a korszerű adat- és képrögzítési módoké a jövő. Adatbázisok kezelése területén a programfejlesztők képesek megadni a szükséges megoldásokat, válaszokat, ehhez viszont nekünk kell tudnunk pontosan megfogalmazni kérdéseinket, elvárásainkat. Tájékozatlanságból ered a legtöbb elutasítás a gépi adatrögzítést, adatfeldolgozást illetően. Most még abban is csak bizakodhatunk, hogy a remélhetően időben megszülető új nyilvántartási szabályzat nem teszi eleve lehetetlenné a gépi és a hagyományos nyilvántartás együttélését. Számítalan mielőbb szabályozandó kérdés közül a legáltalánosabbak: leltári számokban a fel nem használt helyi értékek 0-val való kitöltése, az ezredfordulótól követendő leltáriszám-képzés és a számítástechnikai adathordozók leltározási rendje, kötelező archiválási előírások (mennyi legyen a minimális lemezpéldány, milyen adathordozó hol tárolható), mit nem szabad számítógépen felülírni, vagyis egy korábbi információt (téves leltározás, korábbi restaurátori beavatkozás stb.) elveszejteni.

A berekfürdői előadók javarészt egy-egy kutatási programnak a tárgyak világában megfogható tapasztalatait, tanulságait ismertették a hallgatókkal. A konkrét témákhoz érkező hozzászólásokból általános problémák rajzolódtak ki, a megoldást ezekre szakágunknak még keresnie kell. Ennek egyik módja, hogy jól megfogalmazott kérdésekről felkészült emberekkel folytassunk dialógusokat.

ZOMBORKA MÁRTA

Lélek – halál – túlvilág

Budapest, 1995. szeptember 8–10.

A Néprajzi Kutatóintézet, a Néprajzi Társaság Folklor Szakosztálya, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Folklore Tanszéke és a Magyar Vallástudományi Társaság közösen rendezett interdiszciplináris tudományos konferenciát 1995. szeptember 8–10-én, a jelzett intézmények, illetve a Magyar Tudományos Akadémia szerény anyagi támogatásával. A rendezvény az 1993-ban megtartott *Extázis – álom – látomás* című konferencia folytatása volt; ama sikeres konferencián született meg az elhatározás, hogy az európai kultúrák „transzcendens világára” vonatkozó tudományos tanácskozásainkat kétévenként megismételjük, lehetőleg olyan témák körül, amelyek vizsgálatában különösen gyümölcsöző a tudományközi együttműködés, a szakmaközi párbeszéd a rész kutatások eredményeiről. Ilyen szempontból is sikeres volt a konferencia: a folklorisztika, vallástudomány, teológia, irodalomtudomány, történettudomány, zenetudomány, pszichiátria, pszichológia, a színház-tudomány és művészettörténet képviselői egyaránt – ha nem is egyenlő mértékben – jelen voltak és a zsúfolt program ellenére valóban szót értettek egymással, több esetben itt fedezték fel egymást.

A konferencia tematikus gerincét a címben jelzett három téma kapcsolatai jelentették; különös hangsúlyt kapott az egyetemes és kulturálisan meghatározott sajátságok vizsgálata, továbbá a kereszténység előtti és korunkbeli alternatív nézet- és rítusrendszerek kapcsolatai a keresztény rendszerekkel.

A konferencia megnyitása után a bevezető téma a *Lélek és halál* általános vonatkozásainak antropológiai megközelítése volt: HOPPÁL MIHÁLY, URAY-KÓHALMI KATALIN, ERDÉSZ SÁNDOR és CSONKA TAKÁCS ESZTER mutatták be magyar és európai, sőt eurázsiai anyagukat. Ezt követően *Zsidó és keresztény hagyományok* címen teológiai és folklorisztikai megvilágításban hallottunk ószövegségi, valamint középkori katolikus és kora újkori protestáns túlvilág-, utolsóítélet- és ördögképzelésekről (SZIGETI JENŐ, SZATHMÁRI SÁNDOR, BENEDEK KATALIN, SZACSVAY ÉVA). A *Kommunikáció a túlvilággal* a halottlátás, jóslás, divináció irodalmi, kultúrtörténeti és néprajzi vonatkozásait taglalta az ókortól a jelenkori rituális gyakorlatig (SZEPES ERIKA, PÓCS ÉVA, BÁLINT ANNAMÁRIA, GULYÁS ÉVA, LIMBACHER GÁBOR, GAGYI JÓZSEF). Az esti szekció *Képek a halálról* címen vetítéssel és remek előadásokkal dokumentálta a kortárs képző-, illetve performance-művészet halálélményeit és -ábrázolásait (KESERŰ KATALIN, SZATHMÁRI BOTOND).

A második nap *A halál lélektana* jegyében kezdődött: orvosok és pszichológusok világították meg hármas témánknak az ő kutatásaikban is kulcsfontosságú problémáit, az archetipikus túlvilágképektől a megváltozott tudatállapotok különböző vonatkozásaiig (SÜLE FERENC, MOLNÁR PÉTER, GRYNÆUS TAMÁS, SÉRA LÁSZLÓ). A *Túlvilágképek és -képzetek* kapcsán Mexikótól az ókori Mezopotámián és Vietnamban át a mai magyar református parasztságig kaptunk fzelítőt a hallatlan változatosságú és egyidejűleg rendkívül sok közös, általános vonással rendelkező nézetrendszerekből (KATONA IMRE, VÉRTESALJI PÉTER, FÖZY VILMA, VARGYAS GÁBOR, SÁNDOR ILDIKÓ). A *Ha-*

lotti rítusok téma előadónak többsége izgalmas, új tereptapasztalatokkal, gazdag dokumentációs anyaggal lépett fel, nem csak a XX. századi magyar és szlovák falusi halotti rítusok, hanem a XVII–XVIII. századi főúri temetések vonatkozásában is (PETNEKI ÁRON, BOGNÁR ÁKOS, BALÁZS LAJOS, GERGELY KATALIN, TÁTRAI ZSUZSANNA, KRUPA ANDRÁS).

A harmadik nap a *Halálfolklor* nagy, szöveg- és zenefolkloristákat egyaránt megmozgató kérdéskörével kezdődött. A központi mag itt a magyar halottas énekek különböző szempontú megközelítése volt, de a rítusénekek, illetve mesék halál-, túlvilágtémáival kapcsolatban Európa távolabbi tájaira, sőt Afrikába is kitekinthettünk (KRÍZA ILDIKÓ, DOMOKOS MÁRIA–NÉMETH ISTVÁN, BARNA GÁBOR, TARI LUJZA, DEMÉNY ISTVÁN PÁL, ERDÉLYI ZSUZSANNA, KARÁDI-GÖRÖG VERONIKA). A *Halálirodalom* kérdésében főleg irodalomtudósok vitték a szót; modern irodalmi témáik mellett azonban ők sem kerültek el a folkloristák által ebben a szekcióban felkarolt félnépi irodalmat, az ars moriendiket és a ponyvairodalom egyéb haláltematikáját (S. SÁRDI MARGIT, VOIGT VILMOS, L. LENGYEL ÁGNES, FRIED ISTVÁN, KELEMEN ZOLTÁN, BÜKY LÁSZLÓ). A *Halál és társadalom* két szociálpszichológiai szempontú elemzése (VIRT ISTVÁN, PETÁNOVICS KATALIN) zárta volna a program szerint a konferenciát, közkívánatra helyet kapott azonban még egy zárómozzanat: HOPPÁL MIHÁLY levetítette egyik nemrég készült, sa-manizmusallal (így természetszerűleg halálélményekkel is) kapcsolatos filmjét.

A végig zsúfolt teremben zajló, igen nagy érdeklődéssel kísért konferencia szakmai színvonalára – kis ingadozásoktól eltekintve – magas volt; az előadásokat, amennyire az idő engedte, élénk viták kísérték. Bízunk benne, hogy az előadásokból készült tanulmányok értékes anyaga – önálló kötetben – is megjelenhet.

PÓCS ÉVA

Viselet és társadalom, avagy a ruha teszi az embert

Csongrád, 1995. szeptember 15–17.

A konferencia zárónapján jelen lévő erdélyi (NAGY JENŐ, GAZDA KLÁRA, SZABÓ JUDIT) és hazai résztvevők (KODOLÁNYI JÁNOS, TOMPOS LILLA, FÜLEMILE ÁGNES, ZORKÓCZY MIKLÓSNÉ), valamint a szervezők (SZŰCS JUDIT és FLÓRIÁN MÁRIA) szükségesnek tartották, hogy összefoglalják a tanácskozás tapasztalatait.

A rendezvény ötlete SZŰCS JUDIT-tól származott, aki a korábban Csongrádon szervezett konferenciák sorában helyet adott a jelen témának is. Az előadásra jelentkezők száma (25) és tudományági megoszlása (régész, történész, levéltáros, művészettörténész, nyelvész, etnográfus) mutatja, hogy nem csak a konferenciaszervező etnográfusok látják szükségét annak, hogy problémáikat, terveiket, eredményeiket a társtudományok képviselőivel megbeszéljék, véleményüket kikérjék, hanem ez az igény fordítva is fennáll. Végeredményben a tanácskozás jó fóruma volt a mindannyiunk által gazdagítani kívánt művelődéstörténetnek, és reménykedünk, hogy két-három év múlva újra találkozhatunk Csongrádon.

Arra nincs remény, hogy a tanácskozás előadásait kötetben megjelentessük. Mégis – emlékeztetőül – szeretnénk az elhangzott előadások kivonatát, ha csak házi előállítású sokszorosításban is, a konferencia résztvevőinek megküldeni.

A jelenlévők egyetértettek abban, hogy jó lenne kötetlenebb formában, két-három havonta találkozni. Nem átfogó, nagy előadások meghallgatása lenne a cél, hanem hogy az éppen folyamatban lévő kutatásainkat, dolgozatainkat, terepmunkáinkat, az ezekkel kapcsolatos kérdéseinket megbeszéljük, tájékoztassuk egymást egy-egy új könyv, érdekes adat felbukkanásáról stb. FÜLEMILE ÁGNES etnográfus-művészettörténész (MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest I., Országház u. 30.; postacím: 1250 Budapest, Pf. 29.) vállalja, hogy lelke lesz ennek a kis tervbe vett „műhelynek”. Remélhetőleg a konferencia résztvevőire számíthatunk majd egy-egy ilyen összegyűjtelen, amelyekről az erdélyi kollégákat GAZDA KLÁRA értesíti.

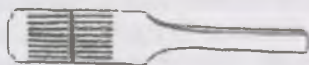
KODOLÁNYI JÁNOS hangsúlyozta, hogy egy tanácskozás eredménye azonnal nem összegezhető, máris hiányolta például, hogy a Dunántúl kimaradt az előadások témájából. A viseletkutatás kérdéseiben is Európában kell gondolkodni, kisebb régiókról beszélve is nagyobb távlatokat kell adni egy-egy témának. A viseletkutatók gyakoribb találkozását illetően szkeptikus volt, még ha hasznos is lenne tervezett intenzívebb együttműködésük. A konferenciák közötti időszakra följánlotta a Néprajzi Társaság az előadások megtartására a Társaság szakosztályai által nyújtott lehetőségeket.

NAGY JENŐ – az *Erdélyi szótörténeti tár* munkálatai közben – örömmel fogadta el a konferencia-meghívást, ahol számára új részletkérdésekkel ismerkedhetett meg, és ahol jól esett magyarországi kollégákkal találkozni.

GAZDA KLÁRA hasznosnak tartotta a tudományos találkozást, a folytatást is, még ha erdélyi kollégáival minden alkalommal nem is vehet részt ezeken.

A résztvevők nevében köszönetet mondunk elsősorban SZÜCS JUDITnak a konferencia ötletéért és szervezéséért, a Tari László Múzeumnak, Csongrád Város Önkormányzatának és a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatóságának, illetve munkatársaiknak, akik saját idejük feláldozásával és pénzügyileg is segítették a tanácskozás megrendezését. Köszönetet mondunk a Nagyalföld Alapítványnak, amelynek támogatása a konferencia alapbázisát képezte. Köszönetet mondunk a Magyar Néprajzi Társaságnak, amiért anyagilag támogatta, és az alelnök jelenlétével megtisztelte konferenciánkat, sőt a további közös munkánkhoz a Társaság szervezeti lehetőségeit is följánlotta.

FLÓRIÁN MÁRIA

Cigányborda vagy madzagszövő, Mesedér (Udvarhelyszék)

KIÁLLÍTÁSOK

A mórágyi népi kézművesség legszebb darabjai a Sárköz fővárosában

A Tolna megyei Sárköz „fővárosában”, Decsen a Völgység német nemzetiségi kultúráját őrző községek közül a szomszédos Mórággy hagyományait, népi kézművességének legszebb darabjait bemutató kiállítást rendeztek 1995-ben. A két különböző etnikumú település lakói között a földrajzi közelség teremtette együttélés során az egyes nemzedékek gazdasági szükséglete, történelmi tapasztalata révén egymásra rétegződött gazdag kapcsolatrendszer alakult ki.

Decs fontos szerepet játszott a magyar reformátusság történetében. Mint azt lelkésziük, Arany Dénes is büszkén említette, a gyülekezetnek 1575-ben már decsi születésű prédikátorra volt Detsi Gáspár személyében. Itt született 1560 körül Baranyai Detsi János, az első magyar közmondásgyűjtemény írója, s itt állította össze kódexét 1609–1613 között Detsi István prédikátor és énekszerző. A virágzó település a XVII. század végére elpusztult. Népe a környékbeli falvakéhoz hasonlóan a Duna jótékonyan rejtő árterébe, a lápokba, mocsarakba húzódott, s a veszély elmúltával mindig volt ereje újakezdeni.

Nem minden település esetében történt ez így. A Sárközben ma már csak hírből ismerik Ete mezővárosát, s a közeli falu, Mórággy középkori magyar lakossága sem vészelte át a kettős adóztatásokat, a többszöri felégetést, a Rákóczi-szabadságharc csatáit, a gyakori éhínséget, a járványokat.

Mórággy nevét 1267-ben említették először a források. A XIV. században a bátaszéki apátság birtoka volt, a XVII. században rácok lakták. Földesura, Kún Ferenc 1724-ben német telepeseket hívott a faluba Pfalzból, közelebből Ostertalból, illetve Hessenből és a Zweibrückeni Hercegségből. Mivel a rendkívül rossz adottságú föld műveléséből nem tudtak megélni, az óhazából hozott hagyományok és technológiai ismeretek birtokában tovább folytatták a táji munkamegosztás németországi gyakorlatát.

A XIX. század közepén már jelentős számú népi kézműves dolgozott Mórággyon. Az özszeírásokban is számon tartott kovácsokon és molnárokon kívül ácsok, esztergályosok, székcsinálók, kádárok, kocsi gyártók, csizmadiák, cipészek, szabók nevét őrzik a megsárgult iratok. A takácsoké mellett a fazekasok névsora a leghosszabb, akik a falu határában található agyagból használati és díszkerámiát készítettek a mórággyiak, illetve a környékbeli németek és Harta református lakói számára.

Amikor a múlt század második felében a jobbágyfelszabadítás, az árvízmentesítés és a lecsapolások egymást erősítő hatásaként a Duna menti sárközi falvak, köztük Decs, az ország egyik leggazdagabb településeivé váltak, díszes használati tárgyaik között egyre gyakrabban bukkantak fel a mórággyi fazekasok munkái. A sárköziek elsősorban a virágos, a madaraskakasos tálakat, tányérokat és bokályokat kedvelték. Kifejezetten a Sárközbe, a kisleányok számára készítették a gazdagon írókázott gyerektányérokat és a hajdan például a keresztelések alkalmával Decsen is használt babakorsókat vagy kisbokályokat.

A gyáripar fellendülésével az 1880-as évektől a falusi kézművesség helyzete egyre nehezebbé vált. Mind kevesebb fazekas tudott megélni munkájából, a szekszárdi és a bajai céhek

átvették a lassan telítődő sárközi piacot. Egy ideig jó pénzzel kecsegtetett a szőlő, a Bátaszék–Dombóvár vasútvonal megépítése után a borkereskedés. A mórágiaiak közül is egyre többen szereztek a híresen jó sárközi földből, leggyakrabban a közeli „nyéki síkon”, mások az alsónyéki, sárpilisi és decsi gazdák szállásain dolgoztak. Az 1920-as években még gyakorlat volt, hogy „magyar szót tanulni” a Sárközbe küldték gyermekeiket a mórágiai német gazdák. Ezek a néhány hónapos, éves kapcsolatok gyakran hosszú időre szóltak. Viszszajártak keresztelőre, lakodalomba és temetésre. Előfordult, hogy az öregek a kitelepítések után is tartották, a fiatalok pedig tovább ápolták e kapcsolatot.

A XIX. század közepén készült takácsmunkák, a XX. század eleji viseletek, a mórágiai kékkfestők néhány tárgyi hagyatékát bemutató anyag a múltat idézi. Ugyanezen időszakban készültek a mórágiai fazekasok nagy mesterségbeli tudásáról tanúskodó dísz- és használati tárgyak, amelyeket a szolnoki Damjanich János Múzeum és Bonyhád után Decsen tekinthettek meg az érdeklődők.

NAGY JANKA TEODÓRA

Övet szövő cigány asszony, Tatros mente

TÉKA

Magyar vonatkozású néprajzi kiadványok Zágrárból

A Horvát Néprajzi Társaság Etnološka Tribina című folyóiratának 18. kötetében (1995) két magyar szerző írása is megjelent. GRÁFIK IMRE, a budapesti Néprajzi Múzeum munkatársa német nyelvű tanulmányában a nyugat-dunántúli bölcsőtípusokat mutatja be. A tanulmány előadásként hangzott el az utolsó *Ethnographia Pannonica Szimpóziumon* Károlyvárosban, 1989-ben. A szimpózium előadásából tervezett kötet megjelenését előbb LIBUŠE KAŠPAR, a károlyvárosi múzeum néprajzos munkatársának hirtelen halála, majd a délszláv háború kitörése akadályozta meg. Ezért örömmel láttam viszont a Károlyvárosban elhangzott előadások egy részét az Etnološka Tribina lapjain.

Ugyanitt olvashatjuk BARNA GÁBOR, a szegedi József Attila Tudományegyetem néprajztanárának angol nyelvű cikkét a búcsú-keresztanyaságról. BARNA GÁBORT meghívták az Etnološka Tribina és a *Studia Ethnologica Croatica* (a zágrábi egyetem Néprajzi Intézetének évkönyve) részben nemzetközi szerkesztőbizottságába. BARNA GÁBOR külföldi szakmai sikeréhez szívből gratulálunk, azt a magyar néprajztudomány nemzetközi elismeréseként és a javuló magyar–horvát néprajzi, kulturális kapcsolatok jeleként is értékeljük.

LUKÁCS LÁSZLÓ

Bódi Zsuzsanna könyvéről

BÓDI ZSUZSANNA: *Gyermekélet – táplálkozás cigány közösségekben. Gyűjtési útmutatók.* Roma módszertani kiadványok, 2. Budapest, Magyar Művelődési Intézet, 1995. 56 p.

A *Roma módszertani kiadványok* második kötetét, BÓDI ZSUZSANNA munkáját két szempontból is ajánljuk a pedagógustársadalom figyelmébe.

Természetesen mindenekelőtt azok a tanítók, tanárok, nevelők forgathatják majd nagy haszonnal a kötetet, akik pedagógiai munkájukban nap mint nap találkoznak cigány tanítványokkal, és a gyakorlatból tudják, hogy milyen problémákat okoz az idegen kultúráról való ismeretek hiánya.

De a kötet módszertani kiadványként is ajánlható mindazok számára, akik a néprajzi gyűjtés gyakorlatával szeretnének megismerkedni, illetve azt tanítványaikkal megismertetni.

Tudjuk, hazánk több régiójában, de Budapest egyes kerületeiben is egyre több olyan iskola, osztály akad, amelyben jelentős számban, nemegyszer már többségben vannak a cigány tanulók. Az ő eredményes nevelésük elképzelhetetlen, ha a velük foglalkozó pedagógusok nem ismerik behatóan a cigány kultúrát, nem képesek megérteni a cigány gyerekek viselkedésének hátterében megbúvó, a tradíciók által irányított mozgatórugókat. Pedig minden népcsoport esetében természetes, hogy a szocializáció során az egyedeiben változatokban reprodukálható viselkedés- és tulajdonságegyüttes, valamint a népcsoportéhoz tartozó

tárgyi és szellemi objektívációs rendszerek más közösség által fel- és elismerhető értékeket tartalmaznak. A tőlünk idegen kultúra komplex megismerése adhat lehetőséget a mássághoz tartozók gondolkodásának, tetteinek, törekvéseinek megértésére és tolerálására.

A kiadvány célzottan az oktatás (óvónők, tanítók, tanárok, főiskolások) és a közművelődés területén cigányokkal foglalkozók munkáját segítő született meg. BÓDI ZSU-ZSANNA röviden és a praktikus szempontokat hangsúlyozva, ugyanakkor a néprajz tudományos gyakorlatát következetesen érvényesítve mutatja be az etnográfiai anyag- és tárgygyűjtésnek és a gyűjtött anyag feldolgozásának módszertanát. Ismerteti a gyűjtőcédulák és kérdőívek készítésének szabályait, tanácsot ad a kutatási témával kapcsolatos könyvtári szakirodalom és muzeális anyagok számbavételére, a megfelelő adatközlők kiválasztására, az adatrögzítés módozataira, a gyűjtőmunka számos más praktikus fogására vonatkozóan.

Az elméleti bevezető után a cigány kultúra két területének részletes gyűjtési útmutatóját kapjuk. BÓDI mindkét területen – gyermekélet, táplálkozás – hatalmas gyűjtési tapasztalattal és jelentős tudományos eredményekkel rendelkezik, így valóban avatott személy útmutatásával ismerkedhetünk a két tárgykörrel. A két útmutatót közel 150 tételes bibliográfia teszi teljessé.

A kötet segítségével bátrabban és felkészültebben vállalkozhatunk az első lépésekre a cigány kultúra megértése felé, de általános néprajzi gyűjtésmódszertani útmutatóként is kiválóan hasznosíthatjuk BÓDI ZSUZSANNA munkáját. A kötetnek minden olyan iskola könyvtárában ott a helye, ahol cigány gyerekek tanulnak.

VASVÁRI ZOLTÁN

A népi kultúráról kisiskolásoknak

CSEHOVICSNÉ KÓRÓDI JUDIT: *Élet-játékok. A népi kultúráról kisiskolásoknak.* Budapest, Magyar Médiaepedagógiai Műhely, 1995. 120 p., ill.

Az utóbbi időben örvendetesen sok szó esik a néprajz iskolai oktatásáról. A Nemzeti Alap-tanterv végre tartalmazza a megtanítandó ismeretanyagot és a követelményeket. Használható tankönyvekkel, munkafüzetekkel viszont még alig rendelkezünk. (A jelekből ítélve szerencsére tankönyvkiadóink kezdik felismerni ezt a hiányt!)

CSEHOVICSNÉ KÓRÓDI JUDIT *Élet-játékok* című kötete az egyik első kitűnő példa arra, hogyan lehet a néprajzi ismereteket munkatankönyv formájában feldolgozni a kisiskolások számára. Tulajdonképpen nem is tankönyvről van szó: olyan kötetet kap kézbe a kisgyerek, amely mesekönyv, játékkismertető, szakácskönyv, érdekesnél érdekesebb történetek és feladatok tárháza is egyben.

A szerző a naptári évet követve, a jeles napi szokások köré csoportosítva dolgozza fel azt a néprajzi ismeretanyagot, amelyet a játékokra, a manualításra, a gyermeki tevékenységre építve kíván átadni. A kötet négy fejezetében az őszi, a téli, a tavaszi és a nyári legfontosabb és legérdekesebb népszokásaival ismerkedhetnek meg a gyermekek. A szeptember kiszámolókkal, énekes-táncos népi játékokkal és a kukorica sokoldalú megismertetésével indítja a

könyvet, az október középpontjában a szőlő és a szüret, novemberben pedig a disznótor áll. Decemberben a karácsonyi ünnepkört ismerhetjük meg, januárban a regölést és a háromkirályjárást, míg februárban a farsang gazdag és színes hagyományvilágát. A tavaszt a Gergely-járás, a libás játékok, a kiszehajtás, a húsvét, a májusfaállítás és a pünkösöd szokásanyaga képviseli. A paraszti életben a nyár a munka dandárjának ideje. Így a nyár fejezetében a búza, az aratás, a cséplés, őrlés és kenyérsütés került a középpontba, de itt is megismerhetünk olyan kedves és szép népi játékokat, mint a molnárjáték, a kenyeresjáték. Minden hónapban olvashatunk egy odaillő népmesét, augusztusban egy balladát. A gazdag népköltészeti anyagot a népdalok és mesék mellett a jól összeválogatott közmondások, találósok, mondókák, hiedelem- és szokásanyag képviseli. A szövegközlésekhez írásbeli feladatok kapcsolódnak. A kötet a népi kultúrát nem elszigetelten, hanem a magyar nemzeti műveltség egészében szemléli. Ezért olvashatjuk Petőfi, Illyés Gyula, Kassák verseit és a *Biblia* részleteit is a könyvben. Majd minden hónaphoz kapcsolódóan találunk manuális játékkészítési ötleteket, feladatokat is.

A kötet kiváló erénye, hogy a népi kultúrát teljességében, gazdag összefüggésrendszerben mutatja be a gyermekeknek, ugyanakkor érzékelteti, hogy mennyi minden izgalmas, felfedezésre érdemes dolgot tartogat még a hagyomány világa. Ennek önálló megismerésére, további gyűjtőmunkára is teret ad a könyv a hónapok végén képek, feljegyzések számára üresen hagyott oldalakkal. A kötetet rengeteg archív és recens tárgy-, illetve szokásfelvétel, továbbá a makói Kálvin Téri Általános Iskola tanulóinak a népi kultúra világát megidéző kedves és tehetséges metszetei gazdagítják.

Élet-játékok – mondja a kötet címe. CSEHOVICSNÉ munkája a parasztkultúrának a hagyományba való belenövekedés mechanizmusát vette mintául, hogy nevelési célját megvalósítsa. A minta tanulságosan hasznos, ezért sikerülhetett ilyen kiválóan a kötet. Az általános iskola 3–6. osztályában egyaránt kitűnően használható. A könyv a kereskedelmi forgalomban alig elérhető, érdemes a kiadónál érdeklődni!

VASVÁRI ZOLTÁN

Daloló Szigetköz

BARSI ERNŐ: *Daloló Szigetköz*. Győrzámoly, Általános Iskola, 1995. 413 p., ill.

1971-ben jelent meg BARSI ERNŐ *Daloló Szigetköz* című könyve. Ez az igényes könyv jó szolgálatot tett népdaléneklési versenyek, népdalkörök repertoárjának, s nem utolsósorban gazdagította folklórkincsünket.

Az első kiadás lassan már hozzáférhetetlen, lapjai szétesetek a gyakori használattól. Ezen a gondon segített a Győrzámolyi Általános Iskola, amikor 1995 májusában megjelentette a *Daloló Szigetköz* bővített kiadását.

Az új könyv száz dallal és tizennégy mondókával tartalmaz többet elődjénél, így összesen 332 dalt és 31 mondókát sorakoztat fel. A gyűjtemény kiegészül egy 60 oldalas tanulmány-nal, amely Szigetköz népzenejéről, a dalok szokásháttéréről ad kiváló áttekintést.

A szerző minden fejezet után stílusuk szempontjából tipologizálja a dalokat, sőt a szakemberek számára zenei mutatóval is ellátja a kiadványt.

LANCZENDORFER ZSUZSANNA

Könyvbemutató: Az én első tisztességes napom

BALÁZS LAJOS: *Az én első tisztességes napom*. Bukarest, Kriterion, 1994. 431 p., 12 t., ill.

A bukaresti Kriterion Könyvkiadó és a csíkszeredai Könyvesház könyvbemutatót rendezett 1995. február 23-án a budavári Litea könyvszalomban, amelyen BALÁZS LAJOS *Az én első tisztességes napom* című művét ismerhették meg az érdeklődők. Az alábbiakban GYÖRGYI ERZSÉBETnek a jelentős szokáskönyvről elmondott méltatását és a szerző választát közöljük.

*

A menyasszony *első tisztességes napjáról* írott könyv ünnepélyes bemutatására gyűltünk össze. Ez a könyv egyben a szerző, BALÁZS LAJOS csíkszeredai tanár és elsősorban néprajzkutató *tisztességtelen napja* is – hogy az ORBÁN BALÁZS múlt századi leírásából megismerhető, régiesebb, teljesebb alakot használjam, amelyet jómagam még az 1950-es években a bukovinai székelyektől is így hallottam.

BALÁZS LAJOS megszolgált ezért a tisztességért, keményen dolgozott meg érte. Olyan mélységű kutatást végzett, olyan kis világot tárt fel egyetlen falu, Csíkszentdomokos lakodalmaságában, a házasságkötés teljes szokáskörében, ami teljesen új. A bukaresti egyetemen MIHAI POPTól folklorisztikát tanult, képzett kutató érdeklődése az emberi élet e legszebb szokása felé fordult. Választását az elégedetlenség motiválta, az elégedetlenség azzal, hogy a népszokások, vagyis a folklór azon műfaja, amely az azt hordozó emberek, társadalmak életéről legtöbbet közöl – hiszen épp az életút fontos állomásai valósulnak meg általa –, a legszerényebb helyet foglalták el az erdélyi jelenkori kutatásban.

Nem volt ez a terület mindig ilyen mostohán kezelt. A magyar szokáskutatás hőskorában, ORBÁN BALÁZS híres könyvében hat székelyföldi lakodalmi leírást is találhatunk. E leírások adják meg azt a biztos történeti hátteret, amelyhez a jelenkori szokásokat viszonyíthatjuk.

A régi, klasszikus leírások megadják a történeti perspektívát, meggyőznek arról, hogy a mai szokások milyen közvetlenül csatlakoznak a korábbiakhoz, sokkal jobban, mint az anyaországban bárhol is. A múlt századi néprajzi megfigyelő sok erénnyel rendelkezett, lényeges elemeket vázolt fel – és munkájával egyben fel is adta a leckét az utókorak.

ORBÁN BALÁZSnál egy község lakodalmi szokásainak leírása néhány oldal, BALÁZS LAJOSnál négy száz. A különbség természetesen nem csak mennyiségi. A sok oldalon a már jól ismert szokások olyan aspektusai, olyan részletes elemzései láthatók, amely szerzőnk egyéni alkotása.

Egy lakodalom ma egy nap, régen tarthatott két vagy három napig. Nézzük meg BALÁZS LAJOS könyvének tartalomjegyzékét: mi minden tartozik bele, mi minden fér bele ebbe a rövid időtartamba? A négyoldalas tartalomjegyzék a legapróbb mozzanatokra bontva ismerteti meg a szokáskör egymást követő, szorosan egymásra épülő lépéseit, a cselekvő személyekkel együtt, miközben a lényegi tagolásról sem feledkeznek el.

Elvászto rítusok indítják a szokáskört, attól kezdve, hogy megismerkedik egymással a leány s legény. A fonóba járva, a párosító játékok által is egymáshoz terelve, kölcsönös ajándékozások erősítik a kapcsolatot, amelyet a táncalkalmak, a látogatások tesznek fenn tarthatóvá, fejleszhetővé.

Szerzőnk az ezután következőket már eltávolító rítusoknak nevezi, itt már a házasságkötés előkészítése történik. A háztűznézőtől egészen az esküvőig tart ezek sora. Itt a szokások céljában már változás állhat be, a rítusok a továbbiakban az új, az esküvővel előállott helyzet stabilizálását célozzák, amelyeket *Beépítő rítusok* összefoglaló cím alatt sorakoztat szerzőnk. A házasságkötés úgy szép, ha lakodalom kíséri, olyan, amelynek számos tanúja van, és sokáig emlegetik. Nem adatik meg ez minden fiatalnak, hiszen az elszóktetett leánynak, akit itt *ellopottnak* neveznek, nem lehet lakodalma. A lányszóktetés a házasságkötés szabályos útjának felrúgása, elkerülése – mégis, ennek is szokásszerűen kialakult gyakorlata van, amely bizonyára régebbi hagyományig vezethető vissza, mint amilyen a házasságkötési szertartások számos részlete.

A munka egészen különös értéke a kapcsolódó hiedelemvilág igen nagy érzékenységről tanúskodó, finom, árnyalt kidolgozása. A házasság előtt nagyon fontos szerepük van a legkülönbözőbb jóslásoknak, a jövőendő kifürkészésének. A lakodalom alatt, ezeken kívül pedig állandóan a mágia eszközeivel is befolyásolni akarják, hogy a folyamatban lévő házasságkötés jó eredménnyel járjon. Ezzel szemben a rosszakarók ártó célú praktikái állanak. Se szeri, se száma az előírásoknak, tilalmaknak, amelyek betartása mind a jövőendő életet befolyásolja.

A tisztességtételhez rangos szereplőgárda járul hozzá, a lakodalmas gazdától a násznagyon, felkérőlegényeken, koszorúsleányokon kívül a dolgozóig, a szakácsnéig és segítőiig, a fennjáróig. Tevékenységük elemzését, bemutatását szintén részletesen olvashatjuk, akár csak az oly nagy jelentőségű, mély értelmet hordozó rituális eszközöket.

Rendkívül gazdag itt a lakodalom költészete is, olyan műfajokat találunk, amelyek másutt régen elmúltak már a lakodalomból. Külön érdekessége a székelyföldi szokásrendnek, hogy itt a leányok hozománylevéllel mentek férjhez, melyben minden egyes darab kelengyéjük pontosan le volt írva a parafernumlevélben.

Ha azt nézzük, miben lehet ma igazi előrelépést tenni egy téma kutatásában, úgy a nagyon alapos feldolgozás, a mélyfúrás az, amely a legteljesebb eredményt hozza. Ha még a gyűjtőhely közelsége, a sok éven át kitaróan folytatott résztvevő megfigyelés járul mindehhez, BALÁZS LAJOS egészen különleges figyelmével, érzékenységgel, akkor olyan kiváló mű születhetik, amelynek létrejöttén most együtt örvendezünk. PÓCS ÉVA, FEJŐS ZOLTÁN egy községről készített hiedelemmonográfiáihoz hasonlíthatnám rangban.

Legyen szabad személyes hangot is megütnöm, hiszen jó három évtizede kísérhetem figyelemmel ennek a könyvnek az elkészülését, egy-két kiváló részletet megismerhettem közben, s aggodalommal láttam a megjelentetés hosszadalmas és bizonytalan elhúzóását. Így

talán megértik az én megilletődöttségemet is, amikor az a megtiszteltetés ért, hogy én mutathatom be Önöknek elsőként e néhány szóval a kötetet. Hasonló törekvésű fiatalkori munkámra gondolva, talán megengedhetem magamnak múlt századi nagy költőink levelezéséből idézni Petőfi szavait: „Mit én nem egészen dicstelentül kezdék, Folytasd te barátom teljes dicsőséggel.”

Hadd ajánljam ezek után kedves mindnyájuk figyelmébe ezt az emberi élet mélységeibe bevilágító, ugyanakkor olvasmányos, jó fróri stílusban megírt érdekes, sőt izgalmas könyvet, amelyet elolvasva nem csak a múltbeli életet ismerjük meg alaposabban, hanem a saját életünket is jobban megértjük általa.

GYÖRGYI ERZSÉBET

*

Mélyen Tisztelt GYÖRGYI ERZSÉBET! Hölgyeim és Uraim!

Bemutatkozásomat azzal kezdem, hogy a legnagyobb tisztelettel megköszönöm GYÖRGYI ERZSÉBETnek rólam és könyvemről mondott méltató szavait.

A mi emberi és szakmai kapcsolatunk igazából 1963-ban kezdődött, amikor én életemben először jártam Budapesten, harmadéves egyetemi hallgatóként. Korábban váltottunk néhány levelet. Tulajdonképpen én a magyar szakembert kerestem meg diákként, hisz Bukarestben tanultam, és ma is hálás vagyok azért, hogy GYÖRGYI ERZSÉBET nagyon gyorsan válaszolt, és érezhettem soraiban az irántam tanúsított tiszteletet és megbecsülést. Ez tovább élt személyes kapcsolatunk során is.

A bukovinai székelyek lakodalmáról írt monográfiája számomra minta volt. Szokás mondani, hogy az orosz frók Gogol köpenyéből bújtak ki. Én bevallom: valahol GYÖRGYI ERZSÉBET monografikus tanulmányából nőttem ki.

Most pedig visszatérnék könyvemre; elmondanám, mit is jelent ez a cím, a címen keresztül ejtenék néhány szót a könyvről és kutatói szemléletemről.

Az én első tisztességes napom!

E cím minden szava hangsúlyos. Természetesen a *nap* tekinthető kulcsszónak, és hogy ezt megértsük, abból indulok ki, hogy az életünk folyamán gyakran van egy-egy nap, amelyik lezár egy szakaszt és elindít egy másikat; lezárja addigi életünket és elindítja éppen azt, amelynek jönnie kell. Befejeződik valami, elkezdődik valami. Így a kisiskolás életében, az általános majd középiskolás életében, aztán ki az életbe, ledolgozzuk életünket, elmegyünk nyugdíjba – és mindenhol ott van egy nap!

De olyan nap, amelyikkel társadalmilag – és mondhatnám: biológiailag is – döntő fordulat áll be életünkbe, amely így határoz meg és amelyet így élünk meg, ilyenből igazán három van az életünkben. Ez életünk három küszöbe: születésünk, házasságunk és halálunk napja.

Ezek a mi alapvető átmeneteink, és ezekre épülnek családi ünnepeink. MIRCEA ELIADE szépen fogalmaz akkor, amikor azt mondja, hogy az ünnep mindig visszatérés a múlthoz, a kezdetekhez. Azt viszont már HERZEN mondja, hogy milyen jó megfürödni a múlt, a kezdet emlékeiben.

Tehát így nevezi a menyasszony lakodalma napját: *az én első tisztességes napom* – amikor a lakodalom előtti napon, „naphaladtkor” elmondja az ágsírató szövegét.

A jelzőegyüttes – *első tisztességes* – sejteti e nap vízvázasztó voltát. Benne érezni azt, hogy ez a nap a leány számára a társadalmi felértékelődés napja. Szociális tartalma van. Talán először történik, hogy a leánygyermek emberi értéke társadalmilag megnő. Aki ismeri a parasztember gyakorlatias szemléletét, tudhatja, hogy a leánykának általában nem örvendtek születésekor, mert az apja nem látott benne potenciális munkaerőt. Viszont most ő a fajfenntartás, a családi újratermelődés letéteményese. Bizonyára ezért van az, hogy nem csak a menyasszony nevezi így lakodalma napját. Az első tisztességes nap hivatkozási alap, leitmotívuma a szokásszövegeknek, ez indokolja a lakodalom minden jelentős mozzanatát, eseményét. Minden érte és miatta történik. Az első tisztességes nap rendezői elve a szentdomokosi lakodalomnak.

Az én első tisztességes napom a párosodás napja,

– mert nagy közösség gyűl ilyenkor össze, ez pedig a közösségi megbecsültség fokmérője, hiszen ők állnak – menyasszony és vőlegény – a tisztelet középpontjában.

– mert kulturálisan teltett ez a nap: a népköltészet változatos műfajai követik egymást. Hallani menyasszonybúcsút, találós kérdést, ujjogtatót, pohárköszöntőt; az egész olyan, mint egy jól megkomponált színdarab: van intrikája, konfliktusa, mely aztán feloldódik, van zenéje, tánca. És mindezek együtt hordozzák a közönség hangulatát a szorongástól a sírásig, onnan pedig a kirobbanó, felszabadult örömg.

– mert egyedi öltözete van ennek a napnak. A menyasszony és vőlegény ruhája nem amolyan testet fődő ünnepi ruha, hanem jelző, jelölő funkciója van. Jelzi a legény és leány sorsának alakulásában a minőségi fordulatot, másrészt pedig azonosítja a két főszereplőt a többi szereplők sorában, kiemeli őket. Egyedi az öltözet, mivel egyedi az alkalom is, amelyre felvették. Sem előtte, sem utána nem ölthető fel, csupán egyszer és utoljára: amikor meghal az ember, a nászruháját adják reá Csíkszentdomokoson. Persze nem a mostani, hanem a harminc évvel ezelőtti barna, sötétkék, sötétzöld menyasszonyi ruháról van szó.

– mert sajátos és különleges díszletei, rituális kellékei vannak. Csupán a fenyőt emlétem itt, mely szintén jelző és jelölő dísz, sőt jelkép is. A lakodalmi fenyők által a lakodalmas ház válik kiemelt házzá a többi sorában, egy családi közösség eseményét jelzik, tudatják és sugallják az élet, termékenység és szépség diadalát.

Mivelhogy tisztességes nap, hát lakomát is ülnek, melyért a család hosszú távon gyűjt, takarékoskodik, hogy bőséggel ünnepelje azokat, akiket a lakodalmi asztal fő helye illet meg. Hogy mennyire fontos az együttevés és -ivás, azt leginkább a rituális étkek és italok – tulajdonképpen egy-egy pohár pálinkáról és egy falás kalácsról van szó – elfogyasztása érzékelteti. A mi népünk hitt abban, hogy az együtt elfogyasztott étkek és italok a fogyasztók között valami láthatatlan, de mégis erős kötődéseket hoznak létre. És erre most nagy szükség van, hisz két ember, két család, két nemzetség összekapcsolását kell nem csak hivatalos okmányokkal, aláírásokkal, de mágikus erővel bíró étkekkel is megalapozni.

És mindezek együtt megeremlik azt, amely nélkül nincs lakodalom: a hangulatot. Végül is így valósul meg a sorsforduló társadalmi elismerése, a lakodalom tartalma, rendeltetése. A közösség tudomásul veszi az új társadalmi állapotot, elismeri a fiatalok átmenetét a legény- és leánysorból a házasemberek sorába, emlékeztetessé teszi mind az egyén, mind a közösség

számára, és segíti a fiatalokat, hogy az új család alapításában kisebb anyagi gondokkal indulhassanak. De így valósul meg a közösség szabályozottsága is, az egyén és közösség biztonságérzete egy ilyen esemény lefolyásában.

Úgy gondolom, hogy a hagyományaink, a szokásaink a mi törvényeink. A hagyománytisztelést, akár a törvénytiszteletet, egy közösség jó közérzetének záloga.

Egy közösséget, egy kultúrát mindenképpen minősít az, ahogyan odafigyel tagjaira, életük minden jelentős időszakában. Ezt vizsgáltam egy nagy faluközösség, Csíkszentdomokos életében; azt, hogy a párválasztás és lakodalom egyetemes tartalma, rendeltetése hogyan valósul meg és ebben mi a sajátosan magyar. Ilyen értelemben tulajdonítok nagy fontosságot a helyi monográfiáknak. Ezek soha nem helyi jelentőségűek, hisz regionális vagy nemzeti szintézisek elkészítése ezek nélkül elképzelhetetlen. Ezt a folyamatot úgy képelem, mint az építész alapozó munkáját. Előbb fúrásokat végez, földtani próbákat vesz, és csak a megbízható eredmények birtokában kezdi el az építkezést.

Itt meg kell jegyezzem az erdélyi kutató sajátos helyzetét, illetve helyzetéből adódó időszzerű feladatát. Nem elég csak a „fúrásokat”, de a „laboratóriumi elemzéseket” is el kell végeznie. Nálunk nincs lehetőség munkamegosztásra, mivel nincsenek magyar tudományos szakintézményeink. Szomorú, hogy VENCZEL JÓZSEF harmincas évekbeli megállapítása, tudniillik hogy az erdélyi hungarológiai kutatás kérdőívszerkesztésben, jó szándékban és alkalomszerű gyűjtésekben merül ki, sok vonatkozásban ma is helytálló. Ez a fajta munka nem nyújthat megbízható alapot a szintézisek készítéséhez. Eszembe jut KÓSA LÁSZLÓ számomra sokkoló hatású megállapítása is: „Korszerű Erdély-történetünk van, erdélyi néprajzi összefoglalónk korszerűtlen sincs.” Meg kell mondanom, hogy monográfiák nélkül a közeljövőben sem tud lenni.

Könyvem szerény hozzájárulás akar lenni a magyarságtudomány egy szeletéhez. Egy „talajminta”, melyben fellelni a magyar lélek, népi kultúra, érzésvilág, életszemlélet és humánium megnyilatkozásait. Egy „mélyfúrás” népi kultúránkban, hogy felmutassam azt, ahogyan az egyén és közösség viszonya működik, ahogyan az átmenetelt társadalmilag, kulturálisan és lelkiileg megélik Csíkszentdomokoson. Úgy vélem, hogy a domokosi lakodalomnak karaktere van. Olyan karaktere, mely része egy nemzet karakterének. Kutatómunkám hajnalán szándékom és buzgóságom nagyobb volt, mint tudásom és tapasztalatom. Munka közben gyarapodott, alakult ez is, az is. Hálás vagyok azoknak, akik előttem jártak. Szakmai képzésemért különösen hálás vagyok MIHAI POPNAK, a bukaresti egyetem professzorának. Neki köszönhetem, hogy sajátosan az emberi élet szokásait ne csak látványként, hanem teljes bonyolultságukban, összetettségükben lássam.

Még egyszer köszönöm GYÖRGYI ERZSÉBET igen szép beajánló szavait, BAKÓ ANNAMÁRIÁNAK, a Litea könyvszalon nagyszerű háziasszonyának számomra igen megtisztelő vendéglátását, BENCZE TIBORNAK, a csíkszeredai Corvina könyvesház igazgatójának, H. SZABÓ GYULÁNAK, a Kriterion Könyvkiadó igazgatójának önzetlen közreműködését könyvem bemutatásában, Önöknek pedig köszönöm, hogy ilyen szépen megpártoltak.

BALÁZS LAJOS

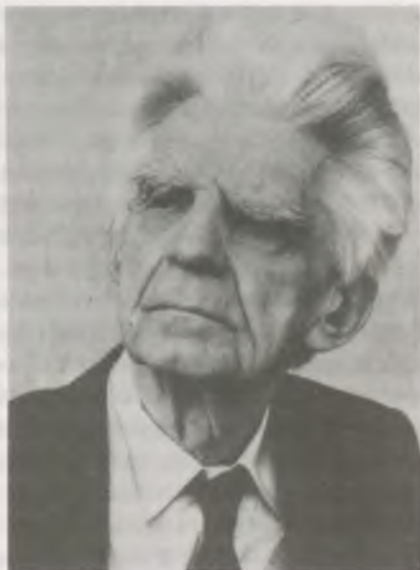
IN MEMORIAM

Sándor István emlékezete

(1907–1994)

SÁNDOR ISTVÁNTól búcsúzva elsősorban nem az irodalomtörténetet és a folklorisztikát egyaránt gazdagító, s a néprajzi bibliográfia kezdeményező mestereként, legszorgosabb művelőjeként, szakágunk remélt jövőjét megalapozó életművének elemző méltatását tekintem feladatomnak. Hiába is akarnám, nem tudnék függetlenedni az élete utolsó esztendeiben megsűrűsödött személyes találkozásaink számomra – s hadd reméljem: számára is – nélkülözhetetlenül fontos, s azóta nagyon hiányzó élményeitől. Nem is annyira az életéről, régebbi és éppen folyamatban lévő munkáiról elmondott apróbb-nagyobb horderejű adalékok, tudománytörténeti érdekességű intimítások szubjektív ítéletbe hajló hangulatától látszik lehetetlennek az elvontkoztatás. Attól az emberi sugárzástól, melyet kétrét hajlott szálfatermete, tíz-tizenöt pernyi beszélgetés után érthetetlenül fakult suttogása ellenére egész lénye hordozott. Az egyetlen élet utolsó pillanatáig kötelező munkában, a még megoldható, tehát megoldandó feladatok értelmében való töretlen hit volt az a testamentum, melyet rám bízott, s most tovább kell adnom: hátha megtanulunk mi is hinni a mégiscsak lehetséges értelmes jövőben. Ha ennyire az érzelmi elkötelezettség: egy idősebb kolléga nagyrabecsülésénél, tiszteleténél lényegesen mélyebb, már-már „fiúi” vonzalom volt a meghatározó lényege esztendőig tartó rendszeres „beteg”-látogatásaimnak, a személyes elfoglaltság úgylis torzítaná tudománytörténeti helyének, szerepének kijelölését előlegező méltatásomat.

Valamikor, valakinek persze a higgadtan mérlegelő életmű-értékelést is el kell majd veznie. Számot vetvén azzal a néprajzi tudománytörténetben nem példa nélküli, az ő esetében azonban a szertefutó érdeklődésen túl a történelmi kényszer által is meghatározott „pályamódosítással”, melynek következményeképpen valaki e viharokkal terhes XX. század második felében irodalomtörténész főiskolai tanárból a magyar néprajz katedra nélküli mestere lett. Ebből a szempontból alighanem az lesz a legizgalmasabb kérdés, hogy miután 1946-tól sorsa és munkája a Néprajzi Múzeum könyvtárához kapcsolódott, irodalomtörténeti-művelődéstörténeti felkészültsége, mindenki más etnográfusnál, folkloristánál alap-

Sándor István

(Fotó: SZENTPÉTERY TIBOR, 1991)

sabb, a „régí” magyar irodalmat (nem csak a szépirodalmat!) átfogó adatismerete, és a művelődéstörténeti összefüggéseket megmutató elemző készsége vajon hozott-e – s ha mégsem hozott a kívánatos mértékben, vajon miért nem – számottevő szemléleti és metodikai gazdagodást szakágunk egésze számára? Szükségszerű-e, a korszak szellemi állapotából s a honi néprajz aspirációiból levezethető-e, ha úgy ítéljük meg: az olykor-olykor mégiscsak feléledő irodalomtörténész csak az irodalomtudomány számára fontos teljesítményei, az egykori ifjú gimnáziumi tanár Mezőkövesd-élményére alapozott folklorisztikai-társadalomnéprajzi tanulmányai, a történeti monda egy-egy rétegének vagy az anekdotának monográfiákat előlegező magvas összefoglalásai, valamint a néprajzi tudománytörténet nem egy korszakát s vezető egyéniségét érintő adatfeltárásai inkább csak tiszteletet parancsoló „zárványként” épültek bele mindannyiunk ismeretanyagába, nem váltak a néprajzi közgondolkodás integráns részévé? Hiába, hogy SÁNDOR ISTVÁN mindezeket a tanulmányokat ugyanazzal a lenyűgözően nagy tájékozottsággal készítette, mint a bibliográfiai köteteket, úgy tűnik: csak az utóbbiakban tetet őlött szorgalom és önzetlenség értékelődött rangja szerint.

Be kell vallanom: ezeknek a jövő tudománytörténészének üzenő kérdéseimnek a legmélyén is ott lappanganak beszélgetéseink továbbgondolt tanulságai. Szavakba nem foglalt, mégis jól érzékelhető töprengő számvetése mintha arról árulkodott volna, hogy önértékelése szerint a honi néprajz nem volt igazán fogékony a bár kényszerű, de tudósi elkötelezettséggel átlényegített „pályamódosításának” teljes hozadékára. Az is lehet persze, hogy az irodalomtörténészi múlt iránti nosztalgia erősödött fel benne... Sugárzóan boldog volt, amikor beszámolt róla, hogy a szegedi tanárképző főiskola, rehabilitálván egykori tanárát, az irodalomtörténészt méltatta. Az irodalomtörténészt, aki lehetett volna. Íme a bizonyíték: a rehabilitálásáig „szellemi dugáruként” rejtegetett könyv, az *Író és társadalom – Fejezet a magyar felvilágosodás irodalomtörténetéből* című, mely 1945-ben Szegeden jelent meg. Amelyik bizonyára alcíméből (*Főúr és nemes*), nem szemléletéből és mondandójából levezetve minősítettett a „burzsoá áltudományról” is kártékonyabbnak. A katedrától eltanácsolásnak erre a könyvre hivatkozó érveit ma már lehetetlen nyomon követnünk. Azt is nehéz azonban megérteni, csak érezni lehet, hogy milyen valós és vélt félelmek hitették el SÁNDOR ISTVÁNNAL, hogy jobb rejtegetni ezt a „veszélyes” könyvet, néprajzkutatói – döntően a szolgáló szerepet hangsúlyozó – életművel gondosan betakargatni mindazt, ami a XVIII–XIX. század irodalomszociológiai körképét előlegezvé, akár az első kísérlet után egy-két évtizeddel is újdonságértékűen feltámasztható lett volna az irodalomtudományban. Több mint négy évtized után is „nyomdászagú”, felvágatlan példányt kaptam tőle ebből a könyvből, s nem az utolsót, hanem a megkövetés, az elégtétel őszinteségében bízva előkeresett könyvcsomag egyik darabját. Ezért következtetek arra, hogy az irodalomtörténészi munkásság a végső számvetésekor felértékelődött, a nosztalgikus emlékezést viszont a félelemtől szabadulás euforikus élménye is motiválta.

Ha élete utolsó éveiben irodalomtudományi kezdeményezésének felértékelődését remélte, az önértékelés változó hangsúlya legalább arra figyelmeztethet, hogy eddig nyilván felületesen, pontatlanul olvastuk SÁNDOR ISTVÁN etnográfiai-folklorisztikai tanulmányait is, mert nem méltattuk figyelemre az irodalomtudósi. Nem vettük észre tudniillik, hogy a nekünk írott dolgozataiban a leszorított, megfélemlített társadalomtörténész-irodalmár nyilatkozik meg egy magára öltött álruhában. Úgy azonban, hogy ezt a „néprajzkutatói munkás-

sággként” körülírható álruhát korántsem fesszengve, nem kényszerűségből viseli! Azt ambicionálta az 1950-es évek elejének – nyilvánvalóan néprajzi – első publikációi óta folyamatosan az Ethnographia centenáriumi kötetében közölt tanulmányáig, hogy a számára távlatos egzisztenciát kínáló diszciplína művelői vegyék végre észre: nem mondhatnak érvényes véleményt a magyar parasztság műveltségének történetéről, ha nem tartják számon s nem értelmezik, milyennek is látták e műveltség XVII–XIX. századi állapotát maguk a kortársak. Mi pedig csak azt érzékeltük, hogy ott van minden könyvespolcon egy bibliográfia, amelyből megbízhatóan tájékozódhatnánk, ha tájékozódni támadna kedvünk!

Nyilván nem volt maradéktalanul elégedett a néprajz szemléleti megújítását gondolatilag, nem csak bibliográfiai adatokkal előkészítő kezdeményezésének hatásával. Azt azonban tanúsíthatom, hogy tanári rehabilitálásához mérhetően nagy örömet jelentett számára 1991-ben a szakma elismerése: a Györfly István-émlékérem neki ítéltése. Azt érezte ki ebből a gesztusból, a „fiúk” generációjának tulajdonítván e társasági kitüntetés kezdeményezését, megszavazását, hogy mi, ifjabbak, ime, fogékonyabbak vagyunk a több évszázados művelődési folyamatok általa felmutatott kortársi lenyomatai – szépirodalmi-szakirodalmi tükröződése – jelentőségének felismerésében.

Kissé bizonytalan vagyok, hogy valóban fogékonyabbak lennénk. Megtisztelő érdeklődésében azonban ez a reménye szólalt meg: a néprajz jövője foglalkoztatta. Minden találkozásunkkor arról faggatott, hogy mi készül s mi készült el az általa inkább már csak a publikációiból, nem személyesen ismert fiatalabb etnográfusok és folkloristák műhelyében. Naprakész akart lenni – nem csak bibliográfiai értelemben: a tudomány művelésének embert próbáló aprómunkájáról is mindent akart tudni –, pedig jószerével semmiféle érdeke nem fűződött ehhez a tájékozottsághoz.

Fájdalom: mind kevesebben vannak ebből a generációból. Mind kevesebben vannak, akik azért figyelnek ránk, mert – mint Sándor Pista bácsi – a néprajz egészének jövőjéért éreznek személyes felelősséget. Ne feledjük: most is figyel bennünket aggódó tekintettel.

SZILÁGYI MIKLÓS

Sándor István irodalmi munkássága

Könyvek, tanulmányok, cikkek

- 1935 • *Mezőkövesd*. — Magyar Szemle, 24. 3.: 221–229.
- 1937 • *Népnyelvi adatok Mezőkövesdről*. — Magyar Nyelv, 33. 5–6.: 180–182.
- 1945 • *Író és társadalom. Fejezet a magyar felvilágosodás irodalomtörténetéből. I. Főúr és nemes*. — Szeged, Szigeti. 209 p.
- 1948 • *A késett kegyelem mondái*. — Ethnographia, 59. 1–4.: 138–145.
- 1951 • *Első néprajzi kiállításunk és Xántus János. A kiállítás 80. évfordulójára*. — Ethnographia, 62. 1–2.: 185–204., ill.
- 1953 • *Figyeljük népünk olvasmányait!* — Adattári Értesítő, 2. 1.: 43–46.
- *Janos Kszantusz*. — Acta Ethnographica, 3. 1–4.: 233–288., ill.
- *Néprajzi múzeológiánk kezdetei*. — Ethnographia, 44. 1–4.: 312–344.

- *Világos és Arad a magyar néphagyományban.* — A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályának Közleményei, 3.: 105–186., ill.
- 1954 • *Cs. Sebestyén Károly ünnepén.* — Néprajzi Értesítő, 36.: 275–277.
- *Kis Jankó Bori néni halálára.* — Adattári Értesítő, 3. 1–4.: 33–34.
- *Kiss Lajos jubileumára.* — Néprajzi Értesítő, 36.: 273–275.
- *Könyvtár és muzeum.* — Múzeumi Híradó, 1. 1.: 26–28.
- *A Néprajzi Múzeum Könyvtára.* — Adattári Értesítő, 3. 1–4.: 7–8.
- *Új népi hangszerek Dévaványán.* — Néprajzi Értesítő, 36.: 105–112., ill.
- 1955 • *Mindig rózsza akart lenni!* — Új Világ, 8. 51.: 5., ill.
- 1956 • *Bevezető.* — Index Ethnographicus, 1. 1.: 1., 2.: 81.
- *A kifejezés etnografiájához.* — Index Ethnographicus, 1. 1.: 64.
- *Kis Jankó Bori emlékkiállítás.* — Adattári Értesítő, 5. 1–2.: 24–25., ill.
- *Magyar néprajzi bibliográfiák.* — Index Ethnographicus, 1. 1.: 52–55.
- *Magyar néprajztudomány, 1945–1955. Válogatott bibliográfia.* [Szerkesztette] — Bibliográfiák az egyetemi oktatás számára, 8. Budapest, Tankönyvkiadó. 68 p.
- *A matyók néprajzi bibliográfiája.* — GYÖRFFY I.: *Matyó népviselet.* Budapest, 193–205.
- *Nemzetközi tapasztalatcseré a Néprajzi Múzeum Könyvtárában.* — Múzeumi Híradó, 3. 1.: 23–24.
- *A Néprajzi Múzeum dolgozói [...].* — Néprajzi Értesítő, 38.: 313., ill.
- *Osztják 'kézjelek' Jankó János naplójában.* — Index Ethnographicus, 1. 1.: 69–71.
- *Otthon és summásság a mezőkövesdi matyók életében.* — Néprajzi Értesítő, 38.: 185–196.
- 1957 • *Das „beschlagene“ Osterei.* — Schweizerischer Archiv für Volkskunde, 53. 2–3.: 179–180.
- *Kérdezz – felelek.* [TÖRÖK LÁSZLÓval] — Élet és Tudomány, 12. 42.: 1314.
- *A kifejezés ethnographiájához. A varázskönyv.* — Index Ethnographicus, 2. 1.: 85–89, 101–102.
- *Magyar néprajzi könyvek 1956-ban. Ethnographische Bücher des Jahres 1956 in Ungarn.* — Index Ethnographicus, 2. 2.: 167–191, 211.
- *Magyar néprajztudomány az 1956. év folyóirataiban. Ungarische Volkskunde in den Zeitschriften des Jahres 1956.* — Index Ethnographicus, 2. 1.: 47–84, 97., 2.: 154–166, 211.
- *Ostereier in Ungarn.* — Schweizerischer Archiv für Volkskunde, 53. 2–3.: 175–179.
- *Xántus János amerikai néprajzi tanulmányai.* — Néprajzi Értesítő, 39.: 159–181., ill., 1 térk.
- 1958 • *A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1957. Ungarische Volkskunde des Jahres 1957.* [DOBOS ILONÁval] — Index Ethnographicus, 3. 1.: 47–112, 120–127.

- *A „népek meséi” magyar nyelven.* — Ethnographia, 69. 1.: 160–163.
- *Néprajzi kutatásaink külföldi visszhangjai.* — Index Ethnographicus, 3. 2.: 185–196.
- *A primitív pénz.* — KOCSIS F. szerk.: *Pézn! Érdekességek a pénzről.* Hasznos mulatságok, 6. Budapest, 52–61., ill.
- 1959 • *Dokumentáció a Néprajzi Múzeum Könyvtárában.* — Magyar Könyvszemle, 75. 3.: 294–297.
- *Gyűjtőnaplóból.* — DALA J.–KISS GY. szerk.: *Matyóföld.* Budapest, 21–26.
- *A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1958. Ungarische Ethnographie des Jahres 1958.* — Index Ethnographicus, 4.: 5–142.
- *Studien über das Volksschauspiel in Österreich.* — Acta Ethnographica, 8. 1–2.: 164–174.
- *Sziklához láncolt Gergely.* — Néprajzi Közlemények, 4. 1–2.: 35–46.
- 1960 • *Solymossy Sándor és a néprajzi bibliográfia.* — Index Ethnographicus, 5.: 54–61, 106.
- 1961 • *A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1959. Ungarische Ethnographie des Jahres 1959.* [S. GÉMES MAGDÁval] — Index Ethnographicus, 6. 2.: 3–108.
- 1962 • *A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1960. Ungarische Ethnographie des Jahres 1960.* — Index Ethnographicus, 7. 1–2.: 3–162.
- 1964 • *A mesemondás dramaturgiája.* — Ethnographia, 75. 4.: 523–556., ill.
- *Xántus János irodalmi munkássága.* — Index Ethnographicus, 9.: 35–61.
- 1965 • *A magyar néprajztudomány bibliográfiája, 1945–1954.* [Szerkesztette] — A magyar néprajztudomány bibliográfiája, 5. Budapest, Akadémiai. 463 p.
- *A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1961. Bibliographie der ungarischen ethnographischen Literatur des Jahres 1961.* — Index Ethnographicus, 10.: 3–111.
- 1966 • *Szendrey Ákos. (1902. dec. 7.–1965. nov. 20.).* — Ethnographia, 77. 2.: 304–306., ill.
- 1967 • *Az aradi vértanúk nótájáról.* — Ethnographia, 78. 4.: 507–522.
- *Avgust Pavel in madžarska etnografija.* — In: *Pavel dr. Ágoston. Avgust dr. Pavel.* Szombathely–Murska Sobota, 78–86.
- *Dramaturgy of tale-telling.* — Acta Ethnographica, 16. 3–4.: 305–338., ill., bibl. 336–338.
- *Pavel Ágoston és a magyar néprajz.* — In: *Pavel dr. Ágoston. Avgust dr. Pavel.* Szombathely–Murska Sobota, 45–56., ill.
- 1970 • *Xántus János.* — Budapest, Magvető. 403 p., 12 t., 2 térk., bibl. 370–401.
- 1971 • *Bevezető.* — VARGHA K.–RÓNAI B.–MUSZTY L. szerk.: *Rejtett kincsek nyomában.* Pécs, 7–12.
- *A magyar néprajztudomány bibliográfiája, 1955–1960.* [Szerkesztette] — A magyar néprajztudomány bibliográfiája, 6. Budapest, Akadémiai. 739 p.
- 1972 • *Dózsa György a néphagyományban.* — Ethnographia, 83. 4.: 444–456., bibl. 454–455.

- *Elvek és módszerek Pável néprajzi tanulmányaiban. Pável emlékünnepe:* Szombathely, 1971 december 3. — Vasi Szemle, 26. 1.: 79–87.
- „Még gyermekkoromban láttam egy öreget...” Így őrzi emlékét a néphagyomány. — Magyar Hírlap, 5. 171.: 9., ill. [1972. jún. 22.]
- *Népi remekművek tárháza.* — Múzsák, 3. 3.: 8–12., ill.
- „*Noch in meiner Kindheit sah ich einen Alten...*” *Dózsas Andenken in Volksüberlieferungen.* — Budapesti Rundschau, 6. 52.: 6.
- 1973 • *Vezérfonal népünk Dózsa-hagyományának gyűjtéséhez.* — Honismereti Híradó, 1. 3–4.: 177–181.
- 1974 • *A szabadságharc néphagyományának szakirodalma.* — Honismereti Híradó, 2. 5.: 58–60.
- 1975 • *Karácsony „bőttyi”.* — SÁRKÖZI Z.–SÁNDOR I. szerk.: *Mezőkövesd város monográfiája.* Mezőkövesd, 705–709., ill.
- *Keselyűfogás a régi Hortobágyon.* — Múzeumi Kurír, 2. 17.: 50–51.
- *A matyók.* — SÁRKÖZI Z.–SÁNDOR I. szerk.: *Mezőkövesd város monográfiája.* Mezőkövesd, 773–785.
- *Mezőkövesd mesekincséből.* — SÁRKÖZI Z.–SÁNDOR I. szerk.: *Mezőkövesd város monográfiája.* Mezőkövesd, 721–736., ill.
- *Mezőkövesd város monográfiája.* [Szerkesztette SÁRKÖZI ZOLTÁNNAL] — Mezőkövesd, Városi Tanács. 796 p., ill.
- *Az örökség.* — SÁRKÖZI Z.–SÁNDOR I. szerk.: *Mezőkövesd város monográfiája.* Mezőkövesd, 787–790.
- *Summásélet.* — SÁRKÖZI Z.–SÁNDOR I. szerk.: *Mezőkövesd város monográfiája.* Mezőkövesd, 499–508.
- *Xántus Jánosra emlékezve.* — Honismeret, 3. 5–6.: 88–89.
- 1976 • *Az aradi vértanúk emléke és az önkéntes gyűjtőmozgalom.* — Honismeret, 4. 5.: 47–50.
- *Pável Ágoston tanulmánykötetének margójára.* — Békési Élet, 11.: 548–554.
- 1977 • *Álmos. Andrád Sámuel. Arany János. Attila. Básta, Giorgio Basta. Bethlen Gábor. Dózsa György [KATONA IMRÉVEL]. Emese. Épületmonda. Eseménymagyarázó monda.* — ORTUTAY GY. főszerk.: *Magyar néprajzi lexikon. I. A–E.* Budapest, 94–95, 100–101, 119–120, 168, 233, 266–267, 604, 688, 700, 724., ill.
- *Egy tanulmánygyűjteményünk külföldi visszhangjai.* — Néprajzi Hírek, 6.: 22–25.
- *Eredmények és feladatok a matyók néprajzának vizsgálatában.* — Matyóföld, 1976–1978.: 25–33.
- „*Így csak a természet alkot!*” (Kis Jankó Boriról születésének századik évfordulóján). — Honismeret, 5. 1.: 44–46., ill.
- *A magyar néprajztudomány bibliográfiája, 1850–1870. Tanulmányok és adatok a Kárpát-medence etnográfiájához.* [Szerkesztette] — Budapest, Akadémiai. 1165 p.
- *A néprajzi bibliográfiáról.* — Néprajzi Hírek, 6.: 13–14.

- *Székelyek – anekdotáinkban.* — ISTVÁNOVITS M.–KRÍZA I. szerk.: *A komikum és humor megjelenésének formái a folklórban.* Budapest, 122–127., bibl. 127.
- 1978 • *Tanulmányok a magyar néprajztudomány történetéhez.* — Budapest, ny.n. 53 p.
- *Régi hortobágyi „hússzerző” szokások.* — Múzeumi Kurír, 10. 28.: 53–55.
- 1979 • *Tanulmányok a magyar néprajztudomány történetéhez. Kandidátusi értekezés tézisei.* — Budapest, Akadémiai. 15 p.
- *Fehér ló mondája. Firtos és Tartód. Gönczi Ferenc. Gönyey Sándor, Gönyey, Ébner. György Lajos. Határrészek mondái. Hatvani professzor. Hegedűs Lajos. Heltai Gáspár. Hermányi Dienes József. Herrmann Antal. Honfoglalás mondaköre. Hun–magyar mondakör. Isten hitelezője. Kalandozások mondaköre.* — ORTUTAY GY. főszerk.: *Magyar néprajzi lexikon. II. F–Ka.* Budapest, 93–94, 166–167, 313, 374–375, 490, 493–494, 513, 522, 528–529, 576, 599, 650, 715., ill.
- 1980 • *Kinizsi Pál. Királymondák. Kukoricadaráló barát. Kuruc mondák [DOBOS ILO-NÁVAL]. Lajtha László. Lehoczky Tivadar. Limbeck Ferenc. Madarassy László. Mailáth János, gróf. Mátray Gábor, Rothkrepf. Medve Imre. Mit mondott Dávid?. Nagy Lajos.* — ORTUTAY GY. főszerk.: *Magyar néprajzi lexikon. III. K–Né.* Budapest, 198–199, 201–202, 344–345, 361, 386–387, 437, 455, 480, 503, 531, 540, 629, 690.
- 1981 • *Névmagyarázó monda. Ördögek. Palotay Gertrúd [FÉL EDITTEL]. Péczely Attila. Rablótörténet. Réső Ensel Sándor. Réthei Prikkel Marian. Romy Károly György. Seprődi János. Simonyi óbester. Szent helyek legendái.* — ORTUTAY GY. főszerk.: *Magyar néprajzi lexikon. IV. N–Sz.* Budapest, 38, 128–129, 171, 224, 296, 339–340, 344, 388–389, 438–439, 443, 657–658.
- *Adomák és adomafunkciók Jókai életművében.* — Petőfi Irodalmi Múzeum Évkönyve, 1980–1981.: 65–87.
- 1982 • *Szilágyi és Hagymási [KRÍZA ILDIKÓVAL]. Szini Károly. Tejfölösszájú barát. Török Károly. Vándorlások mondaköre. Vikár Béla. Xantus János.* — ORTUTAY GY. főszerk.: *Magyar néprajzi lexikon. V. Szé–Zs.* Budapest, 33, 46, 228–229, 335, 482, 558, 607.
- *Jókai, az etnográfus.* — KRÍZA I. szerk.: *Krizsa János és a kortársi eszmeáramlatok. Tudománytörténeti tanulmányok a 19. századi folklórszttikáról.* Budapest, 203–216, bibl. 214–216.
- *A nevetetés nagymesterei néphagyományunkban.* — *Életünk*, 19. 6.: 543–550.
- *Kutatóink életéből. Köszöntések.* — *Néprajzi Hírek*, 11. 3–4.: 76.
- *Szendrey Ákosra emlékezve. (1902. december 7. – 1965. november 20.).* — *Néprajzi Hírek*, 11. 3–4.: 93–95.
- 1984 • *A matyók kutatása a harmincas években.* — A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, 22.: 154–157.
- 1986 • *Szendrey Ákos boszorkánymonográfiája elé.* — SZENDREY Á.: *A magyar néphit boszorkánya.* Budapest, 5–15.

- 1988 • *Anekdota*. — VARGYAS L. főszerk.: *Magyar néprajz. V. Magyar népköltészet*. Budapest, 167–212., 6 t.
- 1989 • *A nép, nemzet, kultúra fogalma XVIII. századi magyar gondolkodónál*. — *Ethnographia*, **100**. 1–4.: 80–108., bibl. 106–107.
- 1993 • *A karácsonyi népi színjátszás dramaturgiája Mezőkövesden*. — *Ethnographia*, **104**. 1.: 121–133., bibl. 133.

Könyv- és folyóirat-ismertetések

- ADAM, L.–TRIMBORN, H.: *Lehrbuch der Völkerkunde*. Stuttgart 1958. — Index Ethnographicus, **5**. 1960. 1.: 11–12.
- ALA-KÖNNI, E.: *Die Polska-Tänze in Finnland. Eine ethno-musikologische Untersuchung*. Helsinki 1956. — Index Ethnographicus, **2**. 1957. 2.: 152.
- AURENHAMMER, H.: *Die Mariengnadenbilder Wiens und Niederösterreichs in der Barockzeit*. Wien 1956. — *Acta Ethnographica*, **6**. 1957. [1958] 3–4.: 464–466.
- BAKOS J. szerk.: *Tokajhegyalja és bortermelése néprajzi, hely-, gazdaság- és művelődéstörténeti irodalma*. Sárospatak 1957. — Index Ethnographicus, **2**. 1957. 1.: 3.
- BALANDIER, G. et al. eds.: *International bibliography of social and cultural anthropology. Bibliographie internationale d'anthropologie sociale et culturelle. I*. Paris 1958. — Index Ethnographicus, **3**. 1958. 2.: 133–134
- BÁLINT S.: *A szegedi népelet*. Szeged 1958. — Index Ethnographicus, **3**. 1958. 2.: 147.
- BÁLINT S.: *Szegedi szótár. I–II*. Budapest 1957. — Index Ethnographicus, **2**. 1957. 2.: 110–111.
- BARABÁS J. et al.: *A Magyar Néprajzi Atlasz kérdőíve. I–IV*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, **2**. 1957. 2.: 112., **3**. 1958. 1.: 7.
- BARÁTI D.–MÉSZÖLY G. szerk.: *Nyelv és irodalom*. Szeged 1955. — *Ethnographia*, **67**. 1956. 3.: 383–384.
- BÁRCZI G.–ORSZÁGH L.: *A magyar nyelv értelmező szótára*. Budapest 1959. — Index Ethnographicus, **1960**.: 5.
- BARTÓK B.–KODÁLY Z. szerk.: *Magyar népzene tára. III/B. Lakodalom. I–II*. Budapest 1955–1956. — Index Ethnographicus, **1**. 1956. 2.: 125–126.
- BAŠ, FR.–REKAR, C.: *Slovenska Peč*. Ljubljana 1954. — Index Ethnographicus, **2**. 1957. 2.: 135.
- BEIT, H. VON: *Symbolik des Märchens*. Bern 1952. — Index Ethnographicus, **2**. 1957. 1.: 30–31.
- BÉKEFI A. szerk.: *Bakonyi népdalok*. Budapest 1955. — Index Ethnographicus, **1**. 1956. 2.: 125.
- BELÉNYESY M.: *Kultúra és tánc a bukovinai székelyeknél*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, **3**. 1958. 1.: 42–43.
- BÉRES A.–MÓDY GY.: *A Hajdúság történetének és néprajzának irodalma. Források, tanulmányok, cikkek*. Debrecen 1956. — Index Ethnographicus, **2**. 1957. 2.: 109.
- BERLÁSZ J.: *Az erdélyi jobbágyág gazdasági helyzete a XVIII. században*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, **3**. 1958. 2.: 165–166.

- BODGÁL F.: *Borsod megye néprajzi irodalma*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 133.
- BODROGI T.: *Oceanian art in the custody of the Ethnographical Museum of Budapest*. Budapest 1959. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 29.
- BODROGI, T.–BOGLÁR, L. eds.: *Opuscula ethnologica memoriae Ludovici Biró sacra*. Budapest 1959. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 144–145.
- BOONE, O.: *Bibliographie ethnographique du Congo Belge et des régions avoisinantes 1953*. Tervuren 1956. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 2.: 83.
- BRINGEMEIER, M.: *Volkswelt in Westfalen. Sage und Brauch*. Münster 1948. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 2.: 97.
- BUCK, J. hrsg.: *Alte deutsche Handwerksweisheit*. Bad Worishofen 1949. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 2.: 102.
- CALVINO, I.: *Fiabe italiane raccolte dalla tradizione popolare durante gli ultimi cento anni e trascritte in lingua dai vari dialetti da —*. Torino 1956. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 144–145.
- CELANDER, H.: *Förkristen jul enligt norröna källor*. Stockholm 1955. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 140.
- CLÉMENT, P.–MIDDLETON, J. F. M. eds.: *International bibliography of social and cultural anthropology. Bibliographie internationale d'anthropologie sociale et culturelle. II*. Paris 1959. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 133–134.
- COLUCCIO, F.: *Diccionario folklorico argentino. II*. Buenos Aires 1950. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 1.: 4.
- CURTI, N. P.: *Volksbrauch und Volksfrömmigkeit im katholischen Kirchenjahr*. Basel 1947. — Ethnographia, 60. 1949. 1–4.: 329–330.
- CSETE B.: *Jászakiséri gyermekjátékok*. Szolnok 1957. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 1.: 22–23.
- DANKÓ I.: *Baja irodalma*. Baja 1957. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 109.
- DANKÓ I.: *Nyírbátor hajdúváros*. Nyírbátor 1957. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 136.
- DANKÓ I.: *Túrkeve kutatása*. Túrkeve 1957. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 110.
- DIÓSZEGI V.: *A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 29.
- S. DOBOS I.: *Szegény ember vízzel főz. Életrajzi vallomások*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 39–40.
- DOMOKOS P. P.: *A moldvai magyarság*. Kolozsvár 1941. — Ethnographia, 59. 1948. 1–4.: 207–208.
- DOMOKOS P. P.–RAJECZKY B.: *Csángó népzene. Csángó folk music. La musique populaire csángó. Die Volksmusik der Csángó-Ungarn. I*. Budapest 1956. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 1.: 47.
- DORNSEIF, FR.: *Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen*. Berlin 1959. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 4.
- EBERLE, O.: *Cenarola. Leben, Glaube, Tanz und Theater der Urvölker*. Olten-Freiburg im Breisgau 1955. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 150–151.

- EIS, G. hrsg.: *Wahrsagetexte des Spätmittelalters*. Berlin–Bielefeld–München 1956. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 30.
- EÖSZE L.: *Kodály Zoltán élete és munkássága*. Budapest 1956. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 3.
- ERICH, O. A.–BEITL, R. hrsg.: *Wörterbuch der deutschen Volkskunde*. Stuttgart 1955. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 2.: 84–85.
- *Az 1956. év régészeti kutatásai*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 46.
- FÉL, E.–HOFER, T.–K. CSILLÉRY, K.: *L'art populaire en Hongrie*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 23–24.
- FÉL, E.–HOFER, T.–K. CSILLÉRY, K.: *Hungarian peasant art*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 23–24.
- FÉL, E.–HOFER, T.–K. CSILLÉRY, K.: *Ungarische Bauernkunst*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 23–24.
- FOCŞA, GH.: *Das Museum des Dorfes in Bukarest*. Bukarest 1958. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 7.
- FOSSENIUS, M.: *Majgren, majträd, majstång. En etnologisk-kulturhistorisk studie*. Lund 1951. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 169–170.
- GAŠPERŠIČ, J.: *Vigenje*. Ljubljana 1956. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 135.
- GOMBOCZ I.: *Az UNESCO bibliográfiái munkája*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 1.
- GRANADOS, R. G.: *Diccionario biográfico de historia antigua de Méjico. I–III*. Méjico 1952–1953. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 1.
- GYÖRFFY GY.: *Tanulmányok a magyar állam eredetéről*. Budapest 1959. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 17.
- GYÖRFFY I.: *Matyó népviselet*. Budapest 1956. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 1.: 19–20.
- HAAVIO, M.: *Essais folkloriques. Publiés à l'occasion de son 60e anniversaire*. Porvoo 1959. — Ethnographia, 70. 1959. 1–3.: 482–484.
- HANČAR, FR.: *Das Pferd in prähistorischer und früher historischer Zeit*. Wien–München 1956. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 2.: 95.
- HÄVERNICK, W. hrsg.: *Beiträge zur deutschen Volks- und Altertumskunde. II–III*. Hamburg 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 142–143.
- HELWIG, P.: *Dramaturgie des menschlichen Lebens*. Stuttgart 1958. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 51–52.
- HILLS, J.: *Das Kinderspielbild von Pieter Bruegel d.A. (1560)*. Wien 1957. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 183–184.
- *Hítel* (Kolozsvár), 7. 1942., 8. 1943. — Néprajzi Értesítő, 35. 1943. 3–4.: 236.
- HORNBERGER, TH.: *Der Schäfer*. Stuttgart 1955. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 2.: 93–94.
- HORVÁTH F. szerk.: *Vas megye. Helytörténeti tanulmányok*. Szombathely 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 151.
- IGAZ M. szerk.: *Ki játszik körbe? Újjáéledt népi gyermekjátékaink*. Budapest 1955. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 2.: 113–114.

- *Index Ethnographicus* (Budapest), 1. 1956., 2. 1957. — *Demos*, 1. 1960. 1.: 8.
- *Indexul lucrărilor științifice publicate în periodicele și culegerile editate de Academia R. P. Române 1948–1954*. București 1954. — *Index Ethnographicus*, 3. 1958. 1.: 1–2.
- IRIMIE, C.–HOFFMANN, H.: *Ceramica din Săsciori*. Sibiu 1958. — *Index Ethnographicus*, 3. 1958. 2.: 162.
- KÁROLYI A. et al. szerk.: *A magyar falu építészete*. Budapest 1955. — *Index Ethnographicus*, 1. 1956. 1.: 21–22.
- KATTENTIDT, I.: *Fadenspiele aus aller Welt*. Lindau 1953. — *Index Ethnographicus*, 1. 1956. 2.: 114.
- KEMÉNY G. G.–KATUS L. szerk.: *Magyar történeti bibliográfia 1825–1867. IV. Nem-magyar népek*. Budapest 1959. — *Index Ethnographicus*, 5. 1960. 1.: 1–2.
- KISS L.: *A szegény emberek élete*. Budapest 1955. — *Ethnographia*, 67. 1956. 3.: 375.
- KOCH, H.: *Zunftschrift der Schreiner, Drechsler und Küfer der Stadt Zug*. Zug 1955. — *Index Ethnographicus*, 1. 1956. 2.: 103–104.
- KODOLÁNYI J.: *Ormánság*. Budapest 1960. — *Index Ethnographicus*, 5. 1960. 1.: 17–18.
- KOHL-LARSEN, L. szerk.: *Der Hase mit den Schuhen*. Eisenach–Kassel 1958. — *Index Ethnographicus*, 3. 1958. 1.: 35.
- KOLTA J. szerk.: *Baranya*. Pécs 1958. — *Index Ethnographicus*, 3. 1958. 2.: 148.
- KOVACSICS J. szerk.: *A történeti statisztika forrásai*. Budapest 1957. — *Index Ethnographicus*, 2. 1957. 1.: 46.
- KRETZENBACHER, L.: *Die Seelenwaage. Zur religiösen Idee von Jenseitsgericht auf Schicksalswaage in Hochreligion, Bildkunst und Volksglaube*. Klagenfurt 1958. — *Index Ethnographicus*, 3. 1958. 2.: 172–173.
- KUNZ, L.: *Česka etnografie a folkloristika v letech 1945–1952*. Praha 1954. — *Index Ethnographicus*, 1. 1956. 1.: 2.
- KUNZ, L.: *Die ethnographischen Museen der mittel- und osteuropäischen Staaten*. Brno 1958. — *Index Ethnographicus*, 3. 1958. 1.: 7–8.
- KUNZ, L. red.: *Národopis v historické expozici vlastivědného musea*. Brno 1959. — *Index Ethnographicus*, 3. 1958. 2.: 137.
- KUŠNER, P. I.: *Die ethnographische Erforschung der gegenwärtigen ländlichen Lebensweise in der UdSSR*. München 1958. — *Index Ethnographicus*, 3. 1958. 2.: 139.
- LAEDRACH, W.: *Bernische Holzbrücken*. Bern 1944. — *Index Ethnographicus*, 3. 1958. 1.: 20–21.
- LAJOS Á.: *Borsodi játékok*. Miskolc 1957. — *Index Ethnographicus*, 2. 1957. 2.: 138.
- LAJTHA L.: *Sopron megyei virrasztó énekek*. Budapest 1956. — *Index Ethnographicus*, 2. 1957. 1.: 44–45.
- LÁSZLÓ-BENCSIK S.: *Délborsodi táncok*. In: IGAZ M. szerk.: *Mezőcsát rövid néprajza*. Budapest 1956. — *Index Ethnographicus*, 1. 1956. 2.: 130.
- LEOPOLDI, H. H.: *Mecklenburgische Volkstrachten. I. Bauerntrachten*. Leipzig 1957. — *Index Ethnographicus*, 5. 1960. 1.: 26–27.
- LIPP, FR.: *Volkskunst und Handwerk der Gegenwart in Österreich*. Wien 1957. — *Index Ethnographicus*, 2. 1957. 1.: 20–21.

- LORBE, R.: *Das Kinderlied in Nürnberg*. Nürnberg 1956. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 26.
- LUTZ, G.: *Volkskunde. Ein Handbuch zur Geschichte ihrer Probleme*. Berlin 1958. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 12.
- LÜCKING, W.: *Trachtenleben in Deutschland. I. Schaumburg-Lippe*. Berlin 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 18–19.
- MANNINEN, I.: *I. Fortbewegungs- und Transportmittel. II. Kleidung*. Helsinki 1957. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 122–123.
- MARIÉTAN, I.: *Heilige Wasser*. Bern 1948. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 126–127.
- MAURER, FR. hrsg.: *Angebilde John Meier zum 85. Geburtstag am 14. Juni 1949*. Lahr 1949. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 1.: 9.
- MAYER, F.: *Schöpferische Sprache und Rythmus*. Berlin 1959. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 38–39.
- MAZI, ST.: *Klavže nad Idrijo*. Ljubljana 1955. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 132.
- MÉREY K.: *A mezőgazdasági munkásság mozgalmái a Dunántúlon 1905–1907-ben*. Budapest 1956. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 2.: 111.
- MICHELSEN, P.: *Danish wheel ploughs. An illustrated catalogue*. Copenhagen 1959. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 154.
- MIDDLETON, J. F. M. ed.: *International bibliography of social and cultural anthropology. Bibliographie internationale d'anthropologie sociale et culturelle. III*. Bruges 1957. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 2.
- MORO, G. hrsg.: *Lied und Brauch aus der Kärntner Volksliedarbeit und Brauchforschung*. Klagenfurt 1956. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 120–121.
- SZ. MORVAY J.: *Asszonyok a nagycsaládban*. Budapest 1956. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 1.: 30–31.
- MORVAY P. szerk.: *Táncudományi tanulmányok*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 43.
- MORVAY P.–PESOVÁR E. szerk.: *Somogyi táncok*. Budapest 1954. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 2.: 129–130.
- MOSER, H. hrsg.: *Alte schwäbische Volkslieder aus Sathmar*. Kassel–Basel 1953. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 2.: 124.
- MOSER, O.: *Die Kärntner Sternsingbräuche. Beiträge zur Erforschung ihrer Vergangenheit und Gegenwart*. Klagenfurt 1956. — Ethnographia, 69. 3. 1958.: 491–492.
- MOSIG, A.: *Der deutsche Bauergarten*. Berlin 1958. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 24–25.
- NAGY D.: *Képfestés és képfestőmunkák*. Budapest 1959. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 161.
- NAHODIL, O.: *Zehn Jahre tschechoslowakische Ethnographie (1945–1955)*. München 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 139.
- NEDDO, P.: *Sorbische Volksmärchen. Systematische Quellenausgabe mit Einführung und Anmerkungen*. Bautzen 1956. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 36.

- NIEDERER, A.: *Gemeinwerk im Wallis. Bäuerliche Gemeinschaftsarbeit in Vergangenheit und Gegenwart*. Basel 1956. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 24–25.
- OESCH, W. A. hrsg.: *Russische Sprichwörter*. Zürich 1945. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 1.: 40–41.
- OESCH, W. A. hrsg.: *Schwedische Sprichwörter. Ordsprak und ordstäv*. Zürich 1946. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 1.: 40–41.
- O'REILLY, P.: *Bibliographie méthodique, analytique et critique des Nouvelles-Hébrides*. Paris 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 2.
- PEESCH, R.: *Das Berliner Kinderspiel der Gegenwart*. Berlin 1957. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 26–27.
- PEJA GY.—FRISNYÁK S. szerk.: *Borsodi földrajzi évkönyv*. Miskolc 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 184.
- PERLICK, A. hrsg.: *Jahrbuch für Volkskunde der Heimatvertriebenen. I–II*. Salzburg 1955–1956. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 118.
- PEUCKERT, W.-E.: *Pansophie. Ein Versuch zur Geschichte der weissen und schwarzen Magie*. Berlin 1956. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 28.
- PIGLER, A.: *Barockthemen. Eine Auswahl von Verzeichnissen zur Ikonographie des 17. und 18. Jahrhunderts*. Budapest 1956. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 2.: 133.
- POGÁNY P.: *Folklor és irodalom kölcsönhatása a régi váci nyomda működése nyomán (1770–1823). I. Vásári ponyvairatok*. Budapest 1959. — Ethnographia, 70. 1–3. 1959.: 481–482.
- POLLACK-NETZBAND, L.: *Falte mir etwas zum Spielen. Alte und neue Papierfaltarbeiten*. Lindau 1947. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 2.: 114.
- *Quatrième Conférence Générale de l'ICOM*. Paris 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 138.
- RADÓ P.: *Az egyházi év*. Budapest 1957. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 141–142.
- RAJECZKY B.: *Melodiarium Hungariae medii aevi. I. Himnuszok és sequentiák*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 44.
- RIEDL, A.—KLIER, K. M. hrsg.: *Lieder, Reime und Spiele der Kinder Burgenland*. Eisenstadt 1957. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 53.
- RINGOLTINGEN, TH. VON: *Melusine*. Berlin 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 181.
- RUDAS K.—DARDELI, TH. szerk.: *Albán–magyar bibliográfia*. Budapest 1956. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 1.: 1.
- RUTSCH, R. F.: *Bernische Schliuffscheiben*. Bern 1957. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 1.: 21–22.
- SADNIK, L.: *Südosteuropäische Rätselstudien*. Graz–Köln 1953. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 1.: 41.
- SCHADENDORF, W.: *Zu Pferde, im Wagen, zu Fuss. Tausend Jahre Reisen*. München 1959. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 31.
- SCHIEDLAUSKY, G.: *Essen und Trinken, Tafelstitten bis zum Ausgang des Mittelalters*. München 1956. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 155.

- SCHIER, BR.: *Die Kunstblume von der Antike bis zur Gegenwart*. Berlin 1957. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 1.: 22.
- SCHMIDT, L.: *Das österreichische Museum für Volkskunde. Werden und Wesen eines Wiener Museums*. Wien 1960. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 8.
- SCHMIDT, L.: *Die Entdeckung des Burgenlandes im Biedermeier*. Eisenstadt 1959. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 11.
- SCHMIDT, L.: *Geschichte der österreichischen Volkskunde*. Wien 1951. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 1.: 4–5.
- SCHMIDT, L.: *Heiliges Blei in Amuletten, Votiven und anderen Gegenständen des Volksglaubens in Europa und im Orient*. Wien 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 173.
- SCHMIDT, L.: *Volksschauspiel der Bergleute*. Wien 1957. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 42.
- SCHMIDT, L. hrsg.: *Kultur und Volk. Beiträge zur Volkskunde aus Österreich, Bayern und der Schweiz*. Wien 1954. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 1.: 9–10.
- SCHMIDT-EBHAUSEN, F. H. hrsg.: *Volkskunde-Kongress Nürnberg 1958. Vorträge und Berichte*. Stuttgart 1959. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 9.
- SCHMITT, FR. A.: *Stoff- und Motivgeschichte der deutschen Literatur. Eine Bibliographie*. Berlin 1959. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 2–3.
- SCHÖNFELDER, K.-H.: *Deutsches Lehngut im amerikanischen Englisch. Ein Beitrag zum Problem der Völker- und Sprachmischung*. Halle 1957. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 14–15.
- SCHRAM F.: *Bevezető népeinkhez*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 44–45.
- SCHUBERT, K.: *Die Gemeinde vom Toten Meer. Ihre Entstehung und ihre Lehren*. München–Basel 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 173–174.
- SCHWANITZ, FR.: *Die Entstehung der Kulturpflanzen*. Berlin–Göttingen–Heidelberg 1957. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 25–26.
- SCHWINDRAZHEIM, H.: *Altes Spielzeug aus Schleswig-Holstein*. Heide in Holstein 1956. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 138–139.
- STAHL, P.: *Planurile caselor Romînesti Târînesti*. Sibiu 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 156.
- STRASSMAYR, E. et al. hrsg.: *Oberösterreichische Bibliographie 1952–1953*. Linz 1955. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 1.: 2.
- ŠUŠTERŠIČ, M.: *Gozdarski, lesni, lovski muzej v Bistri*. Ljubljana 1954. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 114.
- SYDOW, C. W.: *Papers on folklore*. Copenhagen 1948. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 1.: 35.
- SZABAD GY.: *A tatai és gesztesi Eszterházy-uradalom áttérése a robotrendszerrel a tőkés gazdálkodásra*. Budapest 1957. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 1.: 46.
- SZABÓ I.: *A jobbágy birtoklása az örökös jobbágyság korában*. Budapest 1947. — Ethnographia, 59. 1948. 1–4.: 195–197.
- SZALONTAI B.: *Nyírbátor bibliográflája. I.* Nyírbátor 1957. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 3.

- SZENDREY Á.: *Lakodalmi szokások gyűjtése*. Budapest 1956. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 35.
- SZÜCS S.: *Pusztai szabadok*. Budapest 1957. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 1.: 25.
- TÁLAS G.: *Makó bibliográfiája*. Makó 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 134.
- TOSCHI, P.: *Le origini del teatro italiano*. Torino 1955. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 151–152.
- TURÁNYI K.: *Mezőgazdasági szakfolyóirataink bibliográfiája. I. 1796–1866*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 3–4.
- UJFALUSSY J. szerk.: *Bartók-breviárium. (Levelek – írások – dokumentumok)*. Budapest 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 3.
- *Ulster Folklife* (Belfast), 2. 1956. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 119.
- VÉGH J.: *Őrségi és hetési nyelvatlasz*. Budapest 1959. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 13–14.
- VRIES, J. DE: *Betrachtungen zum Märchen besonders in seinem Verhältnis zu Heldensage und Mythos*. Helsinki 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 37.
- VRIES, J. DE: *Untersuchung über das Hüpfspiel–Kinderspiel–Kultanz*. Helsinki 1957. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 27.
- WACKERNAGEL, H. G.: *Altes Volkstum der Schweiz. Gesammelte Schriften zur historischen Volkskunde*. Basel 1956. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 10.
- WAHREN, M.: *Brot seit Jahrtausenden*. Bern é.n. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 1.: 13.
- WEINHOLD, R.: *Töpferwerk in der Oberlausitz. Beiträge zur Geschichte des oberlausitzer Töpferhandwerkes*. Berlin 1958. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 30–31.
- WEISS, R.: *Das schweizerische Wörterbuch und die Volkskunde*. Zürich 1954. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 135.
- WEISS, R.: *Häuser und Landschaften der Schweiz*. Erlenbach–Zürich–Stuttgart 1959. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 156–157.
- WEITNAUER, A.: *Tracht und Gwand im Schwabenland. I*. Kempten 1957. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 20.
- WEITNAUER, A.: *Vom Feigenblatt zur Schwabentracht*. Kempten 1955. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 19–20.
- WILCKENS, L.: *Tageslauf im Puppenhaus*. München 1956. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 133.
- WILCKENS, L. hrsg.: *Deutsche Kunst und Kultur im Germanischen National-Museum*. Nürnberg 1952. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 113–114.
- WILDHABER, R. hrsg.: *Internationale volkskundliche Bibliographie. 1950–1951*. Bâle 1955. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 1.: 2.
- WILDHABER, R.–KRETZENBACHER, L. hrsg.: *Volkstümliche Weihnachtskrippen aus Europa*. Bern 1959. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 174.
- WILPERT, G.: *Sachwörterbuch der Literatur*. Stuttgart 1955. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 6.
- WJACSLAWK, J.: *Serbska bibliografija. Sorbische (wendische) Bibliographie*. Berlin 1952. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 2.: 82–83.

- WONISCH, O.: *Die Theaterkultur des Stiftes St. Lambrecht*. Graz 1957. — Ethnographia, 69. 3. 1958.: 490–491.
- WONISCH, P. O.: *Das St. Lambrechter Passionsspiel von 1606*. Wien 1957. — Ethnographia, 69. 4. 1958.: 650–651.
- *Württembergisches Jahrbuch für Volkskunde* (Stuttgart), 1957–1958. [!1958]. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 146–147.
- ZLATANOV, Z. red.: *Katalog na izdanijata na BAN. I–II*. Szofia 1956–1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 1.: 2.

Összeállította:
SERFŐZÖNÉ GÉMES MAGDA

Búcsú Szolnoky Lajostól

(1923–1994)*

Szolnoky Lajos

A Néprajzi Múzeum búcsúzik egykori munkatársától, volt főigazgató-helyettesétől, akinek életútja több mint négy évtizeden át összefonódott a múzeummal. Fájó szívvel búcsúznak a múzeum régi dolgozói, az évtizedeken át jobanrosszban együtt osztozó kollégák, de azok a fiatalabb munkatársak is, akik csak nyugdíjas-ként ismerhették, de akik a néhány év vagy hónap alatt is tanulhatták tőle a klasszikus néprajzi muzeológiát, a gyűjteménnyel való szakszerű bánást, a tárgyakkal való személyes kapcsolat-tartást.

Búcsúzik tőle az egész néprajztudomány, hiszen a múzeumban töltött aktív évtizedei nem az egyetlen szakmai intézmény falai között teltek el, hanem részese, aktív kezdeményezője volt olyan nagyszabású vállalkozásoknak, amelyek az egész szaktudományt érintették, mint pl. a *Magyar néprajzi atlasz* vagy a *Céh-kataszter* megvalósítása.

Annak ellenére, hogy pályakezdése más irányban indult, ugyanis szülővárosában, Debrecenben jogi tanulmányokat végzett, hamarosan kapcsolatba került a néprajzzal, és annak egész életére elkötelezte magát. 1946-ban a Teleki Pál, illetve a Kelet európai Tudományos Intézet Néptudományi Intézetétől kapott megbízást és támogatást néprajzi témakutatás vég-

* Elhagzott 1994. február 8-án a budapesti Farkasréti temetőben.

zésére, a népi kenderfeldolgozás vizsgálatára. Ezen megbízatása kapcsán vállalkozott tanulmányainak szakirányú folytatására, most már a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem néprajz szakán, ahol 1948-ban szerezte meg az etnográfus–muzeológus diplomát. Még ebben az esztendőben elnyerte a Magyarorságtudományi Intézet tanársegédi állását, azonban a bekövetkező politikai változások az intézet felszámolását hozták, így 1950-ben a Néprajzi Múzeum munkatársa lett.

A múzeum igazi, vérbeli muzeológust nyert személyében, aki kerek negyven esztendőn át, 1990-ig megszakítás nélkül hű maradt az intézményhez, valóságos szakmai műhely, muzeológiai iskolát teremtett, több neves munkatársával együtt. A múzeum szakmai hőskorának számított ez az időszak. Derős, nyitott egyéniségével, mások számára segítségre mindig kész közvetlenségével a régi, a Könyves Kálmán körüli múzeum dolgozóit összefűző kollektív hangulat egyik fő támpontja volt.

A mesterséggyűjteménynek ma már el sem képzelhető odaadással viselte gondját. A gyűjteményben őrzött és folyamatosan gyarapított tárgyak mindegyikét jól ismerte, saját kezűleg rakta össze a szövöszékeket, rokkákat, melyek többségét darabokban tárolták. Saját maga gondozta negyven éven át a gyűjteményt, nem igényelve raktárkezelőt, még az utóbbi időben sem, amikor erre lehetőség nyílt.

Kitűnően ismerte nem csak a tárgyakat, hanem a népi kultúrát is. Ő még közvetlen tanúja, megfigyelője lehetett annak a „régii” paraszti világnak, amelyről a mai fiatalabbak csak halálomából tudnak. Ő még látta, hogyan áztatják a kendert, hogyan mennek a lányok a fonóba, hogyan járnak a falusiak a maguk szötte ruhákban. Személyes tapasztalatszerzései, megfigyelései fáradhatatlan gyűjtőmunkával párosultak. Ebben szerepet játszott az is, hogy – amint HOFER TAMÁS visszaemlékezett rá – a háború után a múzeumban meghonosodott egy, a korábbi időkhöz képest sokkal elmélyültebb, részletezőbb, az összefüggéseket jobban kereső tárgy- és adatgyűjtő gyakorlat, jórészt FÉL EDIT kezdeményezésére, aki akkor osztályvezető volt. Ennek az összefüggésekre irányított gyűjtőprogramnak volt köszönhető, hogy SZOLNOKY LAJOS a kenderfeldolgozásban mintegy felfedezte a különféle kender- és fonalminőségekkel való bonyolult paraszti gazdálkodást, a különféle minőségek eltérő célra való rendelésének módját, az egész kenderfeldolgozó munkán végig érvényesülő számítási rendszer meglétét, az egységekre osztó mértékrendszert. Számításai az egy méter háziszötte vászon előállításához szükséges munka mennyiségéről teljesen új, reális megvilágításba helyezték az ún. paraszti önellátást.

A konkrét összefüggéseknek ugyanez a számontartása jellemezte kartográfiai kísérleteit, ahol a fonás-szövés területén a változási folyamatok térbeli megjelenését, mozgását próbálta megragadni. Megkísérelte az összefüggések konkrét változatosságát térképlapokra vetíteni, az újítások befogadásánál, a technikák változásánál a társadalmi háttér, a generációk különbségeit érzékeltetni. Tulajdonképpen a funkció iránti érzékenység az egyik nagy értéke tudományos feldolgozó munkásságának, amely mellett figyelemre méltó eredményt mutatott fel a tipológiai vizsgálatok terén is.

Muzeológusi éveinek elején, még 1951-ben kidolgozta a múzeum népművészeti értékű guzsalgyűjteményének tipológiai rendszerezését, hozzájárulva ezzel a máig aktuális muzeológiai alapfeladathoz, a tárgykatalógusok közreadásához. Kezdetől lelkes híve, majd töretlen szorgalmú résztvevője a *Magyar néprajzi atlasz* munkálatainak. 1954-ben tanul-

mányban foglalkozott a korszerű néprajzi kartográfia megvalósításának feladataival. 1955-ben a Magyar Tudományos Akadémia által megbízott szerkesztőbizottság, majd egy évvel később az atlaszmunkálatokat irányító intézőbizottság tagja lett. Alapos szervezőmunka, sok-sok vita után 1957-ben készültek el az atlasz kérdőívei, 1959-ben pedig ő alkotta meg a gyűjtési útmutatót. Ennek a nagyszabású, az egész Kárpát-medence magyar nyelvterületére kiterjedő vállalkozásnak aktív adatgyűjtője, egyik irányítója és számos térképlap szerkesztője volt.

Tudományos munkásságának kiemelkedő teljesítménye az *Alakuló munkaeszközök* címmel 1972-ben megjelent kandidátusi értekezése, melynek címében találóan jut kifejezésre kutatói szemlélete. Eszköztörténeti vizsgálódásai a folyamatos változásokra, az időbeli és térbeli kapcsolatok, egymásra hatások összetettségére irányult. A változásvizsgálat jellemzi másik kedvelt kutatási területét, a népi építkezés tanulmányozását mind az alföldi, mind a zempléni vagy éppenséggel a bulgáriai rodopei lakóházak esetében. Elméleti felkészültsége, valamint a múzeumban betöltött hivatali beosztásai – osztályvezetői, majd főigazgató-helyettesi munkaköre – alapján vállalta fel az 1960-as évek második felében a Szabadtéri Néprajzi Múzeum szervezését, majd irányítását annak 1972-ben bekövetkezett önállósodásáig.

Széles szakmai kihatású tevékenységét továbbá szakfelügyelői munkássága és a kézművesipar-történeti forrásanyag feltárásában játszott szerepe képviseli. A vidéki múzeumi kollegák a szakmai támogatás és a muzeológusi munka érdemi megítélésének szimbólumaként emlegetik SZOLNOKY LAJOS szakfelügyelői látogatásait. Ezzel a mindig fontosnak tartott munkájával szorosan összekapcsolódott az 1960-as évek elején tett azon kezdeményezése, hogy az ország múzeumaiban mérjék fel az addig elhanyagolt kézművesműhelyek, -szerszámok mennyiségét. A DOMONKOS OTTÓval közösen irányított felmérésből nőtt ki az 1970-es évek közepére a Veszprémi Akadémiai Bizottság Kézművesipar-történeti Munkabizottsága által összefogott *Céhkataszter* országos méretű számítógépes nyilvántartása, illetve annak két terjedelmes kötetben való megjelentetése (1975, 1976).

A történeti forrásanyag országos méretű áttekintésére a saját kutatási területén is kísérletet tett a *Falusi takácscéhek Magyarországon* című dolgozatában (1972), a történeti statisztika módszerének alkalmazásával. Ez a feldolgozása évekkel megelőzte a céhkataszter megjelenését, utalva annak szükségességére.

Az évtizedek alatt felhalmozott ismereteinek összegzését már nyugdíjas éveit alatt, a makacs betegséggel küzdve végezte el a *Magyar néprajz – Kézművesség* című kötete részére. A kender, a len és a gyapjú népi feldolgozásának munkamódját, technikáját a kézművesség szakmai differenciálódásának szem előtt tartásával igyekezett rögzíteni. Gazdag példatár segítségével érzékelteti a kézművesség szerepét a falu anyagi kultúrájának alakulásában.

Múzeumi munkája és tudományos szervező tevékenysége kapcsán szót kell ejteni arról a fáradhatatlan szerkesztői munkáról is, amellyel a Néprajzi Értesítőt több mint negyedszázadon keresztül a magyar néprajzi muzeológia központi publikációs fórumaként működtette. Az 1956-tól általa szerkesztett folyóirat számos kötetében közölte a mindmáig alapvetésnek számító gyűjteménygyarapodási beszámolókat, tárgybemutatókat, muzeológiai feldolgozásokat.

SZOLNOKY LAJOS szakmai munkássága, embersége, tudósi, muzeológusi személyisége például szolgálhat mindannyiunk számára. Emlékét megőriztük!

SELMECZI KOVÁCS ATTILA

Szolnoky Lajos irodalmi munkássága

Könyvek, tanulmányok, cikkek

- 1949 • *A kender és feldolgozója Kemencén.* — Ethnographia, **60.** 1–4.: 182–221., ill.
- 1950 • *Minőségi csoportok, mennyiségi egységek és a fonalrendezés számolási rendje a kenderfeldolgozásban.* — Ethnographia, **61.** 1–2.: 29–56., ill., 1 t.
- *A Néprajzi Múzeum sokac guzsalyai.* — A Néprajzi Múzeum füzetei, 10. Budapest, Franklin ny. 24 p.
- 1951 • *Jegyzet egy néprajzi gyűjtés margójára.* — Ethnographia, **62.** 1–2.: 155–156.
- *Az Országos Néprajzi Múzeum guzsalygyűjteménye.* — Az Országos Néprajzi Múzeum gyűjteményei, 1. Budapest, Közkutatásügyi. 59 p., 3 térk.
- 1952 • *Köszönet mezőkövesdi adatközlőinknek.* — Adattári Értesítő, **1.** 1.: 22.
- 1953 • *Bodroglő.* — Idegenforgalmi Tájékoztató, **4.** 4.: 13–15.
- *Néprajzi megfigyelések egy új szocialista község kialakulásával kapcsolatban. (Ebes, Hajdú m.).* — Ethnographia, **64.** 1–4.: 104–147., ill.
- 1954 • *A bodroglői függőleges szövszék rekonstrukciója.* — Néprajzi Értesítő, **36.**: 195–199., ill.
- *Próbalapok korszerűbb néprajzi kartográfiához.* — Néprajzi Értesítő, **36.**: 65–70., 9 térk.
- 1955 • *Bolgár Népköztársaság.* — Néprajzi Értesítő, **37.**: 309–310.
- *Hogy ismertük meg a bodroglői függőleges szövszékét.* — Adattári Értesítő, **4.** 1–2.: 54–55., ill.
- *Német Demokratikus Köztársaság.* — Néprajzi Értesítő, **37.**: 305–307.
- *Néprajzi megfigyelések a rodopei házban.* — Néprajzi Értesítő, **37.**: 215–226., ill.
- 1956 • *A Magyar Néprajzi Társaság 1955. évi vándorgyűlése.* — Ethnographia, **67.** 1–2.: 165–166.
- *A magyar néprajztudomány külföldi vendégei 1955-ben.* — Ethnographia, **67.** 1–2.: 171–173.
- *Népi lenfeldolgozó eljárások a Dunántulon.* — Néprajzi Közlemények, **1.** 1–4.: 14–25.
- *Az udvar és építményei Vajdácskán.* — Ethnographia, **67.** 4.: 593–632., ill.
- *Überblick über die bedeutendere ethnographische Literatur Ungarns im Laufe der letzten zehn Jahre 1945–1954.* — Deutsches Jahrbuch für Volkskunde, **2.**: 379–400.
- 1958 • *Magyar kenderáztatási módok.* — Néprajzi Értesítő, **40.**: 105–131., ill.

- *A Magyar Néprajzi Atlasz kérdőíve. I–IV.* [BARABÁS JENŐvel, DIÓSZEGI VILMOSsal, GUNDA BÉLÁval, MORVAY JUDITtal] — Budapest, József Attila ny.
- 1959 • *Magyar Néprajzi Atlasz gyűjtési útmutató.* — Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Múzeum Rotaprint üzeme. 11 p.
- *Das Rösten des Hanfes bei den Ungarn.* — Acta Ethnographica, 8.: 27–61., ill., bibl. 60–61.
- 1961 • *A Néprajzi Múzeum 1960. évi tárggyűjtése.* [Szerkesztette] — Néprajzi Értesítő, 43.: 55–140., ill.
- 1962 • *A népi mesterségek (kisipar) gyűjtemény [...].* [GÁBORJÁN ALICE-szal] — Néprajzi Értesítő, 44.: 223–232, 269–274., ill.
- *A Néprajzi Múzeum 1961. évi tárggyűjtése.* [Szerkesztette] — Néprajzi Értesítő, 44.: 203–287., ill.
- 1963 • *A Népi Mesterségek (Kisipar) Gyűjtemény [...].* — Néprajzi Értesítő, 45.: 119–121, 166–167., ill.
- *A Néprajzi Múzeum 1962. évi tárggyűjtése.* [Szerkesztette] — Néprajzi Értesítő, 45.: 91–183., ill.
- 1964 • *Ethnographische Sammlung der Museen in Ungarn.* [BALASSA IVÁNNal] — Budapest, Révai ny. 36 p., ill.
- 1965 • *A tiló.* — Néprajzi Értesítő, 47.: 5–66., ill.
- 1966 • *Die Hanfbreche.* — Acta Ethnographica, 15. 1–2.: 1–73., ill., bibl. 72–73.
- *A rostfésűk.* — Néprajzi Értesítő, 48.: 89–127., ill., bibl. 125–126.
- 1967 • *Mutatvány a Magyar Néprajzi Atlasz anyagából. [...] 15. Gabonakeresztek.* — Néprajzi Értesítő, 49.: 35–39.
- 1970 • *Die Auswirkungen des Wandels der Lebensform auf den Funktionswechsel der Arbeitsgeräte. Vlijanyije izmenenyija form zsznyi na funkcii onigij truda.* — SZMOLJAK, A. V. red.: VII. Mezdunarodnij Kongressz Antropologicseszkih i Etnograficseszkih Nauk. Moszkva (3–10 avgusztá 1964 g.). VIII. Moszkva, 361–364.
- 1971 • *Geräte des Hanfkämmens der Ungarn.* — Acta Ethnographica, 20. 3–4.: 287–329., ill., bibl. 328–329.
- 1972 • *Alakuló munkaeszközök. A magyar népi kenderrost-megmunkálás.* — Budapest, Akadémiai. 267 p., ill., bibl. 245–248.
- *Falusi takácscéhek Magyarországon.* — Ethnographia, 83. 2–3.: 250–265., ill.
- 1974 • *Zwei weniger bekannte Hanfbrechgeräte.* — Acta Ethnographica, 23. 2–4.: 237–284., ill., bibl. 279–280.
- 1975 • *Die ethnologische Karte als Mittel der historischen und funktionalen Analyse.* — Ethnologia Europea, 8. 1.: 85–97.
- 1977 • *Csalánmunka. Csörlő.* — ORTUTAY GY. főszerk.: *Magyar néprajzi lexikon. I. A–E.* Budapest, 444, 537., ill.
- 1979 • *Fonalfelvetés. Fonalmosás. Fonás* [HOPPÁL MIHÁLY-lal]. *Fonókerék. Gereben. Gubacsapó. Guzsaly. Gyapjúfestés. Gyapjúfonás. Gyapjúmosás. Gyapjúmunka. Gyapjúszővés. Gyapjútépés. Harmatáztatás. Háziipar. Héhel.* — ORTU-

- TAY GY. főszerk.: *Magyar néprajzi lexikon. II. F–Ka.* Budapest, 196–197, 203, 278–279, 322–323, 329–331, 335–337, 339, 474, 505, 521., ill.
- *Munkaeszközök. I. A fonás-szövés eszközei.* — Békés megye néprajza, 10. Békéscsaba, Rózsa Ferenc Gimnázium és Szakközépiskola. 213 p., ill.
- 1980 • *Kenderáztatás. Kendercsepapás. Kenderdörzsölés. Kendermagcséplés. Kendermorzsoló henger. Kendermunka. Kendernyövés. Kenderpuhítás. Kendertisztítás. Kendertörés. Kendertörő* [FILEP ANTALlal]. *Lendergáló. Lenmunka. Lentörő sulyok. Mosósulyok* [MANGA JÁNOSsal]. *Motolla.* — ORTUTAY GY. főszerk.: *Magyar néprajzi lexikon. III. K–Né.* Budapest, 135–141, 441–443, 646, 649., ill.
- 1981 • *Orsókarika* [MANGA JÁNOSsal]. *Rokka. Rostecset. Rostfésülés. Rostminőségek. Szalmakötés.* — ORTUTAY GY. főszerk.: *Magyar néprajzi lexikon. IV. Né–Sz.* Budapest, 112–113, 361–363, 374–375, 540–542., ill.
- 1982 • *Szöszcsávázás. Szövés. Szövőszék. Szövőtábla. Takács. Törőszék. Vetelő* [MANGA JÁNOSsal]. — ORTUTAY GY. főszerk.: *Magyar néprajzi lexikon. V. Sz–Zs.* Budapest, 107, 113–116, 152–153, 338–339, 544–545., ill.
- 1987 • *Magyar néprajzi atlasz. Atlas der ungarischen Volkskultur. I–III.* [Szerkesztette BARABÁS JENŐvel et al.] — Budapest, Akadémiai.
- *Munkaeszközök. A fonás-szövés eszközei.* — GECSEI L. szerk.: *Népművészeti örökségünk. A tárgyi néprajz Békés megyei emlékeiből.* Békéscsaba, 97–120., ill.
- 1989 • *Magyar néprajzi atlasz. Atlas der ungarischen Volkskultur. IV–VI.* [Szerkesztette BARABÁS JENŐvel et al.] — Budapest, Akadémiai.
- 1991 • *A kender, a len és a gyapjú népi feldolgozása.* — DOMONKOS O. főszerk.: *Magyar néprajz. III. Kézművesség.* Budapest, 341–368., 16 t., ill.
- 1992 • *Magyar néprajzi atlasz. Atlas der ungarischen Volkskultur. VII–IX.* [Szerkesztette BARABÁS JENŐvel et al.] — Budapest, Akadémiai.

Könyv- és folyóirat-ismertetések

- BARABÁS J.: *Kartográfiai módszer a néprajzban.* Budapest 1963. — Acta Ethnographica, 15. 1966. 1–2.: 219–222.
- BURGSTALLER, E.–HELBOK, A. hrsg.: *Österreichischer Volkskundeatlas.* Linz 1959. — Index Ethnographicus, 5. 1960. 1.: 13.
- CSALOG J.: *Busójárás (poklada), a mohácsi sokacok tavasz-ünnepe.* Pécs 1949. — Ethnographia, 60. 1949. 1–4.: 341–342.
- GÁBORJÁN A.: *A kender feldolgozása és a nyert termék felhasználása a Borsod megyei Tardon.* Néprajzi Értesítő, 37. 1955.: 109–129. — Demos, 1. 1960. 1.: 44.
- GARDETTE, P.: *Atlas linguistique et ethnographique du lyonnais. I–III.* Lyon 1950–1956. — Index Ethnographicus, 2. 1957. 2.: 111–112.
- GUNDA B.: *Néprajzi gyűjtőúton.* Debrecen 1956. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 2.: 88–89.
- HOFFMANN, M.: *En gruppe vevstoler på vestlandet.* Oslo 1958. — Index Ethnographicus, 3. 1958. 2.: 159–160.

- LANSER, O.: *Tiroler Volkstechnik*. Innsbruck 1954. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 1.: 28.
- NOWOTNY, P. red.: *Létopis Instituta za Serbski Ludospyt*. Budyšin-Bautzen 1953. — Ethnographia, 66. 1955. 1–4.: 641–642.
- SÁNDOR I. szerk.: *Magyar néprajztudomány 1945–1955. Válogatott bibliográfia*. Budapest 1956. — Demos, 1. 1960. 1.: 9.
- VYDRA, J.: *Ludová modrotlač na Slovensku*. Bratislava 1954. — Index Ethnographicus, 1. 1956. 1.: 27.

Összeállította:
SERFŐZŐNÉ GÉMES MAGDA

Morvay Péter

(Szatmárnémeti, 1909. április 13. – Budapest, 1994. február 23.)

Morvay Péter

Olyan ember volt, akivel lehetett egyet nem érteni, munkáját lehetett lebecsülni, stílusát kifogásolni, csak egyet nem tehettek meg azok sem, akik nem szívelték felvállalt céljaiért elkötelezetten küzdő tevékenységét, nevezetesen azt, hogy ne vegyenek tudomást róla. Mert MORVAY PÉTER kiválóan értett hozzá, hogy céljait tudomására hozza mindenkinek, akire így vagy úgy számított a megvalósítás során. S ha csak tehetett, igyekezett mindenkit mozgósítani céljai eléréséért, akár úgy is, hogy megpróbálta rákényszeríteni elképzeléseit az elérendő cél érdekében. Mondom, voltak, akik emiatt viszolyogtak az együttműködéstől, esetenként az általa képviselt ügyektől, elsősorban a néprajzi gyűjtőmozgalomtól és a honismereti mozgalomtól is távol tartották magukat. Ám nagyon sokan, összehasonlíthatatlanul többen voltak és vannak azok, akik MORVAY PÉTER vonzaskörébe kerülve lelkesen indultak el azon az

úton, amelyen ő járt és mutatott számukra. Ez pedig a GYÖRFFY ISTVÁN és KARÁCSONY SÁNDOR által ráhagyott szellemi örökség mentén vezetett, amely a néprajzot nem csupán tudományos témának tekintette, a néphagyományt a nemzeti művelődés alapjává kívánta tenni és ezzel a szemlélettel kívánta nevelni az ifjúságot. Ennek a gondolatnak szentelte MORVAY PÉTER egész gazdag és termékeny életét.

Szervezőképessége és a nemzeti művelődésnek a megmaradásban, a túlélésben betöltött jelentőségének felismerése egészen különös esetekben is megnyilvánult. Édesapámtól tudom, akivel együtt raboskodtak a Szovjetunió valamelyik fogolytáborában, hogy rövid idő alatt kulturális műsorokat szervezett, szavalókört, színjátszócsoporthoz alakított, hogy elviselhetővé tegye társai számára a lélekölő lágeréletet.

Szatmárnémetiben született 1909. április 13-án, tízgyermekes család nyolcadik fiúgyermekéül. Szüleinek családja mindkét ágon a Partiumhoz és a magyar történelem progresszív eseményeihez kötődött: anyai szépnagyapja, Kazinczy Miklós, a Martinovics-összeesküvés miatt került börtönbe. Felmenői közé sorolhatta Kazinczy Ferencet is, aki az általa elkeresztelt Széphalomból szervezte a magyar irodalmi életet; apai nagyapja pedig 48-as honvédtiszt volt. MORVAY PÉTER tehát abból a kismemesi rétegből származott, amelynek gondolkodásában természetes volt a haza szolgálata: szóval, fegyverrel vagy tollal.

A középiskolát Szatmárnémetiben kezdte, majd az ország darabokra szaggatása után Nyírbátorban folytatta, s végül Budapesten fejezte be. 1927-től 1932-ig a Pázmány Péter Tudományegyetem hallgatója, ahol többek között GYÖRFFY ISTVÁN, GOMBOCZ ZOLTÁN, HORVÁTH ISTVÁN tanítványa, itt szerezte meg a bölcsészdoktori fokozatot is. Diplomával a kezében a Néprajzi Múzeumba került, akkori szokás szerint díjtalan gyakornokként, majd másfél évre a Veszprém Megyei Múzeum munkatársa lett. Innen 1940-ben a TELEKI PÁL által vezetett Táj- és Népkutató Intézetbe (később Államtudományi Intézet Táj- és Népkutató Osztálya, majd Keleteurópai Intézet) került, ennek megszűnése után, 1949-ben pedig visszatért a Néprajzi Múzeumba, amelynek adattárában egészen 1970-ig, nyugdíjazásáig a gyűjtésszervezés, az önkéntes néprajzi gyűjtők hálózatának kialakítása és működtetése volt a feladata – mi több, a hivatása.

MORVAY PÉTER szerteágazó tevékenysége, különösen pedig állandóan fegyvertársakat fürkésző érdeklődése nem fért meg egy intézménynél, egyetlen munkakörben. Kezdetől fogva részt vett a cserkészek szervezetében, már az 1950-es években szoros kapcsolatot alakított ki az akkori Népművészeti Intézet hasonlóan elkötelezett munkatársaival, részt vállalt a Hazafias Népfront keretei között szervezett honismereti mozgalom kialakításában és munkájában. Megalakulása óta elnöke a Magyar Néprajzi Társaság Önkéntes Gyűjtő Szakosztályának, s nyugdíjaztatása után a gyűjtésszervezéssel kapcsolatos tevékenységét is egyre inkább a Néprajzi Társaság keretei között valósította meg. Mindezen területek vázlatos áttekintésével tudjuk csak érzékelni és méltányolni MORVAY PÉTER sok irányban, de egy cél érdekében végzett munkásságát.

A néprajztudomány területén keveset, ám értékeset alkotott. Első közlései az 1930-as évek végén és az 1940-es években jelentek meg, elsősorban szűkebb szülőföldjének anyagi kultúrájával foglalkoztak.¹ Érdekes, hogy már a Néprajzi Múzeumban töltött gyakornoki éve alatt is vonzódott a közös, szervezett formában végzett gyűjtőmunkához, így 1938-ban részt vett a szokolyai közös gyűjtőúton, ahol a hagyományos gazdálkodást tanulmányozta.²

A Néprajzi Múzeumba való visszakerülése után, a Népművészeti Intézettel való gyümölcsöző együttműködése idején egyéb tevékenysége mellett MORVAY PÉTER elmélyült munkálatokat folytatott a népitánc-kutatás területén. Önálló tanulmányokkal jelentkezett,³ különösen népi táncaink történeti rétegei érdekelték. Két esztendeig szerkesztette a Táncudományi Tanulmányokat, társszerkesztője volt a *Somogyi táncok* című vaskos kötetnek,⁴

figyelemmel kísérte és recenzálta a népitánc-kutatás eredményeit.⁵ Az 1950-es évek végétől azonban egyre kevesebbet alkotott a szorosabb értelemben vett néprajztudomány területén,⁶ idejének, energiájának túlnyomó részét az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalom szervezése kötötte le. Élete végéig dédelgetett tervei közé tartozott azonban, hogy a Gondolat Kiadó Magyar néprajz sorozata számára elkészíti az Ecsedi-láp népéletének kismonográfiáját.

Életének kétségtelenül legnagyobb alkotása az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtőmozgalom. A dolgok rendjéből adódóan soha nem fogjuk megtudni, mit veszített a néprajztudomány azzal, hogy MORVAY PÉTER élete derekán felhagyott a kutatással, feldolgozással, tudományos művek publikálásával. Azt azonban jól tudjuk, hogy mit nyert a néprajztudomány, s közvetve mit jelentett sok száz ember, majd a honismereti mozgalom számára, hogy MORVAY PÉTER fel tudta áldozni pályáját és ambícióit a gyűjtőmozgalomért. Mert ha nem áldozza fel, ha csak fél kézzel, fél gőzzel, mintegy mellékesen foglalkozott volna a gyűjtésszervezéssel, akkor soha nem nőhetett volna ez a mozgalom olyan széles körűvé, tagjainak számottevő része pedig olyan felkészültségűvé, amilyenné így vált. Ezt a munkát ismerte el a Magyar Néprajzi Társaság is, mikor 1979-ben tiszteleti tagjává választotta.

MORVAY PÉTER tulajdonképpen már gyakornokságától foglalkozott a néprajzi gyűjtés szervezésével. Mikor a veszprémi múzeumban dolgozott, a Dunántúli Szemlében rovatot indított az önkéntes néprajzi gyűjtők ösztönzésére és segítésére. Később az Országos Táj- és Népkutató Központban (és más néven továbbélő jogutódjaiban) igyekezett megvalósítani GYÖRFFY ISTVÁN koncepcióját, miszerint a középiskolába „nem csak önálló tantárgyként óhajtuk bevinni a népismeretet, hanem valamennyi tantárgy alapjává kívánjuk tenni”.⁷ A Táj- és Népkutató Központban a tanítóképzők és a középiskolák magyartanárai számára tartottak magyarságismereti, népismereti tanfolyamokat, s ezek szervezésében MORVAY PÉTER aktívan részt vett.

Az 1930-as évek végén TELEKI PÁL és GYÖRFFY ISTVÁN két fiatal néprajzkutatót küldött ki Svédországba és Finnországba, hogy tanulmányozzák, majd visszatérve alkalmazák hazai viszonyokra a kérdőíves néprajzi gyűjtés rendszerét. Ezek a skandináv országok szép eredményeket értek el a tekintetben, hogy a nemzeti érzést és a hagyomány iránti elkötelezettség energiáit miképpen lehet hasznosítani a néprajztudomány érdekében. Ezt a kettejük által kidolgozott kérdőíves gyűjtési rendszert fejlesztette aztán MORVAY PÉTER pályázati rendszerré.⁸ Már 1942 és 1944 között két ízben meghirdette az Országos Ifjúsági Táj- és Népkutató Pályázatot, s ehhez kérdőíveket, gyűjtési útmutatókat készített, vagy készítette.

Nem előzmények nélkül szervezte meg tehát a Néprajzi Múzeumban az 1950-es évek legelőjén a néprajzi gyűjtőmozgalom. Személy szerint is sokakkal volt már kapcsolata a tíz esztendővel azelőtti pályázaton résztvevőkkel, s a cserkészmozgalomból, a néptáncosok köréből is sokakat ismert. Sikertült megteremtenie minden mozgalom három alapvető feltételét. A Néprajzi Múzeum falai között megvolt az *intézményi háttér*, létrehozták annak Ethnológiai Adattárát. Széles körű kapcsolatot épített ki azokkal a főként falvakon élő *embe-
rekkel*, akik az egykori néptanítói lelkülettel keresték a nép szolgálatának lehetőségét, s a mind erőszakosabb és nyíltabb diktatúrát, a mindenféle nemzeti megnyilvánulás elfojtásának időszakában hasznos és értelmes cselekvési lehetőséget találtak a mozgalomban. És végül harmadik feltételként ott volt *ő maga*, aki lemondva tudományos ambícióiról, teljes energi-

áját a szervezésnek szentelte, s később – elsősorban VÉGH JÓZSEF, BALOGH LAJOS személyében – segítőtársakra találva gondoskodott a gyűjtők szakmai pártolásáról.

1952-ben hirdette meg első ízben a Néprajzi Múzeum keretei között MORVAY PÉTER az Országos Néprajzi Gyűjtőpályázatot, amely azóta is minden esztendőben megvalósul, 1960-tól mint Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat. 1952-től 1963-ig szerkesztette és jórészt írta az Adattári Értesítőt, amely a gyűjtőkkel való kapcsolattartás fő fóruma volt. Ebben jelentek meg az útmutatók és a kérdőívek. Akkoriban, az 1950-es évek közepén még arra is volt fedezet, hogy három kötetben napvilágot lássanak a legjobb pályamunkák.⁹ Ezeket a köteteket a Néprajzi Múzeum és a Népművészeti Intézet közösen adta ki, a válogatást, szerkesztést MORVAY PÉTER végezte.

Fontos előrelépés volt a néprajzi gyűjtőmozgalom életében, mikor 1963-ban Tatán első ízben rendezték meg az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők Országos Találkozóját. Ezekre a találkozókra azután rendszeresen, minden második esztendőben sor került. MORVAY PÉTER nagy körültekintéssel szervezte ezeket az egyhetes találkozókat, melyeket a gyűjtőmozgalom fő továbbképzési alkalmainak tekintett. Igyekezett a néprajzkutatás legidőszerűbb kérdéseit napirendre tűzni és azon fáradozott – ha nem is mindig egyforma sikerrel –, hogy a „hivatásos” néprajzkutatók közül minél többen vegyenek részt a találkozón, ismerkedjenek a gyűjtőkkel, azok pedig tanuljanak tőlük. Később hasonló céllal jött létre a Néprajzi Társaság Önkéntes Gyűjtő Szakosztálya, amelynek MORVAY PÉTER haláláig elnöke volt. Az ő kezdeményezésére alapította a Társaság a legkiválóbb néprajzi gyűjtők számára a Sebestyén Gyula-émlékérmet 1966-ban.

Gyűjtésszervező munkáját a tudatosság jellemezte. Később, a régi táj- és népkutató táborokra emlékezve, kiemelte azt a szerepüket, hogy résztvevői a népélettel való megismerkedéssel rendszerint eljutottak a nép boldogulása érdekében szükséges teendőikig.¹⁰ Ugyanakkor nagyon jól tudta, hogy az önkéntes gyűjtők lelkesedése nem pótolja a szakértelmet, s hogy mindenfajta amatőr tevékenységet kellő szakmai segítség nélkül állandóan fenyeget a dilettantizmus, ezért szüntelenül szorgalmazta, hogy a néprajzkutatók készítsenek útmutatókat a gyűjtők számára. Ebből a célból állította össze a néprajzi gyűjtés kiskátéját, amelyben rendkívül fontos szempontokat foglalt össze az önkéntes gyűjtők számára.¹¹

De nem csak az önkéntes gyűjtőkre kellett hatni, hogy elsajátítsák a szükséges alapismereteket, hanem a néprajzkutatókra is, hogy fogalmazzák meg szakterületük vagy térségük legfontosabb gyűjtési feladatait. Ezért még az 1970-es évek elején tervbe vette egy *Megyei néprajzi gyűjtőfeladatok* című sorozat elkészítését, ez ügyben szólalt fel Nyíregyházán, az I. Országos Honismereti Akadémián is.¹² A sorozat összeállításában elsősorban a vidéki néprajzkutatókra számított, s nem rajta múlt, hogy végül is csak néhány megye gyűjtési feladatairól készült átfogó kép. Ez az alapos tájékozódás tette lehetővé, hogy mindig átgondolt, a gyűjtés mozgalmi, oktatási előnyeit is számba vevő, s a néprajztudomány tényleges igényeire alapozott gyűjtési feladatokat fogalmazott meg és tűzött ki, mint például az Ezerjófű-akció.¹³

MORVAY PÉTER tevékenységének másik nagy területe a honismereti mozgalom. Tulajdonképpen egyenesen vezetett ide az útja a gyűjtőmozgalomtól, hiszen a honismereti munka – módszereit, valamint az érdeklődők körét tekintve – a MORVAY szervezte néprajzi gyűjtésen alapult, úgy is mondhatjuk, hogy abból fejlődött, terebélyesedett ki. Erre az

1960-as évek elején került sor, mikor a Hazafias Népfrent és az akkorra már Népművelési Intézetnek nevezett egykori Népművészeti Intézet felvállalta a honismereti mozgalom szervezését és szakmai irányítását. Nem véletlen, hogy GYÖRFFY ISTVÁN *A néphagyomány és a nemzeti művelődés* című alapművének egykori felelős kiadója, MORVAY PÉTER lett a honismereti mozgalom folyóirata, a Honismereti Híradó első szerkesztője, s a később Honismeret címet viselő lapnak egészen 1993-ig, betegsége súlyosbodásáig szerkesztőbizottsági tagja volt.

TÖLTÉSI IMRE és NOVÁK JÓZSEF mellett MORVAY tevékenyen részt vett a honismereti mozgalom elméleti megalapozásában és gyakorlati feladatainak kijelölésében. Ezek közül most csak az országfényképezési akció előkészítésében vállalt szerepét emelem ki, amely jól jellemzi, hogy miként tudta hasznosítani a honismereti mozgalom egy-egy akciója során a néprajzi gyűjtés szervezésében szerzett tapasztalatait. Az akció meghirdetését követően számba vette az előzményeket, felsorolta az országban ismeretes jó példákat, s kitért az eddigi munka hiányosságaira. Felvázolta az országfényképező munka során figyelembe vendő szempontokat, javaslatokat tett az összegyűlt anyag elhelyezésére és további sorsára vonatkozóan. Végezetül kitért arra, hogy ez a látszólag csupán dokumentációs célú munka kedvező hatással lehet a településpolitikára is.¹⁴

MORVAY PÉTER 1990-ben az elsők között kapta meg a kiváló honismereti munka elismerésére, Bél Mátyás nagy országleíró művének szellemében alapított Notitia Hungariae-emlékplakettet.

A néprajzi gyűjtő és a honismereti mozgalom határterületén találjuk MORVAY PÉTERnek a *Folklór a mai életben* című pályázathoz kötődő tevékenységét. Érdemes erre külön is kitérni, mert ez is GYÖRFFY koncepciójára vezethető vissza. De míg a néprajzi gyűjtés nemzetnevelő hatása elsősorban az iskolai oktatás keretei között érvényesült, addig ez a pályázat a néprajztudomány és a közművelődés között igyekezett hidat építeni. Annak felismerésére és megfogalmazására buzdított a pályázat, hogy az 1970-es években oly eredményesen kibontakozó „Röpülj, páva!”-mozgalom keretében született folklórcsoportok milyen szerepet játszanak a hagyományőrzésben, a közösségteremtésben. Nem öncélú pályázat tehát ez sem, és nem is csak a tudományt hivatott segíteni, hanem a népművészetnek a nemzeti művelődésben betöltött szerepét kívánja növelni. És ismét a MORVAY PÉTERt olyannyira jellemző átfogó cselekvési programmal: a pályázat meghirdetésekor egyben megmagyarázza annak célját, jelentőségét és útmutatót is készít hozzá, eligazító sorvezetőt, ami egyrészt fokozza a pályázaton való részvételi kedvet, másrészt – többé-kevésbé – garantálja a pályázatok egységes értékelhetőségét és eleve javítja színvonalukat.¹⁵ Az 1970-es években több fordulóban is meghirdetett pályázatra számos kiváló, a népművészetnek a közművelődésben betöltött szerepével foglalkozó esettanulmány készült. Mindezek ismeretében 1981-ben, a számos hibával felelevenített „Röpülj, páva!”-vetélkedővel kapcsolatban kiobbant vitát kommentálva MORVAY PÉTER teljes joggal állapítja meg, hogy „Különösen fontosnak tartom a népdal- és táncmozgalom közművelődési jelentőségének megismertetését és elismertetését, működési feltételeinek az eddiginél jobb megteremtését; hasonlóképpen a népdalkörök belső nevelő, közösségteremtő erejének növelését.”¹⁶

Végezetül még egy területét kell megemlíteni MORVAY PÉTER sokirányú, s itt korántsem a teljesség igényével számba vett tevékenységének, mégpedig a cserkészmozgalmat,

Morvai Péter temetése a budapesti Farkasréti temetőben

(Fotó: HÁLA JÓZSEF, 1994)

annak is a hozzá legközelebb álló, általa teremtett ágát, a regöscserkészetet. Erről korábban, a diktatúra idején kevés szó esett, de a változások után, sőt azok közeledtével már szívesen beszélt a cserkészet – TELEKI PÁL szavaival szólva – „nemzeti szolgálatra nevelő” szerepéről. Ő maga már 1930-tól bekapcsolódott a cserkészmozgalomba, szerkesztette a *Vezetők Lapját*, majd 1939-ben KARÁCSONY SÁNDOR szellemében meghirdette és megszervezte a regöscserkészetet, amellyel a gyakorlatba ültette át a KODÁLY és KARÁCSONY által hirdetett elveket. Regösvándorlásokat szerveztek Bácskába, a Bukovinából hazatért székelek közé, vendégtáborokat rendeztek az erdélyi szórványok magyar fiataljai számára.¹⁷ A háború utáni politikai állapotok azonban hamarosan derékba törték ezt a tartalmas ifjúsági mozgalmat, amelyet azóta sem sikerült eredeti energiával feltölteni. 1990 után MORVAY PÉTER is részt vett a cserkészmozgalom újjászervezésében. Sok keserűséget okoztak számára a belső ellentétek, s szomorúan állapította meg, hogy immár nem lehet ott és főleg azokkal folytatni, ahol a kommunista hatalom 1946-ban szétverte őket.

Előbb-utóbb számba kell venni, fel kell tárni és meg kell majd írni MORVAY PÉTER gazdag életének minden részletét, szerzteágazó munkásságát, a legszelebbebb értelmezett honismereti mozgalom valamennyi területén érvényesülő hatását. Ez a megemlékezés korántsem törekedhetett e téren teljességre. Inkább csak azt az űrt kívánta érzékelni és érzékelteni, amely MORVAY PÉTER halálával támadt a néprajzi gyűjtő és a honismereti mozgalomban.

HALÁSZ PÉTER

Jegyzetek

1. MORVAY P.: *Adatok az Alsó-Szamos halászatához*. Néprajzi Értesítő, **29**. 1937. 1–4.: 282–292.; MORVAY P.: *Az Ecsedi-láp vidékének egykori állattartása és pásztorélete*. Ethnographia, **51**. 1940. 2.: 123–143.; MORVAY P.: *Milyen volt az egykori vizafogó?* Ethnographia, **59**. 1948. 1–4.: 88–94.
2. MORVAY P.: *Szokolya gazdálkodása. Jelentés az 1938 szept. 11–18-ig tartó gyűjtőút eredményéről*. Néprajzi Értesítő, **30**. 1938. 1–4.: 282–287.
3. MORVAY P.: *Verbunktáncaink kialakulása*. In: LUGOSSY E.: *39 verbunktánc*. Budapest, 7–18.; MORVAY P.: *Az egykori verbuválás és régi népi táncaink ismeretéhez*. Néprajzi Közlemények, **1**. 1956. 1–4.: 155–161.; MORVAY P.: *A Jász-Kunság XVIII. századi táncéletéből*. Néprajzi Értesítő, **39**. 1957.: 211–223.; MORVAY P.: *A templomkertben, temetőben és halotti toron táncolás, s a halottas-játék népszokásához*. Ethnographia, **62**. 1951. 1–2.: 73–82.
4. MORVAY P.–PESOVÁR E. szerk.: *Somogyi táncok*. Budapest 1954.
5. MORVAY P.: *A népi tánc-kutatás két esztendeje*. Ethnographia, **60**. 1949. 1–4.: 387–393.
5. MORVAY P.: *Ember alakú fejfák a bőrvelyi temetőben*. Ethnographia, **69**. 1958. 1.: 53–69.
7. GYÖRFFY I.: *A néphagyomány és a nemzeti művelődés*. Budapest 1942, 70.
3. TIMAFFY L.: *Morvay Péter hetven éves*. Honismeret, **7**. 1979. 5–6.: 53–54.
3. MORVAY P.–SIMON J.–IGAZ M. szerk.: *Néphagyományunk életéből*. Budapest 1954.; MORVAY P.–SIMON J.–IGAZ M. szerk.: *Népünk hagyományaiból*. Budapest 1955.; MORVAY P.–SIMON J.–IGAZ M. szerk.: *Népünk hagyományaiból 1956*. Budapest 1956.
0. MORVAY P.: *Emlékezés az egykori táj- és népkutató táborokra*. Honismeret, **14**. 1986. 3.: 22–24.
1. MORVAY P.: *A néprajzi gyűjtés kisiskolája*. In: MORVAY P.–SIMON J.–IGAZ M. szerk.: *Népünk hagyományaiból 1956*. Budapest 1956, 167–175.
2. MORVAY P.: *Megyei Néprajzi Gyűjtőfeladatok. (Egy módszertani kiadvány terve)*. Honismereti Híradó, **2**. 1974. 6. 20–21.
3. MORVAY P.: *Az Ezerjófű akció elé*. Honismeret, **7**. 1979. 2.: 42–44.
4. MORVAY P.: *Országépítés – országfényképezés*. Honismeret, **13**. 1985. 4.: 37–39.
5. ANDRÁSFALVY B.–MORVAY P.: *Útmutató a Folklor helye a mai életben – A népművészeti együttesek mint művelődési közösségek c. pályázat ajánlott kidolgozásához*. Honismeret, **8**. 1980. 6. mell.: 1–4.
6. MORVAY P.: *Magosan röpküljön – a páva!* Honismeret, **9**. 1981. 4.: 55–56.
7. ZIKA K.: *Születésnapi köszöntő. Dr. Morvay Péter néprajzi kutatóval beszélget Zika Klára*. Honismeret, **17**. 1989. 5.: 44–46.

Morvay Péter irodalmi munkássága

Könyvek, tanulmányok, cikkek

- 1936 • *Ághegyelés a Szamoson.* — Néprajzi Értesítő, 28. 1–4.: 70–72., ill.
 • *Az Ecsedi-láp egykori élete a mai népnyelv tükrében.* — Ethnographia, 47. 4.: 315–317.
 • *Az Ecsedi-láp elpusztult világa.* — Búvár, 2. 8.: 566–571., ill.
- 1937 • *Adatok az Alsó-Szamos halászatához.* — Néprajzi Értesítő, 29. 1–4.: 282–292., ill.
 • *Helynevek az Ecsedi-láp környékéről.* — Magyar Nyelv, 33. 7–8.: 258–260.
- 1938 • *Állatgyógyító eljárások.* — Ethnographia, 49. 3–4.: 430–431.
 • *Szokolya gazdálkodása. Jelentés az 1938 szept. 11–18-ig tartó gyűjtőút eredményéről.* — Néprajzi Értesítő, 30. 1–4.: 282–287., ill.
- 1939 • *Árva bornyu anyátlan.* — Néprajzi Értesítő, 31. 1–4.: 386–387.
 • *A baromfitartás népi hiedelmeinek, szokásainak, neveinek és mondókáinak gyűjtése.* — Veszprémvármegyei Múzeum kérdőívei, 1. Veszprém, Fodor ny. 14 p.
 • *A Néprajzi Múzeum (Orsz. Magy. Történeti Múzeum Néprajzi Tára) jégpatkó gyűjteménye. Figyelemmel az ország többi gyűjteményében lévő jégpatkókra.* — Néprajzi Értesítő, 31. 1–4.: 1–14., ill.
- 1940 • *Az Ecsedi-láp vidékének egykori állattartása és pásztorélete.* — Ethnographia, 51. 2.: 123–143.
 • *Hiedelmek a népi baromfitartás köréből.* — Dunántúli Szemle, 7. 3–4.: 208–211., 5–6.: 315–316.
 • *Kádárta helynevei.* — Dunántúli Szemle, 7. 1–2.: 53–62., ill.
 • *Kaláka.* — Dunántúli Szemle, 7. 3–4.: 205–208.
 • *Kaláka.* — Dunántúli Szemle könyvei, 169. Szombathely, Martineum ny. 8 p.
 • *A pók vagy kukucska.* — Néprajzi Értesítő, 32. 1–4.: 191–196., ill.
- 1942 • *A középiskolai táj- és népkutató munka munkatervéről.* — Ethnographia, 53. 1.: 78–80.
- 1943 • *Az I. és II. Országos Középiskolai Táj- és Népkutató pályázat.* — Ethnographia, 54. 2.: 211–213.
- 1944 • *Sárközi tájszók.* — Magyar Nyelv, 40. 5.: 379–382.
- 1948 • *Milyen volt az egykori vizafogó?* — Ethnographia, 59. 1–4.: 88–94., ill.
- 1949 • *A népi tánc-kutatás két esztendeje.* — Ethnographia, 60. 1–4.: 387–393., ill.
- 1951 • *A néprajzi kutatás és gyűjtés az öt éves terv első évében.* — Magyar Nemzet, 7. 32.: 5. [1951. febr. 8.]
 • *A templomkertben, temetőben és halotti toron táncolás, s a halottas-játék népszokásához.* — Ethnographia, 62. 1–2.: 73–82.
- 1952 • *Az Adattár kérdőívrendszere.* — Adattári Értesítő, 1. 1.: 13–15.
 • *Feleletre váró kérdések.* — Adattári Értesítő, 1. 1.: 48.
 • *Mentsük meg a kallódó népi kéziratokat!* — Adattári Értesítő, 1. 1.: 35–36.
 • *A néprajzi gyűjtés egész társadalmunk ügye.* — Adattári Értesítő, 1. 1.: 1–4.

- *Az országos társadalmi-néprajzi gyűjtés tájékoztatója.* — Budapest, Népművészeti Intézet, 1951 [!1952]. 29 p.
- *A társadalmi néprajzi gyűjtés alap-kérdőívei.* — Budapest, Typopress. 29 p.
- 1953 • *Dudás Juli [...].* — Adattári Értesítő, 2. 1.: 52.
- *Az 1952. évi Országos Néprajzi Gyűjtőpályázat.* — Ethnographia, 64. 1–4.: 395–398.
- *A felderítő kérdőívek kitöltésénél [...].* — Adattári Értesítő, 2. 1.: 15.
- *A gyermekkor dalai.* [KERÉNYI GYÖRGY-gyel] — MORVAY P. szerk.: *Útmutató általános és középiskolai néprajzi szakkörök számára.* Szakköri füzetek. Budapest, 35–36.
- *Gyűjtőhálózatunk újabb munkásai.* — Adattári Értesítő, 2. 2–3.: 17–22.
- *Iskolai néprajzi szakkörök.* — Adattári Értesítő, 2. 1.: 5–7.
- *Lakóhelyismereti kérdőív.* — Budapest, Néprajzi Múzeum Adattára. 7 p.
- *A népi építkezés kutatásának kiskérdőíve.* — Adattári Értesítő, 2. 2–3.: 51–55., ill.
- *A „népművészet mesterei”.* — Adattári Értesítő, 2. 2–3.: 36–37.
- *A néprajzi gyűjtés kisiskolája.* — Adattári Értesítő, 2. 2–3.: 47–49.
- *A néprajzi gyűjtés módszere.* — MORVAY P. szerk.: *Útmutató általános és középiskolai néprajzi szakkörök számára.* Szakköri füzetek. Budapest, 26–30.
- *A Néprajzi Múzeum 1952. évi gyűjtőpályázata.* — Múzeumi Híradó, 1. 1.: 50–54.
- *Az országos társadalmi gyűjtés tájékoztatója.* — Budapest, Művelt Nép. 40 p.
- *Pályázóinkhoz!* — Adattári Értesítő, 2. 2–3.: 1–2.
- *A serdülő kor (fiúk és lányok) élete, népi szokásai és hagyományai.* — MORVAY P. szerk.: *Útmutató általános és középiskolai néprajzi szakkörök számára.* Szakköri füzetek. Budapest, 32–34.
- *A társadalmi néprajzi gyűjtés alapkérdőíve.* — Budapest, Művelt Nép. 32 p.
- *Útmutató általános és középiskolai néprajzi szakkörök számára.* [Szerkesztette] — Szakköri füzetek. Budapest, Tankönyvkiadó. 42 p.
- *Útmutató népi táncaink gyűjtéséhez.* — Budapest, Művelt Nép. 54 p.
- 1954 • *Az Adattár kéziratgyűjteményének szakmutatója.* [SZOBOSZLAYNÉ RAFFAY ANNÁval] — Adattári Értesítő, 3. 1–4.: 9–13.
- *Az 1953. év folyamán beérkezett alapkérdőívek.* — Adattári Értesítő, 3. 1–4.: 18–25.
- *Az 1953. évi országos néprajzi gyűjtőpályázat.* — Múzeumi Híradó, 2. 1.: 22–23.
- *Gyűjtőhálózatunk újabb munkásai.* — Adattári Értesítő, 3. 1–4.: 26–32.
- *Herman Ottó. 1835-1914.* — Adattári Értesítő, 3. 1–4.: 72–76.
- *Lakóhelyismereti Kérdőív.* — Adattári Értesítő, 3. 1–4.: 93–105.
- *A magyar néprajztudomány uttörői.* — Adattári Értesítő, 3. 1–4.: 72.
- *A néprajzi gyűjtés kisiskolája. II.* — Adattári Értesítő, 3. 1–4.: 83–88.
- *A néprajzi gyűjtés módszere.* — *Néphagyományunk értékeiből. A társadalmi néprajzi gyűjtők válogatott anyaga.* Budapest, 12–15.
- *A néprajzi gyűjtőpályázatok és a hazafias nevelés.* — Adattári Értesítő, 3. 1–4.: 1–7.

- *A néprajzi gyűjtőpályázatok és a hazafias nevelés.* — Múzeumi Híradó, 2. 4.: 277–279.
- *Néprajzi jegyzetek.* — LUGOSSY E.: *39 verbunktánc.* Budapest, 119–132.
- *Somogyi táncok.* [Szerkesztette PESOVÁR ERNŐvel] — Budapest, Művelt Nép. 316 p., 6 t., 7 térk.
- *A társadalmi néprajzi gyűjtés.* — *Néphagyományunk értékeiből. A társadalmi néprajzi gyűjtők válogatott anyaga.* Budapest, 5–12.
- *A társadalmi néprajzi gyűjtés Alapkérdőíveinek feldolgozása.* — Adattári Értesítő, 3. 1–4.: 88–89.
- *Verbunktáncaink kialakulása.* — LUGOSSY E.: *39 verbunktánc.* Budapest, 7–18.
- 1955 • *Bartók nyomában. Egy népdalgyűjtő szakkör vezetőjéhez.* — Adattári Értesítő, 4. 1–2.: 43–44.
- *Csokonai Vitéz Mihály. 1773–1805.* — Adattári Értesítő, 4. 1–2.: 45–51., ill.
- *Gyűjtőhálózatunk újabb munkásai.* — Adattári Értesítő, 4. 1–2.: 15–17.
- *Levelesládánkból.* — Adattári Értesítő, 4. 1–2.: 41–43.
- *Mit várunk önkéntes munkatársainktól.* — Adattári Értesítő, 4. 1–2.: 1–4.
- *A IV. Országos Néprajzi Gyűjtőpályázat.* — Adattári Értesítő, 4. 1–2.: 5–6.
- *Néhány szó a „falu-, táj- és iskolamuzeumok”-ról.* — Adattári Értesítő, 4. 1–2.: 8.
- *A néprajzi gyűjtés kisiskolája. III.* — Adattári Értesítő, 4. 1–2.: 62–65.
- *Néprajzi gyűjtőfeladatok és gyűjtőmódszerek.* — MORVAY P.–SIMON J.–IGAZ M. szerk.: *Népünk hagyományaiból. Néprajzi leírások a társadalmi néprajzi gyűjtők munkáiból.* Budapest, 9–17.
- *Népünk hagyományaiból. Néprajzi leírások a társadalmi néprajzi gyűjtők munkáiból.* [Szerkesztette IGAZ MÁRIÁval és SIMON JÓZSEFNÉval] — Budapest, Művelt Nép. 171 p., ill.
- *Történeti néprajzi adatok a kiskunhalasi levéltárból.* — Néprajzi Értesítő, 37.: 293–302.
- *Útmutató lakóhelyismereti gyűjtéshez.* — MORVAY P.–SIMON J.–IGAZ M. szerk.: *Népünk hagyományaiból. Néprajzi leírások a társadalmi néprajzi gyűjtők munkáiból.* Budapest, 157–163.
- 1956 • *Az egykori verbuválás és régi népi táncaink ismeretéhez.* — Néprajzi Közlemények, 1. 1–4.: 155–161.
- *Az 1955. évi Országos Néprajzi Gyűjtőpályázat eredményhirdetése.* — Adattári Értesítő, 5. 1–2.: 103–110.
- *Gyűjtőhálózatunk újabb munkásai.* — Adattári Értesítő, 5. 1–2.: 9–19.
- *Megjegyzés.* — Adattári Értesítő, 5. 1–2.: 96.
- *A IV. Országos Néprajzi Gyűjtőpályázat mérlege.* — Adattári Értesítő, 5. 1–2.: 100–102.
- *A néprajzi gyűjtés kisiskolája. IV.* — Adattári Értesítő, 5. 1–2.: 65–67., ill.

- *A néprajzi gyűjtés kisiskolája.* — MORVAY P.–SIMON J.–IGAZ M. szerk.: *Népünk hagyományából 1956. A társadalmi néprajzi gyűjtők legjobb néprajzi leírásai.* Budapest, 167–175., ill.
- *Népünk hagyományából 1956. A társadalmi néprajzi gyűjtők legjobb néprajzi leírásai.* [Szerkesztette IGAZ MÁRIÁVAL és SIMON JÓZSEFNÉVAL] — Budapest, Művelt Nép. 179 p., ill.
- *A pásztortánc színpadi pályafutásának kezdete.* — Táncművészeti Értesítő, 1.: 48–58., ill.
- *Társadalmi néprajzi gyűjtők könyvei.* — Adattári Értesítő, 5. 1–2.: 73.
- *Ujabb gyűjtési utmutatóinkból.* — Adattári Értesítő, 5. 1–2.: 58.
- *Uj gyűjtőpályázat – uj gyűjtőiskola!* — Adattári Értesítő, 5. 1–2.: 1–3.
- *Utmutató a lakodalmi szokások gyűjtéséhez.* — Adattári Értesítő, 5. 1–2.: 62–64.
- *Utmutató a mesék és más népi elbeszélések gyűjtéséhez.* [KOVÁCS ÁGNESSEL] — Adattári Értesítő, 5. 1–2.: 58–61.
- 1957 • *Álgarabonciás a Kiskunságban 1757-ben.* — Néprajzi Közlemények, 2. 1–2.: 285–287.
- *A Jász-Kunság XVIII. századi táncéletéből.* — Néprajzi Értesítő, 39.: 211–223.
- *Párosító ének 1750-ből.* — Néprajzi Közlemények, 2. 1–2.: 282–284.
- 1958 • *Ember alakú fejfák a börvelyi temetőben.* — Ethnographia, 69. 1.: 53–69., ill.
- *Gyűjtőhálózatunk újabb munkásai.* — Adattári Értesítő, 6–7. 1957–1958. 1–4.: 34–36.
- *Mégegyszer a szűzgulya-forgatásról.* — Adattári Értesítő, 6–7. 1957–1958. 1–4.: 128.
- *Megjegyzés.* — Adattári Értesítő, 6–7. 1957–1958. 1–4.: 111, 119–120, 126–127.
- *A muzeumok kincseinek önkéntes gyarapítói.* — Adattári Értesítő, 6–7. 1957–1958. 1–4.: 31–33., ill.
- *A néprajzi gyűjtés kisiskolája. V.* — Adattári Értesítő, 6–7. 1957–1958. 1–4.: 79–84.
- *Néprajzi kaláka.* — Adattári Értesítő, 6–7. 1957–1958. 1–4.: 62–64.
- *Az V. Országos Néprajzi Gyűjtőpályázat mérlege.* — Adattári Értesítő, 6–7. 1957–1958. 1–4.: 136–140.
- *Tegyük hozzáférhetővé a kis muzeális gyűjtemények értékeit!* — Adattári Értesítő, 6–7. 1957–1958. 1–4.: 3–6.
- *Ujabb gyűjtési utmutatóinkból.* — Adattári Értesítő, 6–7. 1957–1958. 1–4.: 65.
- *Utmutató a serdülőkor (fiúk és leányok) élete, népi szokásai és hagyományai gyűjtéséhez.* — Adattári Értesítő, 6–7. 1957–1958. 1–4.: 73–75.
- *XX. Kiskérdőív a fejfa- és lábfa-formák kutatásához.* — Adattári Értesítő, 6–7. 1957–1958. 1–4. 76–78., ill.
- 1959 • *Táncudományi tanulmányok.* [Szerkesztette] — Budapest, Akadémiai. 145 p., ill.
- 1960 • *Táncudományi tanulmányok, 1959–1960.* [Szerkesztette DIENES GEDEONNAL] — Budapest, Akadémiai. 332 p., ill.
- 1961 • *Érdemes elolvasni.* — Adattári Értesítő, 8–10. 1959–1961. 1–4.: 122–123.

- *Gyűjtőhálózatunk újabb munkásai.* — Adattári Értesítő, **8–10.** 1959–1961. 1–4.: 32–34.
- *Honismereti szakkörvezetők tájékoztatója.* — Adattári Értesítő, **8–10.** 1959–1961. 1–4.: 121.
- *A láthatatlan muzeum.* — Adattári Értesítő, **8–10.** 1959–1961. 1–4.: 76–79.
- *Luca-napi szokások nyomában.* — Adattári Értesítő, **8–10.** 1959–1961. 1–4.: 87–90.
- *Mit várunk önkéntes munkatársainktól.* — Adattári Értesítő, **8–10.** 1959–1961. 1–4.: 26–31.
- *A muzeumok kincseinek önkéntes gyarapítói.* — Adattári Értesítő, **8–10.** 1959–1961. 1–4.: 56.
- *A perőcsényi gyűjtőhadjárat.* — Adattári Értesítő, **8–10.** 1959–1961. 1–4.: 42–45.
- *Utmutató A hagyományos paraszti gazdálkodás munkaeszközei c. ajánlott pályatétel kidolgozásához.* — Adattári Értesítő, **8–10.** 1959–1961. 1–4.: 111–114.
- 1963 • *A babonás történetek gyűjtése. Ajánlott pályatétel feldolgozási utmutatója.* — Adattári Értesítő, **11–12.** 1962–1963. 1–4.: 47–51.
- *Feleletekre váró kérdések. 21. A kovácmesterség folklórából.* — Adattári Értesítő, **11–12.** 1962–1963. 1–4.: 89–90.
- *Hagyománytartó paraszti háztartások konyhaeszköz készlete. Ajánlott pályatétel feldolgozási utmutatója.* — Adattári Értesítő, **11–12.** 1962–1963. 1–4.: 38–42.
- *Kérdőíves adatszolgáltatók megjutalmazása.* — Adattári Értesítő, **11–12.** 1962–1963. 1–4.: 19.
- *A néprajzi gyűjtőmozgalom új gazdái.* — Adattári Értesítő, **11–12.** 1962–1963. 1–4.: 3–7.
- *Néprajzi szemléletű helytörténetírás.* — Adattári Értesítő, **11–12.** 1962–1963. 1–4.: 26–28.
- *A tatai találkozó.* — Adattári Értesítő, **11–12.** 1962–1963. 1–4.: 12–15.
- *Téli vakációs gyűjtőverseny.* — Adattári Értesítő, **11–12.** 1962–1963. 1–4.: 16–19.
- *X. Kiskérdőív a házberendezés, butorzat kutatásához.* [CSILLÉRY KLÁRÁVAL] — Adattári Értesítő, **11–12.** 1962–1963. 1–4.: 43–46.
- 1968 • *A XV. Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat.* — Ethnographia, **79.** 3.: 473–477.
- 1971 • *A nemzeti emlékhelyek jelentősége a honismereti mozgalomban és a szocialista hazafias nevelésben.* — Honismeret – Helytörténet, **1.** 2.: 56–68.
- 1972 • *„A szegény ember dala.” Egy „osztályharcos” népdal pályafutása.* — Honismereti Híradó, **1972.** 1.: 61–64.
- *Üdvözljük a Nótafa-iskolát!* — Honismereti Híradó, **1972.** 1.: 38–40., ill.
- 1973 • *Búcsú Bodgál Ferentől.* — Honismereti Híradó, **1.** 1–2.: 55–56.
- *Célkitűzésünkről és rovatainkról.* — Honismereti Híradó, **1.** 1–2.: 118–121.
- *Csokonai, a néprajzi kutatás úttörője. 1773–1805.* — Honismereti Híradó, **1.** 3–4.: 159–165.

- *Egy kortárs Petőfi arcképeiről.* — Honismereti Híradó, 1. 1–2.: 94–96., ill.
- *Előzetes.* — Honismereti Híradó, 1. 3–4.: 173–174.
- *Az 1973. évi Országos Diáknapok Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázatáról.* — Honismereti Híradó, 1. 3–4.: 168–172.
- *Folytassuk a honismereti bibliográfiát!* — Honismereti Híradó, 1. 1–2.: 84.
- *A Honismereti Híradó [...].* — Honismereti Híradó, 1. 3–4.: 197.
- *Könyvismertetőinknek.* — Honismereti Híradó, 1. 3–4.: 197.
- *A műemlékvédelem társadalmi bizottságainak országos tanácskozása.* — Honismereti Híradó, 1. 3–4.: 41.
- *Népdalrejtvényünk megfejtése.* — Honismereti Híradó, 1. 1–2.: 122–123.
- *Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők Hetedik Országos Találkozója.* — Néprajzi Hírek, 2. 2.: 108–110.
- *Tematika a Petőfi és kora, a jobbágyfelszabadítás és az 1848-as szabadságharc emlékei a néphagyományban c. kiemelt pályázati témakör gyűjtéséhez.* — Honismereti Híradó, 1. 1–2.: 111.
- *Zala, az alvó falu. Látogatás egy nemzeti emlékhelyen.* — Honismereti Híradó, 1. 1–2.: 15–22.
- 1974 • *Ángyomasszony és társai. (Helyreigazítás ürügyén).* — Honismereti Híradó, 2. 1.: 75.
- *Az I. Országos Honismereti Nyári Akadémia.* — Honismereti Híradó, 2. 6.: 7.
- *Felderítő kérdőív a bukovinai székely néphagyomány gyűjtéséhez.* — Honismereti Híradó, 2. 4. 63.
- *Földrajzi nevek vagy helynevek?* — Honismereti Híradó, 2. 5.: 50.
- *Helyreigazítás és kiegészítés.* — Honismereti Híradó, 2. 1.: 75–76.
- *Kiváló honismereti szakkörvezetők jutalmazása.* — Honismereti Híradó, 2. 5.: 38–39.
- *Makón rendezték meg a VIII. Országos Diák Honismereti Tábort.* — Honismereti Híradó, 2. 3.: 10.
- *Megyei Néprajzi Gyűjtőfeladatok. (Egy módszertani kiadvány terve).* — Honismereti Híradó, 2. 6.: 20–21.
- *A „Mi dalaink” margójára.* — Honismereti Híradó, 2. 4.: 36–38.
- *Múzeum és honismeret.* — Honismereti Híradó, 2. 3.: 49.
- *Népi műemlékek, nemzeti emlékhelyek, temetővédelem...* — Honismereti Híradó, 2. 1.: 17–20.
- *A sárszentlőrinci Petőfi-ház.* — Honismereti Híradó, 2. 6.: 30–31., ill.
- *Táncsics Mihály-búcsúja szülőfalujától.* — Honismereti Híradó, 2. 6.: 41., ill.
- *Tudósítóinkhoz.* — Honismereti Híradó, 2. 1.: 76.
- *Útmutató a fejfák gyűjtéséhez.* — Honismereti Híradó, 2. 2.: 65–67., ill.
- 1975 • *Bolyai Farkas néprajzi gyűjtése.* — Honismeret, 3. 1–2.: 69–71., ill.
- *Egy falu történeti néphagyománya. Útmutató ajánlott pályázatfeldolgozásához. [DOBOS ILONÁVAL]* — Honismeret, 3. 5–6.: 118–121., ill.
- *A IX. Országos Ifjúsági Honismereti Tábort élé.* — Honismeret, 3. 1–2.: 54–55.
- *Látogatás Ráckevén.* — Honismeret, 3. 1–2.: 50–51.

- Szempontok földrajzi név gyűjtéssel foglalkozó pályamunkák összeállításához. — Honismeret, 3. 4.: 57–58.
- *A tudománysegítés jelentősége és útjai a honismereti mozgalomban.* — Honismeret, 3. 5–6.: 38–41.
- *Veres Péter levelezőlapjaiból.* — Honismeret, 3. 3.: 41–43., ill.
- 1976 • *A babonás történetek gyűjtése. (Ajánlott pályatétel feldolgozási útmutatója).* — Honismeret, 4. 5.: 59–60.
- *Csete Balázs emléknap.* — Honismeret, 4. 1.: 21., ill.
- „*A folklór a mai életben*” című pályázat mérlege. [KOVÁCS ÁGNESSEL] — Honismeret, 4. 1.: 59–61.
- *Kiváló honismereti szakkörvezetők jutalmazása.* — Honismeret, 4. 6.: 29–30.
- *A VIII. Országos Gyűjtőtálkozó elé.* — Néprajzi Hírek, 5. 1–2.: 38–39.
- 1977 • *Búcsú Lajos Árpádtól.* — Honismeret, 5. 1.: 32–33., ill.
- *Egy fontos atlaszmunka folytatásáért. A hagyományos paraszti gazdálkodás ismeretanyagának és szókincsének országos gyűjtése.* — Honismeret, 5. 2–3.: 70–73., 1 térk.
- *Egy mozgósító erejű pályázat. Az 1977. évi Országos Diáknapok néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatának eredményei és tanulságai.* — Honismeret, 5. 4. mell.: 1–3.
- *A falusi fiúk szabadtéri játéka. Útmutató ajánlott pályatétel kidolgozásához.* [KRESZ MÁRIÁVAL] — Honismeret, 5. 2–3.: 115–117.
- *Múzeumi Hónap Szalkszentmártonban.* — Honismeret, 5. 1.: 12–13., ill.
- *Az Országos Diáknapok Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázata.* — Néprajzi Hírek, 6. 1–2.: 65–67.
- *Várbarátkör alakult Nagyvácszonyban.* [REMÉNYI ANTALLAL] — Honismeret, 5. 5.: 52–54., ill.
- 1978 • *A csornai kaláka.* — Honismeret, 6. 2.: 21–22.
- *A folklór a mai életben. A II. pályázat értékelése.* — Honismeret, 6. 5–6.: 124–126.
- *Néprajzi vidékeink és csoportjaink kutatása.* — Honismeret, 6. 2.: 9–13.
- *A nyár honismereti eseménynaptárából.* — Honismeret, 6. 3.: 34.
- *Tompa bús telének titkairól. (Kapcsolatos honismereti kutatási feladatok).* — Honismeret, 6. 5–6.: 108–109., ill.
- „*Úttörő*” kezdeményezések Somogyban. — Honismeret, 6. 4.: 33–36., ill.
- 1979 • *Egy falu története a szájhagyomány és más helyi források alapján.* — Honismeret, 7. 3.: 59–62.
- *Az Ezerjófű akció elé.* — Honismeret, 7. 2.: 42–44.
- *A Magyar Néprajzi Társaság által 1979-ben Sebestyén Gyula emlékéremmel kitüntetett önkéntes gyűjtők.* — Honismeret, 7. 5–6.: 52–53., ill.
- *Népzenei találkozó Kecskeméten. (1979. augusztus 23–26.).* — Néprajzi Hírek, 8.: 25–26.
- *Az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők IX. Országos Találkozója. (Eger 1979. augusztus 17–19.).* — Néprajzi Hírek, 8. 1–4.: 20–23.

- 1980
- *Névtani konferencia Veszprémben.* — Honismeret, 8. 6.: 26–28.
 - *Útmutató a Folklor helye a mai életben – A népművészeti együttesek mint művelődési közösségek c. pályázat ajánlott kidolgozásához.* [ANDRÁSFALVY BERTALANNAL] — Honismeret, 8. 6. mell.: 1–4.
 - *Útmutató a Folklor helye a mai életben – A népművészeti együttesek mint művelődési közösségek című pályázat ajánlott témájának kidolgozásához.* — Honismeret, 8. 2. mell.: 1–4.
- 1981
- *„A folklor helye a mai életben. A népművészeti együttesek mint művelődési közösségek”. A Duna menti Folklor Fesztivál 1979–81. évi III. pályázata.* [Szerkesztette] — Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Művelődési Központ. 121 p., ill.
 - *Honismereti bizottsági ülés Kecskeméten.* — Honismeret, 9. 1.: 8–9.
 - *Kilenc országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőtálalkozó eredményei és tanulsága.* — Honismeret, 9. 5.: 6–11.
 - *Magosan röpjön – a páva!* — Honismeret, 9. 4.: 55–56.
 - *Utmutató az I. sz. pályázati témához.* — MORVAY P. szerk.: *„A folklor helye a mai életben. A népművészeti együttesek mint művelődési közösségek”. A Duna menti Folklor Fesztivál 1979–81. évi III. pályázata.* Kecskemét, 103–111.
 - *Utmutató a III. sz. pályázati témához.* — MORVAY P. szerk.: *„A folklor helye a mai életben. A népművészeti együttesek mint művelődési közösségek”. A Duna menti Folklor Fesztivál 1979–81. évi III. pályázata.* Kecskemét, 119–121.
- 1982
- *Egy mese – két kutatási feladat.* — Honismeret, 10. 5.: 60–62., ill.
 - *A folklor a mai életben. Az 1981. évi III. pályázat.* — Honismeret, 10. 2. mell.: 3–5.
 - *Ki, mit tud róla?* — Honismeret, 10. 3.: 65., ill.
- 1983
- *Falusi képes krónika.* — Honismeret, 11. 1.: 37., ill.
 - *A honismereti táborok jelentősége.* — Honismeret, 11. 6.: 33–34.
 - *Sebestyén Gyula-émlékermesek.* — Honismeret, 11. 3.: 16–19., ill.
 - *Szűcs Sándor Molnár Lászlóhoz írt leveleiből.* — Honismeret, 11. 2.: 62–64.
 - *A X. Országos Honismereti Akadémia.* — Honismeret, 11. 1.: 3–9.
 - *Új Sebestyén Gyula-émlékermesek.* — Honismeret, 11. 6.: 46–48., ill.
- 1985
- *Egy „ismeretlen népdalszerző”.* — Honismeret, 13. 3.: 36.
 - *A III. Folklorpályázat.* — Honismeret, 13. 1. mell.: 3.
 - *Országépítés – országfényképezés.* — Honismeret, 13. 4.: 37–39., ill.
- 1986
- *Ajánlás.* — Pest Megyei Honismereti Közlemények, 4.: 1–4.
 - *Egy kiaknázatlan helytörténeti forrás: a II. József-féle országos kataszteri földmérés.* — Honismeret, 14. 4.: 16–21.
 - *Emlékezés az egykori táj- és népkutató táborokra.* — Honismeret, 14. 3.: 22–24.
 - *Eszmeváltás a Honismereti Akadémián.* — Honismeret, 14. 6.: 7–9.
 - *A honismereti táborok jelentősége a gyűjtőmozgalomban.* — Pest Megyei Honismereti Közlemények, 4.: 86–94.
 - *A Kárpátokon kívül rekedt magyarokról.* — Honismeret, 14. 2.: 55–56.
 - *A legújabb Sebestyén Gyula-émlékermesek.* — Honismeret, 14. 1.: 51–52.
- 1987
- *„Építő” játék.* — Honismeret, 15. 3.: 80.

- *Helyreigazítás és kiegészítés.* — Honismeret, **15.** 2. mell.
- *Honismereti rejtélyverseny.* — Honismeret, **15.** 1. mell.: 11–12., 3. mell.: 15–16., 5. mell.: 13–14., 6. mell.: 6–7.
- *Két új Sebestyén Gyula-emlékermes.* — Honismeret, **15.** 6.: 55–56.
- *Néprajzi kaláka. Általános iskolai honismereti szakkörök, úttörőközösségek gyűjtőmunkájának néhány lehetősége.* — Honismeret, **15.** 4. mell.: 1–6.
- 1988 • *„...bizton nézzen előre szemünk”. Kisfaludy Károly (1788–1830).* — Honismeret, **16.** 3.: 6–7., ill.
- *Földrajzi nevek szervezett gyűjtése Veszprém megyében (a XIX–XX. század fordulóján).* — Veszprém Megyei Honismereti Tanulmányok, **13.**: 27–30.
- *Szobrok és versek. A VI. sz. honismereti rejtély helyes megfejtése.* — Honismeret, **16.** 1. mell.: 14.
- 1989 • *Születésnap köszöntő. Dr. Morvay Péter néprajzi kutatóval beszélget Zika Klára.* — Honismeret, **17.** 5.: 44–46.
- 1991 • *A mi dalaink. Népdaljegyzék nem csak cserkészeknek.* — Honismeret, **19.** 1.: 99–100.
- *A néprajzi gyűjtés kisiskolája.* — KOVÁCS J. L. szerk.: *Új táborverés. A II. és a III. Országos Szakkörvezető-képző Tábor előadásai, 1987–1988. II. Főiskolai füzetek Zsámbék, 8/2. Zsámbék, 1989 [!1991], 217–231.*

Könyv- és folyóirat-ismertetések

- BARTÓK B.–KODÁLY Z. szerk.: *A magyar népzene tára. III./B. Lakodalom.* Budapest 1956. — Ethnographia, **68.** 1957. 4.: 639–642.
- BÉKEFI A.: *Bakonyi népdalok.* Budapest 1955. — Adattári Értesítő, **5.** 1956. 1–2.: 74–75.
- BOLLA J.: *A népi konyhamesterség műszókincse Felsőgörzsönyben (Bakonyalja).* Debrecen 1939. — Néprajzi Értesítő, **33.** 1941. 3.: 279–280.
- CSEPREGI B.: *Petőfi Sárszentlőrincen.* Szekszárd 1973. — Honismereti Híradó, **2.** 1974. 1.: 57–58.
- ERDÉLYI Z.: *Az erdő néprajza.* Budapest 1959. — Index Ethnographicus, **5.** 1960. 1.: 23.
- GUNDA B.: *Néprajzi gyűjtőúton.* Debrecen 1956. — Ethnographia, **68.** 1957. 1.: 188–191.
- KATONA I.: *Csongrád város bibliográfiája.* Debrecen 1954. — Adattári Értesítő, **4.** 1955. 1–2.: 69–70.
- KIRÁLY L.: *Nevezetes fák és parkok Somogyban.* Kaposvár 1972. — Honismereti Híradó, **1.** 1973. 3–4.: 136–138.
- LUGOSSY E.–GÖNYEY S.: *Magyar népi táncok. I.* Budapest 1947. — Index Ethnographicus, **1.** 1956. 2.: 128–129.
- MAKSAI F.: *A középkori Szatmár megye.* Budapest. 1940. — Ethnographia, **52.** 1941. 2.: 150–152.
- MOLNÁR I.: *Magyar táncagyományok.* Budapest 1947. — Index Ethnographicus, **1.** 1956. 2.: 129.

- *Múzeum és honismeret*. Budapest 1974. — Honismereti Híradó, 2. 1974. 6.: 58.
- PAPP J. szerk.: *Vitéz Mihály ébresztése. (Csokonai-breviárium)*. Budapest 1970. — Honismereti Híradó, 1. 1973. 1–2.: 69–71.
- PÉTER L.: *Csongrád megye népe és földje*. Szeged 1954. — Adattári Értesítő, 4. 1955. 1–2.: 69–70.
- SZABÓ T. A.: *Erdélyi magyar szótörténeti tár. I–II*. — Honismeret, 7. 1979. 5–6.: 114–118.
- SZ. SZENTPÁL M.: *Völgységi táncok*. Budapest 1951. — Táncművészet, 2. 1952. 3.: 87–89.
- VÉGH J.: *Táj- és népkutatás a középiskolában*. Budapest 1942. — Adattári Értesítő, 3. 1954. 1–4.: 118.

Összeállította:
CSÁKÁNYI ZOLTÁN
SERFŐZÖNÉ GÉMES MAGDA

Búcsú Benda Kálmántól

(1913–1994)

Benda Kálmán
(Fotó: HÁLA JÓZSEF, 1991)

Nyolcvanegy éves korában, 1994. március 13-án Budapesten elhunyt BENDA KÁLMÁN, Széchenyi-díjas történész, akadémikus, a Károli Gáspár Református Egyetem rektora, a Ráday Gyűjtemény igazgatója, a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola tiszteletbeli tanára, a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Bizottságának, a Magyar Történészek Világszövetségének és a Magyar Népfőiskolai Társaság elnöke, a História című folyóirat szerkesztőbizottsági tagja, több alapítvány (pl. a Soros Alapítvány) kuratóriumának tagja.

A magyar tudományos élet és a református egyház képviselői, a tanítványok és a családtagok március 28-án vettek tőle végső búcsút a budapesti Farkasréti temetőben. A temetésen a Magyar Tudományos Akadémia, a Történettudományi Intézet és a történettársadalom nevében GLATZ FERENC mondott búcsúbeszédet (Magyar Nemzet, 1994. ápr. 2. 16. old.).

BENDA KÁLMÁN Nagyváradon született 1913-ban. Iskoláit Budapesten (Eötvös-kollégistaként a Pázmány Péter Tudományegyetem-

men), Bécsben, Berlinben és Párizsban végezte. Katonai szolgálatának letöltése után a nép-főiskolák előadója volt a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban. Később a Teleki Pál Tudományos Intézet munkatársaként, majd 1953-tól 1957-ig a Dunamelléki Református Egyházkerület levéltárosaként tevékenykedett. 1957-től a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetében dolgozott, ahol évekig az igazgatóhelyettesi teendőket is ellátta. 1980-ban a Ráday Gyűjtemény igazgatójává nevezték ki.

Fő kutatási területe Magyarország kora újkori politikai és művelődéstörténete volt. Alapvető és jelentős műveket publikált a felvilágosodás koráról, a magyar rendi ellenállásról, a magyar jakobinusokról, a magyar nemzeti hivatástudat történetéről, Bocskay Istvánról, Ráday Pálról és a hazai népi írásbeliségről, a XVIII. századi paraszti műveltségről. A magyar néprajztudomány számára különösen értékesek a moldvai csángókról közölt tanulmányai, és az 1989-ben szerkesztésében megjelent kétkötetes *Moldvai csángó–magyar okmánytár 1467–1706*.

Folyóiratunkban az utóbb említett fontos forráskiadványról folytatott, 1991. július 4-én Sárospatakon, a III. Néprajzi Szemináriumon magnetofonszalagra rögzített beszélgetést közzéljük, ezzel búcsúzzunk a magyar tudományosság kimagasló személyiségétől.

*

– *A sajtóból értesültünk arról, hogy Ön 1991. február 26-án a római Magyar Akadémián előadást tartott a moldvai csángókról, és bemutatta a szerkesztésében megjelent csángó okmánytárat.¹ Kérem, szíveskedjék tájékoztatást adni az előadás fogadtatásáról és visszhangjáról!*

– Rendkívül érdekes az egész eset. Az előzményei közé tartozik, hogy én még az okmánytáron dolgoztam – ezelőtt öt vagy hat évvel volt –, amikor Olaszországból elküldték nekem a román szerzőnek, Dumitru Mártaşnak eredetileg románul megjelent,² általam is ismert könyvét olasz fordításban.³ Ehhez a római La Sapienza Egyetem egyik professzora, Francesco Guida írt egy lelkes előszót. Teljesen meggyőzte őt Dumitru Mártaş. Az előszó egy óriási dicséret volt a szerzőnek, aki a világgal megismertette a „román katolikusok” viszontagságos sorsát, hogy hogyan őrizték meg évszázadokon keresztül, minden „elnyomás” és „a magyarok asszimiláló politikája” ellenére is katolicizmusukat és román voltukat. Amikor én ezt a könyvet elolvastam, küldtem a professzornak, teljesen ismeretlenül, egy levelet, amelyben megírtam neki, hogy „Professzor Uram! Magát átejtették!”, mert a könyvben leírt dolgok nem valós tények, sőt az ellenkezője az igaz. Mártaş szerint a XVIII. században kerültek Moldvába ezek a „magyarul beszélő románok”. Ezzel szemben – írtam neki, és küldtem sok dokumentumot is –, a középkor óta ott vannak, és teljesen világos, hogy mindig magyarok voltak. A professzor a neki küldött dokumentumokat nyilván átnézte és írt nekem egy levelet, amelyben nagyon restelkedett, hogy hagyta magát félrevezetni. Ezért felajánlotta nekem, hogy az okmánytár (amelyről írtam neki) bevezető tanulmányát az egyik legelőkelőbb olasz történelmi folyóiratban, a Nuova Revista Storicában megjelenteti. Így is történt. Lefordítottam olasz nyelvre a bevezetést és elküldtem neki. Egy éven belül meg is jelent.⁴ A római Magyar Akadémia már korábban tervezte, hogy ha az okmánytár megjelenik, akkor egy kulturális összejevetelen bemutatják az olasz tudomá-

nyosságnak. Erre 1991 elején került sor. Francesco Guida professzor elvállalta, hogy együtt mutassuk be a könyvet. Rómában találkoztam először személyesen vele. A professzor méltatta egyrészt a kiadvány tudományos jellegét, megbízhatóságát, másrészt azt, hogy a probléma ezzel lényegében megoldódott.

– *Kik vettek részt az előadáson?*

– Ezen az összejövetelelen nagy számban jelen volt a Rómában élő magyar értelmiség, de ott volt sok ember a Vatikánból is, a könyvtárakban és a levéltárakban dolgozó munkatársak, akik engem már ismertek, hiszen az anyagot ott gyűjtöttem. Azt mondták nekem, hogy Rómában évek óta nem volt ilyen sikeres könyvbemutató, mint ez. Hadd tegyem hozzá, hogy a Vatikáni Magyar Rádió a csángó okmánytárral külön is foglalkozott. Legutóbb, amikor Jeszenszky külügyminiszter Rómában járt – akkor Göncz Árpád köztársasági elnök megbízásából –, az ő ajándékaként az okmánytár két kötetét nyújtotta át, az olasz nyelvű bevezető tanulmánnyal együtt, a pápának.

– *A Rómában élő román értelmiségiek nem érdeklődtek, nem voltak jelen az összejövetelelen?*

– Semmi nyomát nem láttam ennek. Pedig kérdezősködtem is, hogy van-e a megjelentek között román, de nem derült ki, hogy jelen lettek volna.

– *Kérem, beszéljen részletesebben Dumitru Mărtinaş elméletéről, könyvéről!*

– Valóban, az egész érthetetlen, ha Dumitru Mărtinaşnak az elméletét nem mondom el. Ő tulajdonképpen magyar, csángó származék volt. Jászvásáron a papneveldeben – ahogy ez már több mint egy évszázada folyik az oda bekerülő csángó gyermekekkel – úgynevezett „janicsár pap”-ot neveltek belőle. Írt egy könyvet. Ahogy írta, a következő indította erre. Ha valahol meghallották, hogy ő katolikus, nagyon bosszantotta, ha azt mondták neki: „Hiszen akkor te magyar vagy”. Ő ilyenkor azt mondta, hogy ő nem magyar és a Moldvában élő katolikusok nem magyarok. Azt állította, hogy felkutatta az összes adatot és azok alapján írta meg a könyvet. Ezt még valamikor az 1950-es években írta, azóta meg is halt. Azonban nem merték kiadni, mert annyira „vad” az elmélete. Aztán a Ceauşescu-rendszerben jelent meg 1985-ben. Az elméletének a lényege a következő. A székelyek a XVII. század végén még 70 százalékban románok voltak. Ezeket a románokat a magyarok erővel katolizálták, majd pedig elmagyarosították. Éppen ezért nagyon rosszul érezték magukat a Székelyföldön, és a XVIII. században egy jelentős részük kiszökött Moldvába. Ők alkotják a moldvai katolikusokat, akik tulajdonképpen – írja Mărtinaş – román katolikusok. A „bizonyítékai” között az egyik legfontosabb: a magyar nyelvészet már régen megállapította, hogy a moldvai magyarok, évszázadokkal ezelőtt kiszakadva a nyelvi közösségből, megőriztek egy archaikus nyelvet, amelyiken sem a nyelvújítás, sem pedig az utolsó évszázadok fejlődése nem hagyott nyomot. Más szerkezetet, más nyelvtani formát használnak. A derék Mărtinaş szerint ez nem egy ómagyar nyelv, hanem a rosszul asszimiláltak nyelve. Ez az ő legfőbb érve. A másik fontos érve még az, hogy ők azért nem felejtették el a román voltukat, mert a férfiaknak az óriási többsége őrzi a román „anyanyelvet”. Hát persze, hiszen az iskolában, a katonaságnál stb. a román nyelvet tanulják!

– *Mărtinaş képzett kutató, történész volt és ez egy szándékos ferdítésnek tekinthető, vagy egy laikus propagandaanyagáról van szó?*

– Azt hiszem, a helyes kifejezés őrá az, hogy amatőr, aki kitűzött egy célt maga elé és azt tüzőn-vízen át el akarta érni, be akarta bizonyítani. Azért azt neki is kellett tudnia, ha akarta, hogy sokkal régebbi dokumentumok is vannak. Ő az elég vastag könyvében semmilyen forráskiadványra nem hivatkozott.

– *Ez és hasonló elméletek ma is élnek Romániában.*

– Az a helyzet, hogy amikor még volt tudománynak nevezhető román történetírás, tehát lényegében még az 1920-as évek első felében is, a román történészek is megírták, hogy a moldvai csángók magyarok. Sőt, román nyelvész volt az, aki egy nagy tanulmányban azt mutatta ki, hogy olyan helyeken, a Dnyeszter partján, ahol évszázadok óta csak románokról tudunk, a helynevek jelentős része magyar eredetű, ami azt jelenti, hogy magyarok voltak ott előbb és azoktól vették át a románok a földrajzi neveket. Az az elmélet, hogy ők elmagyarosított románok, valamikor a második világháború körül kezdett jelentkezni, először hírlapi cikkek szintjén. Ezeket, amelyeket lehetett, én összeszedtem és az okmánytár bevezetőjében hivatkozok is rájuk. Egyszerűen mint kuriózumokat mutatom be. Az elmélet kezdeti formájában úgy hangzott – és ez még sokkal történetietlenebb! –, hogy amikor a nagy egyházszakadás bekövetkezett, tehát a VIII–IX. évszázad körül, akkor a görögkeleti románok egy része kitartott a katolikus vallásban. Mintha ez úgy történt volna, hogy házról házra járva megkérdezték: „Ez leszel, vagy az leszel?” Tehát – állítják – katolikusok maradtak, és őket a magyarországi katolikus egyház elmagyarosította. Ami egy világsoda lett volna: egy idegen országban elmagyarosítottak egy elég jelentős részt a lakosságból. Mondom, ezek az elméletek hírlapi szinten jelentek meg, azután Dumitru Mărtinaş volt az, aki ezekből „tudományos” könyvet formált. Romániában elég sokáig haboztak, hogy egyáltalán közreadják-e. Az egyik román nyelvészprofesszornak, aki ma is tanít az egyetemen és aki az egyetemi jegyzetében azt írta, hogy a moldvai magyar nyelv a magyar nyelvnek az egyik tájszólása és egy régi formája, nyilvánosan önkritikát kellett gyakorolnia, hogy ilyen „tévedésbe” esett.

– *A római fogadtatáson kívül milyen más külföldi visszhangja volt az okmánytárnak?*

– Inkább egy érdeklődésről tudok számot adni. Ennek következménye az, hogy a Münchenben megjelenő Südostforschungen című folyóirat szerkesztője, amikor megtudta, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozom, elkérte tőlem a bevezető tanulmányt és megjelentette.⁵ Előbb jelent meg németül ebben a folyóiratban, mint az okmánytárban. Majd pedig franciául is megjelent a bevezető tanulmány. Ezt magyarok adták ki. Tavaly volt Madridban a nemzetközi történészkongresszus, oda készült egy tanulmánykötet és abban jelent meg.⁶ Egyébként van nekem egy kisebb tanulmányom is e témakörben. A Dnyeszter partján fekvő Csöböröcsökről igen gazdag anyagot találtam Rómában, a Propaganda Fide Levéltárban, elsősorban missziós jelentéseket. Ezek alapján írtam meg a legkeletibb magyar településről, Csöböröcsökről szóló tanulmányomat.⁷

– *Van-e még remény arra, hogy az okmánytárban közöltekkel azonos korból származó iratok előkerülnek?*

– Egy ilyen levéltári kutatást soha nem lehet lezárni, mert lehetnek iratok, amelyek véletlen folytán más állagba, csomóba kerültek, vagy bekerülhettek egy magánlevéltárba. Ez az okmánytár, amely az 1700-as évek elejéig megy, mindenesetre olyan zárt rendszerben hozza az iratokat, jelentéseket, hogy ugyan jöhetnek még újabbak hozzá, de nem valószínű, hogy ezek lényeges kiegészítéseket tartalmazzanak. Az okmánytár anyaga 90 százalékában

misszionáriusi jelentésekből áll. Tudjuk azt, hogy amíg Magyarország katolikus volt, mindig innen kapták a papokat. A reformáció után nem tudtak Magyarországról papokat kapni, ezért Rómához folyamodtak és akkor küldtek nekik olyan papokat, amilyeneket tudtak, olaszokat, bosnyákokat, dalmatákat, horvátokat. És ők megérkezvén Moldvába, megdöbbenve írták onnan, hogy a híveikkel nem tudnak beszélni, mert azok csak magyarul tudnak. Olyan megdöbbentő dolgokat olvashat az ember, hogy például a gyónás tolmáccsal folyt, ami minden katolikus szabállyal ellenkezik. Ennek a népnek a tragédiáját csak növelte, hogy olyan lelki vezetőik voltak, akik nem értették a nyelvüket. Úgyhogy formálisan kereszteltek, adták össze a házasulandókat, temettek.

– *Professzor Úr és munkatársai folytatják-e az anyaggyűjtést?*

– Készül az okmánytár folytatása. Egyfelől a római levéltárak irataiból, amelyeknek részben már nálunk is van az anyaga, igen gazdag anyag. De ez már kiegészül – és amit nem tudunk, hogy mennyire teljes – bizonyos román forrásokkal. Mert a XVIII. században már ilyenek is megjelentek. A nagy probléma az, hogy a iași-i katolikus püspökség levéltári anyagához magyar kutató mindeddig nem férhetett hozzá. Némi halvány remény van rá, hogy a lényeges iratokat talán megkaphatjuk. Én azonban azt hiszem, az lesz a helyzet, hogy ezek kiegészítők lesznek, és a vatikáni, valamint a római iratok lesznek a döntőek. A csíksomlyói kolostornak is volt egy levéltára – a csángókat mindig Csíksomlyó látta el –, pillanatnyilag ennek az anyaga is hozzáférhetetlen. Ezekből azonban néhányat korábban közzétettek, amelyeket mi is tudunk használni.

– *Professzor Úr, köszönöm a beszélgetést!*

HÁLA JÓZSEF

Jegyzetek

1. BENDA K. szerk.: *Moldvai csángó–magyar okmánytár 1467–1706. I–II.* Budapest 1989.
2. MÁRTINAȘ, D.: *Originea ceangăilor din Moldova.* București 1985.
3. MÁRTINAȘ, D.: *L'origine dei cattolici di Moldavia.* Padova 1987.
4. BENDA, K.: *Gli ungheresi di Moldavia (Csángók) nei secoli XVI–XVII.* Nuova Rivista Storica, 73. 1989. 5–6.: 657–688.
5. BENDA, K.: *Die Moldau-Ungarn (Csángó) im 16–17. Jahrhundert.* Südostforschungen, 47. 1988.: 37–86.
6. BENDA, K.: *Les Hongrois de Moldavie (les Tschangos) aux XVIe et XVIIe siècles.* In: GLATZ, F. éd.: *Études historiques hongroises 1990. Publiées à l'occasion du XVIIe Congrès International des Sciences Historiques. II.* Budapest 1990, 59–75.
7. BENDA, K.: *Csöbörccsök. Egy tatárországi magyar falu története a 16–18. században.* Századok, 119. 1985. 4.: 895–916.; BENDA, K.: *Csöbörccsök, ein ungarisches Dorf am Dnjester-Ufer.* In: *Forschungen über Siebenbürgen und seine Nachbarn. Festschrift für Attila Szabó T. und Zsigmond Jakó. I.* München 1987, 253–266.

Némethy Endre emlékezete

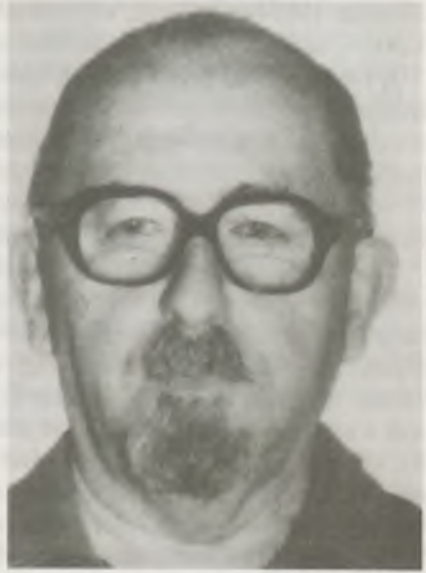
(Netecsepuszta, 1912. május 8. – Budapest, 1995. november 16.)

1995. november 16-án, életének 84. évében váratlanul hunyt el a körzeti orvosi rendelőben. Előző napon még megjelent a Néprajzi Múzeumban, de egy Kossuth téri rendezvény miatt az intézmény zárva tartott, bosszúsán tért haza munkahelyéről.

1912. május 8-án született Szlavóniában, a Verőce megyei Netecsepusztán, ahol édesapja uradalmi szórványiskolában néptanító volt. Az első világháború előtt a Muraközbe, Alsólendvára költözött családjá. Trianon után a háromgyermekes tanítót a Vas megyei Vásárosmiskére helyezték át. NÉMETHY ENDRE ezt a falut vallotta szűkebb pátriájának. A négy elemi és a négy alsó gimnáziumot magántanulónaként végezte Miskén, illetve Pápán a református gimnáziumban szerezte meg bizonyítványát. Ezt követően a gimnázium négy felső osztályát Zalaegerszegen, az állami reál-gimnáziumban mint nyilvános tanuló végezte, s

1931-ben érettségizett. Édesanyja a három gyermekkel természetesen háztartásbeliként látta el a családot. Bátyja, NÉMETHY LÁSZLÓ turkológussá képezte magát a Pázmány Péter Tudományegyetemen, ösztöndíjjal Németországban, a berlini egyetem intézetében végezte kutatásait. 1962-ben halt meg. Egy leánytestvére is van.

NÉMETHY ENDRE 1931-ben iratkozott be a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karára magyar–német szakos hallgatóként. A szokásos alapvizsga után, harmadéven a bécsi egyetemen folytatta tanulmányait a német nyelv jobb elsajátítása érdekében is. Ösztöndíjat nem kapott, így hát magyar nyelvleckék adásából tartotta el magát. A negyedik tanévet ismét a Pázmány Péter Tudományegyetemen járta. 1937 decemberében magyar irodalomból, magyar nyelvészetből és néprajzból doktorált cum laude eredménnyel. Doktori disszertációja a kolozsvári Bolyaiakról szólt, a kor szokása szerint nyomtatásban kellett bemutatni a vizsgabizottság előtt (HORVÁTH JÁNOS, PAIS DEZSŐ, GYÖRFFY ISTVÁN). Bécsből való hazatérte után GYÖRFFY ISTVÁN tanítványai közé szegődött, aki a későbbiekben támogatója is volt az állásszerzésben. „Politikai eszmélésem ideje egyetemi éveim első felére esik: egyetemi körbe lépve Erdei, Darvas és Veres Péter előadásából új világot ismertem meg, mely merőben különbözött az akkori diákegyesületek (American, Turul) eszményképeitől, így azokkal együtt dolgozni sohasem tudtam” – írta 1948. december 6-án kelt önéletrajzában.

Némethy Endre

GYORFFY ISTVÁN ajánlására 1938 februárjában a Néprajzi Múzeumba került mint díjtalan gyakornok. Húszhavi alkalmazásának utolsó nyolc hónapját a Nemzeti Múzeum Régészeti Osztályán töltötte saját kérésére, s részt vett ásatásokon is. Ezután mint ÁDOB-gyakornokot (Állástalan Diplomások Országos Bizottsága) foglalkoztatták a Néprajzi Múzeumban. 1941-ben főiskolai, a következő évben pedig múzeumi gyakornokká nevezték ki. ÁDOB-gyakornokként egyéves belföldi ösztöndíjat nyert el.

A Néprajzi Múzeumban 1941-től 1949 májusáig adattári munkatársként dolgozott. 1948 áprilisától a múzeum gondnoki teendőinek ellátásával is megbízták, ami a szolgálati lakás elfoglalásával is járt, kisebb öröklakásának feladásával egy időben. Annál nagyobb volt a meglepetése 1949 májusában, amikor több társával együtt (BANÓ ISTVÁN, KODOLÁNYI JÁNOS, MANGA JÁNOS) nemkívánatos elemmé vált a vezetés számára, s Keszthelyre, a Balatoni Múzeumba helyezték át néprajzos muzeológusként.

Száműzetésének oka mindenkor nyilvános, öszintesége volt, jóllehet önéletrajzában a következőket olvashatjuk: „Bécsi egyetemi két félévem (1935) alatt (osztrák internátusban laktam) jókor és alaposan megismerkedtem a türelmetlen és drasztikusan célratörő nácizmussal; ez bőven elég volt hozzá, hogy következetesen náciellenessé tegyen. Katona nem voltam. A Szálasi alatti általános katonai behívásnak nem tettem eleget. Az ostrom előtt és alatt a náciellenes munkásmozgalmat cselekvőleg támogattam (rejtegetés, okmányszerkesztés, illegális sajtó és rölapok terjesztése), bár marxista nem voltam. Kontemplatív és állandóan szkeptizáló lelki alkatom zavar abban, hogy határozott állásfoglalásom ellenére részt vegyek pártéletben.” (1948. december 6.).

Ami a rejtegetés, okmányszerkesztés, illegális sajtó és rölapok terjesztését illeti, azt özvegye is megerősítette, illetve kiegészítette az 1996. augusztus 28-án nála tett látogatásom alkalmával. Eszerint a Néprajzi Múzeumban többen is dolgoztak, akik katonaszökevénynek számítottak. Hamisították az igazolványokat, vegytintával kivették az eredeti nevet, nyomát semlegesítették és új nevet írtak a helyébe. Az erre a célra használt két félhengeres üveg egy hengeres dobozban, originál csomagolásban maradt meg, melyeket NÉMETHY ENDRE hagyatékából a Nemzeti Múzeum Újkori Osztályának ajándékozott az özvegy. Gidófalvy Lajos a XIII. kerületben a leventék parancsnoka volt, majd 1944 őszén megbízást kapott a XIII/1. Kiegészítő Karhatalmi Század megalakítására, székhelye a Vilmos-laktanya volt. NÉMETHY ENDRE korábbi kapcsolatai révén került a csoporttal érintkezésbe, s hamisítások, bűjtatások ismeretéhez jutott. Amikor a nyilas hatalomátvétel megtörtént, szigorodott a helyzet. Gidófalvy 1945. január 8-án illegalitásba vonult, majd a nyilasokkal történt fegyveres összetűzés során életét vesztette. Gidófalvy eltűnése, lebukása után a Néprajzi Múzeumba bejárók menedéket kaptak Dobos cipőfelsőrész-készítő mester VIII. kerületi, Tavaszmező utca 1. szám alatti háromszobás lakásában, kamrájában és pincéjében. Ott zsidók, katonaszökevények egyaránt voltak. Ettől kezdve nyíltan hirdették, hogy „megyünk a múzeumba”, azonban a farakások mögött dekkoltak a város felszabadulásáig.

Az 1940-es évek közepén történt megismerkedésünk beszélgetései során egy elejtett megjegyzése maradt meg emlékezetemben: „a Kommunista Pártnak tagja voltam 1945-ben”. Erről nemigen beszélt, de az 1953. január 5-én kelt újabb önéletrajzában a következőket olvashatjuk: „1945. februárban beléptem az MKP-ba, majd 1946. év elején saját elhatá-

rozásomból kiléptem. 1948-ban a Nemzeti Parasztpártba léptem, de Keszthelyre helyezéssel megszakadt a párttal a kapcsolatom.”

1939-ben Hatvanból nősült, felesége felsőkereskedelmit végzett, tisztviselőként dolgozott második leányuk születéséig, 1943-ig. Gyermekei, Némethy Lenke általános iskolai tanár, Némethy Zsuzsanna pedig a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetemen adjunktus. A két leány nevelése mellett az anya a VIII. kerületi Ruhaiipari Vállalat bedolgozójaként egészítette ki a család jövedelmét. Az 1960-as évektől a Budapesti Történeti Múzeum restaurátorműhelyében dolgozott, előbb mint beosztott, majd műhelyvezető. Nyugdíjba menetele után 1994-ig szerződéses alkalmazottként nagy lelkiismeretességgel folytatta munkáját.

A „túronyorkorszak” NÉMETHY keszthelyi száműzetésének jellemzésére is alkalmas. A kétféle élés a családi pénztárban nehézségeket okozott, ezért hát a legszerényebben élt. 1950 nyarán egyhónapos múzeumi gyakorlatomat töltöttem Keszthelyen, egy nagy leltári revíziót folytattunk. Mire én 8-kor a raktárba mentem, ő már megfordult a piacról, ahol szép és guszthusos, friss túrót vásárolt reggelire. Pár napig én is betársultam a nagyon „egészséges” étkezésbe, majd szervezetem fellázadt, és szalonna, kolbász után áhítozott. Ekkor tudtam meg, hogy a legolcsóbb a túró, majd később, az ősz folyamán a szilva egy darab kenyérral az ebédet és a vacsorát is jelentette. 1951 februárjában kérte Székesfehérvárra való áthelyezését, ahonnan már napi utazással lehetett a családdal tartani a kapcsolatot.

A 13/1949. évi törvény alapján létrehozott Múzeumok és Műemlékek Országos Központja (MMOK) 1949. december 15-én megkezdte hivatali működését. Fehérvári beosztása meghagyásával az MMOK Nyilvántartási Osztályára rendelték, majd 1951 szeptemberében oda áthelyezték. A fő feladat: néprajzos felügyelőként felmérni az országos nyilvántartási állapotokat, párhuzamosan egyéb gyűjtemények felügyelőivel. A többségében városi, községi kezelésben lévő múzeumok sokféle leltára, ha egyáltalán annak volt nevezhető, már 1951-ben a múzeumok államosításához vezetett. Az egységes országos nyilvántartási szabályzat megalkotásában NÉMETHY ENDRÉnek jelentős szerepe volt. 1950. október 1–26. között a szentendrei „fejtágítón” vett részt (Magyar Múzeumok, 1. 1995. 2. sz. 26–30. old.). Az átszervezések után 1952-ben a Népművelési Minisztérium Múzeumi Főosztályán néprajzi muzeológiai előadói beosztásában segítette a vidéki múzeumok munkáját.

1956–57-ben a forradalmi eseményekben részt vett kollégák igazoló eljárásaiban nyújtott nagy segítséget: hogy állásukat ne veszítsék el, áthelyezésekkel folytathatták muzeológusi tevékenységüket.

Az 1950-es évek közismert publikációs nehézségeit áthidalandó hívta életre TAKÁCS LAJOSsal közösen a Múzeumi Közlemények („Közlegények”) kézirat gyanánt kiadott sorozatát (1956). A szerkesztést 1963-ban teljesen átvette TAKÁCS LAJOS, majd SZOLNOKY LAJOS.

NÉMETHY ENDRE jól ismerte az ország múzeumi restaurátorainak képzetlen állományát, ezért kidolgozta egy fokozatos képzési rendszer alapelveit, egy intézet létrehozásának szükségességét, felépítését, személyi állományát szervezte 1960-ban. A kész intézmény élére azonban a Múzeumi Osztály személyzetisét nevezték ki hat elemivel, cipészsegédlevéllel. A méltatlan elbánást csak 1961-ben sikerült korrigálni, a Központi Muzeológiai és Technológiai Csoport igazgatójává kinevezni, ahol 1974-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig dolgozott. Jelentős szakkönyvtárat alapozott meg, hazai és külföldi intézményekkel, restaurátor-

központokkal létesített kapcsolatot. Az intézmény az alapképzés jegyzeteit, folyóiratának megjelenését (Múzeumi Műtárgyvédelem) sokszorosított formában biztosította. Kezdeményezte a Képzőművészeti Főiskolán a restaurátorszak felsőfokú képzését. A hazai és nemzetközi tanfolyamok, tanácskozások egyben a magyar muzeológia hírnevének emelkedését is szolgálták.

1974-ben a Néprajzi Múzeum vezetése kérte részfoglalkozású munkára adattári agnosztikus érdeklődésében, hagyatékok rendezésére. Húsz évig kitartóan és türelemmel végezte ezt a sok tapasztalatot igénylő munkát, majd a nyugdíjasok elbocsátása után (1994) kérte, hogy díjtalan gyakoromok ÁDOB-múlttal a háta mögött legyen joga további díjtalan munkára a múzeumban. A „Jó az öreg a háznál” mondás százszorososan beigazolódott e munka során.

Szűkebb pátriája, Vásárosmiske iránti nosztalgija és magyarnyelv-ismerete készítette egy tájszótár összeállítására. Az 1960–70-es években Miskére tett látogatásai alkalmával egy sor tájszó már kiveszett a napi használatból, de többnek az értelmét sem ismerte az ifjabb nemzedék. Ez a körülmény is sarkallta a kiegészítő cédulák készítésére. A több ezernyi címszó kézzel írott céduláinak gépelésébe most fogott a Soproni Múzeum, remélve, hogy összeállítható a tájszótár és talán a Vas Megyei Múzeumok gondozásában meg is jelenik. Szakönyvtárát valamely, a határokon túl működő magyar nyelvű főiskolának, egyetemnek vagy magyar gimnáziumnak szánta.

Irodalmi munkássága nem nagyszámú, de széles körű érdeklődésére, szemléletére jellemző. 1938-ban a Néprajzi Értesítőben jelent meg *A kender termesztése és feldolgozása a Kemenesalján*; a Néprajzi Közlemények 1956. évi számában pedig a kislódi (Veszprém m.) vashámor termékeinek listáját közli a XVIII. századból, öntöttvas lábasokkal, fazekakkal, melyek már ekkor a falusi kultúrába, használatba kerültek.

Az 1970-ben szerkesztésében megjelent Múzeumi Műtárgyvédelem első számában *A hazai múzeumi általános restaurálás-konzerválás helyzete* című összefoglalásában a múzeumi restaurálás magyarországi múltjáról, jelenéről, az elmúlt tíz év eredményeiről adott tanulságos, iránymutató áttekintést.

A Néprajzi Társaságnak évtizedeken át volt választmányi tagja. A szakma irányításáról, személyi ügyeiről mondott véleménye, szarkasztikus megjegyzései nyilván hozzájárultak ahhoz, hogy nem kapott helyet munkássága a *Magyar néprajzi lexikonban*. A Társaság 1992-ben tiszteleti tagjává választotta, aminek már nem tulajdonított jelentőséget. Tényleges rehabilitálását a Magyar Köztársasági Arany Érdemkeresztjével történt kitüntetése jelentette (1992).

Nem mulaszthatom el, hogy néhány szubjektív mondatot is ide ne írjak. Bandi bátyámnak köszönhetem, hogy 1947-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karán a történelem–földrajz–néprajz szakra iratkoztam be. Egészségi állapotomat ismerve ajánlotta a kézművesség kutatását. Sopronba helyezésemmel a kiváló muzeológus, CSATKAI ENDRE keze alá kerültem. A minisztérium költségén országos gyűjtéseim anyagi alapjait biztosította, évi tizenöt-húsz napi kiküldetéssel. Ötven éven át atyai jó barátságát a sors kegyének tartom, embersége, segítőkészsége példamutató volt számomra. Ateista világnézete élete végéig szabad gondolkodást biztosított neki.

1995. december 18-án szülei sírjába tért meg örök pihenőre. A Rákoskeresztúri új köztemetőben barátai, tisztelői búcsúztatták. A Néprajzi Múzeum, a Magyar Nemzeti Múzeum, a

Magyar Néprajzi Társaság is saját halottjának tekintette. A magyar múzeumügy elhivatott, állhatatos „közlegénye” távozott körünkől, személyiségét feledni nem lehet.

DOMONKOS OTTÓ

Némethy Endre irodalmi munkássága

Könyvek, tanulmányok, cikkek

- 1937 • *Bolyai Farkas világnézete és irodalmi munkái. Bölcsészdoktori értekezés.* — Celldömölk, Némethy Endre. 43 p., bibl. 42.
- 1938 • *Kemenesaljai hiedelmek a földművelés és állattenyésztés köréből.* — *Ethnographia*, 49. 1–2.: 230–231.
- *A kender termesztése és feldolgozása Kemenesalján. Adatközlés Vásárosmiskéről és Kemeneskápolnáról.* — *Néprajzi Értesítő*, 30. 2.: 204–212., ill.
- 1945 • *Adatok egy primitív pálinkafőző eljárás előfordulásához.* — *Ethnographia*, 56. 1–4.: 67–69., ill.
- 1946 • *Az egyesiga meghonosodása a kemenesaljai Vásárosmiskén.* — *Ethnographia*, 57. 1–4.: 81–86., ill.
- 1947 • *Domoszlói hiedelmek és szokások.* — *Ethnographia*, 58. 1–2.: 122–123.
- 1949 • *Adatok a népi orvosláshoz.* — *Ethnographia*, 60. 1–4.: 283–284.
- *Két régi kemenesaljai nagybójtó tészta: a málé és szalados.* — *Ethnographia*, 60. 1–4.: 281–282.
- 1950 • *Viselettörténeti adatok a XVIII. sz. közepéről.* — *Ethnographia*, 61. 1–2.: 104–105.
- 1952 • *Hozzászólás a javaslatokhoz.* — *Múzeumi Híradó*, 2. 5.: 72.
- *Muzeumaink nyilvántartási munkája.* [SÁGI KÁROLY-llyal] — *Múzeumi Híradó*, 2. 3.: 45–48.
- 1954 • *Megjegyzés Nováki Gyula Pintér Istvánnak a Muzeumi Híradó legutóbbi számában megjelent „Magángyűjtő és Muzeum” c. cikkéhez irt észrevételére.* — *Múzeumi Híradó*, 2. 3.: 221–222.
- 1956 • *A kislődi vashámor készítményei 1785-ben.* — *Néprajzi Közlemények*, 1. 1–4.: 273–275.
- 1962 • *A Központi Muzeológiai Technológiai Csoportról.* — *Múzeumi Közlemények*, 1. 1.: 24–26.
- 1963 • *Beszámoló a Központi Muzeológiai Technológiai Csoport két restaurátor-továbbképző tanfolyamáról.* — *Múzeumi Közlemények*, 2. 2.: 33–40.
- 1965 • *Római időkből származó zsiradék vizsgálata.* [JÁKY MIKLÓSSal és PERÉDI JÓZSEFFel] — *Gyógyszerészet*, 9. 12.: 463–469., ill., bibl. 468.
- 1970 • *A hazai muzeumi általános restaurálás-konzerválás helyzete.* — *Múzeumi Műtárgyvédelem*, 1.: 3–14.

Könyv- és folyóirat-ismertetések

- BANNER J.: *Bibliographia archaeologica hungarica 1793–1943.* Szeged 1944. — *Ethnographia*, 58. 1947. 3–4.: 335–336.

- BÉRES A.: *A raktári munkáról*. Múzeumi Híradó, 2. 1952. 3.: 50–54. — Múzeumi Híradó, 2. 1952. 3.: 54.
- BRINKMANN, W.: *Bienenstock und Bienenstand in den romanischen Ländern*. Hamburg 1938. — *Ethnographia*, 53. 1942. 1.: 74.
- *Dunántúli Szemle* (Szombathely), 9. 1942., 10. 1943. — *Néprajzi Értesítő*, 35. 1943. 3–4.: 233–234.
- HORVÁTH Z.: *Egy mezőváros céhes ipara. A nagykőrösi céhek élete és története*. Nagykőrös 1943. — *Ethnographia*, 57. 1946. 1–4.: 104–106.
- *Mitteilungen der Geographisch-Ethnographischen Gesellschaft Zürich* (Zürich), 40. 1939/40–1940/41., 41. 1941/42–1942/43. — *Néprajzi Értesítő*, 35. 1943. 3–4.: 227.
- RAPAICS R.: *A magyar gyümölcs*. Budapest 1940. — *Ethnographia*, 56. 1945. 1–4.: 91–93.
- SZENTMIHÁLYI I.: *A zalaegerszegi Göcseji Múzeum régi anyagának leltározása*. Múzeumi Híradó, 2. 1952. 3.: 48–49. — Múzeumi Híradó, 2. 1952. 3.: 49–50.

Összeállította:
TERBÓCS ATTILA

Binder Pál

(1935–1995)

Binder Pál

BINDER PÁLban talán az utolsó igazi transzilvanista értelmiségit, kutatót tisztelhetjük. Egyformán beszélt a magyar, a román és a szász nyelvet, otthonosan mozgott mindhárom nép műveltségében, identitását mind a három etnikum kultúrája szervesen meghatározta.

Erre már a származása és a neveltetése is predestinálta. A barcasági Botfaluban született 1935-ben. Középiskolai tanulmányait Brassóban végezte 1952-ben, ahol gyermekkorában még alkalma volt működő állapotában megismerkednie a szász társadalommal, műveltség-eszménnyel és értékrenddel. Egyetemi tanulmányait Kolozsváron végezte, ahol 1956-ban földrajz–földtan szakos tanári oklevelet szerzett. A moldvai Jászvásár (Iași) egyetemén doktorált. Disszertációját Brassó város történeti földrajzáról írta. Tanári pályája Zombolyán kezdődött, majd Brassóban 1959-től előbb könyvtáros volt, majd 1968-tól újra oktató lett.

Szakirodalmi érdeklődése szerteágazó volt. Foglalkozott településtörténettel, történeti földrajzzal, helynévtörténettel, gazdaságtörténettel, forrásfeltárással. Legfontosabb témájaként az erdélyi etnikumok (magyarok, szászok és románok) együttélését, kölcsönhatását vizsgálta. Foglalkozott Brassó város ipartörténetével, az erdélyi céhes kézművesség iratanyagával, a székelység múltjával, az erdélyi hegyvidékek betelepedésével, használatával, történeti helynévanyagával. Mai kifejezéssel talán történeti kultúrokológusnak lehetne nevezni. Publikációi az említett három erdélyi nyelven jelentek meg előbb folyóiratokban, majd szaklapokban, antológiákban és kötetekben.

Sajtó alá rendezte *Utazások a régi Európában – Peregrinációs levelek, útleírások és útnaplók (1580–1709)* (1976) című Téka-kötetet, KOVÁCH GÉZÁVAL közösen szerkesztette *A céhes élet Erdélyben* (1981) című kiadványt. PAUL CERNOVODEANUVAL közösen írta a Bukarestben románul megjelent könyvét: *Cavalerii apocalipsului – Calamitatiile naturale din trecutul României până la 1800* ('Az apokalipszis lovagjai – Természeti katasztrófák Románia területén 1800-ig'). A románok, magyarok, szászok és délszlávok feudalizmus kori falusi és városi együttéléséről végzett kutatásait a *Közös múltunk – Románok, magyarok, németek és délszlávok feudalizmus kori falusi és városi együttéléséről* (Bukarest, Kriterion, 1982) című fõmûvében adta ki. Levéltári kutatások alapján bemutatta a vegyes településeken kialakult váltásos közigazgatási modellt, mely nem csak Erdélyben (pl. Kolozsváron), hanem a magyar, szász és román polgársággal rendelkező középkori moldvai városokban (Suceava, Moldvabánya, Románvásárhely, Cotnari, Tatros stb.) is működött. 1993-ban Brassóban jelent meg *Az erdélyi magyar evangélikus egyházközségek és iskolák története és névtára (1542–1860)* című kiadványa, melyben fontos egyháztörténeti összegezést nyújtott az erdélyi magyar lutheránus gyülekezetek és közösségek életéről, s külön hangsúlyt fektetett az evangélikus egyházi iskolahálózat vizsgálatára. Fontos műve az 1994-ben Budapesten kiadott *Beszterce vidéke és Radna-völgy történelmi személy- és helynevei 1698–1865* (Magyar névtani dolgozatok, 136.) is.

Az 1989-es romániai fordulatot követő években megnyílt előtte is a világ. Németországi, magyarországi archívumokban, levéltárakban és szakkönyvtárakban dolgozhatott. Súlyosbodó betegsége és gyors halála az erdélyi történeti helynévtár összeállításában akadályozta meg. Tele volt tervekkel, tenni akarással. Tudását megoszthatta kolozsvári, szegedi, debreceni és budapesti egyetemistákkal, kutatókkal. Hirtelen halála után fontos feladatnak ígérkezik nyomtatásban megjelentetett és kiadatlan műveinek összegyűjtése, számbavétele és gyűjteményes kiadása. Áldozatos munkásságáról és életéről csak akkor fogunk kerek képet nyerni, emlékét csak akkor fogjuk kellőképpen megőrizni és tisztelni.

POZSONY FERENC

Révész Ferenc

(1930–1995)

Nagy veszteség érte a Fejér megyéért, a Velencei-tó környékéért önzetlenül tenni akaró embereket, polgári szerveződések: 1995. március 15-én váratlanul elhunyt RÉVÉSZ FERENC nyugalmazott pénzügyminisztériumi tanácsos, a Perfekt Pénzügyi Szakoktató és Kiadó Részvénytársaság igazgatója.

Önkéntes ügyvezetőként foglalkozott a velencei szőlőhegy üdülőtérületté fejlesztésének gondjaival. Az építkezés, a villamosítás, az útépités, a csatornázás befejezése után a „hegyiek” számára egy közösségi ünnep kellett, amely évről évre ismétlődik és a szőlőművelés hagyományaihoz is kapcsolódik.

A szervezkedés spiritusz rektora RÉVÉSZ FERENC, a velencei Bence-hegy tiszteletbeli hegybírója volt. Ő fordult hozzám 1983-ban a Szent Orbán-napi szőlőhegyi ünnep előkészítése és Orbán szobrának felállítása ügyében. 1984. május 26-án a velencei Sárgaföldesdűlőben felavattuk Szent Orbán, a szőlő patrónusának szobrát, Richter Ferenc alkotását, megtartottuk az első Orbán-ünnepet, színvonalas kulturális programmal, borversennyel és az „Orbán”-díj átadásával. Azóta minden esztendőben, a régi velencei és az új budapesti, székesfehérvári szőlőtulajdonosok részvételével megünnepeltük a szobor előtt Orbán napját.

1985-ben egy velencei halászház megmentését, helyreállítását és múzeumi berendezését vetette fel. Éveken át fáradozott a velencei Főszegen üresen álló épület múzeumi célokra történő megszerzésén, restaurálásán, a régi halászszerződések összegyűjtésén. Munkája eredményeként 1994 júniusában, a horgász-világbajnokság alkalmából nyílt meg a velencei Halászház, a Velencei-tó környékének új múzeuma.

Öröm volt vele együtt gondolkodni, tervezgetni, dolgozni. Minden arra érdemes embert segített, őt is sokan támogatták. Munkahelyem, a székesfehérvári Szent István Király Múzeum Néprajzi Osztálya és magam is hálával tartozunk neki számos segítségéért. 1988-ban ő nyomtatta ki a Perfekt nyomdájában az *Ethnographia Pannonica* nemzetközi néprajzi konferencia előadásaiból szerkesztett kötetet, 1989-ben kandidátusi értekezésem téziseit, 1994-ben *A Velencei-tó néprajza* című kiadványt.

LUKÁCS LÁSZLÓ

Kéregbölcső oldalának égetett díszítése, Krassó-Szörény

MINDENFÉLE

Dr. Kós Károly a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja

A Magyar Tudományos Akadémia 1995. májusi közgyűlésén a Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának javaslatára dr. KÓS KÁROLY néprajztudóst külső tagjává választotta. Az I. Osztály BENKŐ LORÁND és POSZLER GYÖRGY ajánlása nyomán tette meg javaslatát.

Megválasztását PALÁDI-KOVÁCS ATTILA az 1993. február 18-án kelt levelében kezdeményezte először, majd 1994. szeptember 2-án ismét felhívta a Magyar Tudományos Akadémia figyelmét az erdélyi tudós kiemelkedő életművére (lásd a mellékelt levélmásolatot).

Dr. KÓS KÁROLY 1995 szeptemberében Budapestre látogatott, hogy megtartsa székfoglalóját és átvegye az akadémiai tagságát igazoló oklevelet. Látogatást tett és előadást tartott az MTA Néprajzi Kutatóintézetében, majd fogadta őt az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának vezetősége (NÉMETH G. BÉLA, RITOÓK ZSIGMOND, KÖPECZI BÉLA és mások). Akkor az idő rövidsége miatt a székfoglaló szertartását nem lehetett megtartani, de az oklevelet 1995 karácsonyán még kézbe vehette. Dr. KÓS KÁROLYt halála megakadályozta a székfoglaló megtartásában. Szövegét átadta az MTA I. Osztály elnökségének és PALÁDI-KOVÁCS ATTILÁNAK, aki azt közlésre a Néprajzi Híreknek továbbította. Nagy tudósunk „szakmai önéletírását” köszönettel vettük és az alábbiakban közöljük.

Néprajzi törekvéseimről

Akadémlai székfoglaló beszéd

Gunda Béla emlékének

Igen Tisztelt Akadémikusok, Kollégák, Hölgyeim és Uraim!

Engedjék meg, hogy mondandómat a nemrég elhunyt nagy néprajztudósunkra, nekem a kolozsvári tudományegyetemen érdemes professzoromra, e helyen meg kiváló elődömrre, GUNDA BÉLÁra emlékezve nyissam. GUNDA BÉLA gyászjelentése vételét követően a vele való tanítványi, majd munkatársi és baráti emlékeimet a kolozsvári Művelődés folyóiratban közölve rövidesen írásban is emlékeztem rá. Ez egyféleképpen fölment a részemről való itteni külön méltatása alól, annál is inkább, mert az ő tudósi jelentőségének méltó értékelése már olyan európai távlatú mércét igényel, amely meghaladja nem csak az én lehetőségemet, hanem amelyre egyébként is csak több kutató részben immár tudománytörténeti elemző munkája lehet képes.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
NÉPRAJZI KUTATÓINTÉZETE
Budapest I., Országház u. 30.
1250 Postafiók 29.
Telefon: 175-9011, 156-6167
Telefax: 175-9764

Budapest, 19. 9. 09. 02.

Előadó:

Ügyirat sz.: Ny-158

Németh G. Béla akadémikus
osztályelnök úrnak
MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya

Tárgy: Kós Károly
jelölése

Budapest

Tisztelt Osztályelnök Úr!

Tanácskozási jogú tagként illetéktelenül, de a néprajz szak és az erdélyi magyar tudományosság érdekében szeretném felhívni Osztályelnök Úr, a tisztelt Osztály és az MTA Elnökség figyelmét Dr. K ó s K á r o l y kimagasló életművére.

Az építész, író, polihisztor Kós Károly fiaként született 1919-ben Sztánán (Kolozs m.) 1944-ben doktorált néprajzból: 1941-1944. között gyakornok, tanárság a kolozsvári egyetemen, majd közel negyven évig az Erdélyi Néprajzi Múzeum munkatársa. Az 1950-es években rövidebb ideig akadémiai kutató és egyetemi előadó. Erdély népeinek néprajzát kutatja több mint fél évszázada, s kiemelten a magyar népi kultúrát. Kutatásai kiterjednek az anyagi kultúra és a paraszti társadalom életének csaknem minden ágára. Különösen a kézművesség, a háziipar, illetve a tárgyalakító népművészet tárgyköreiben ért el maradandó eredményeket, fedezett fel rejtett értékeket. A bútorművesség, a vasművesség, a fazekasság, a kályhás mesterség és a többi mesterség mellett feltárja a népi árucseré erdélyi világát, a tájak, népcsoportok gazdag kereskedelmi és kulturális kapcsolatrendszerét. Tucatnyi könyve nemcsak anyagával, az általa leírt és tehetséggel megrajzolt tárgyi valósággal emelkedik ki a magyar és a nemzetközi néprajzi irodalomból, hanem a Szerző eredeti szempontjai, finom elemzései, kutatási metodikája által is. Dr. K ó s K á r o l y korunk és minden idők kiemelkedő néprajztudósa.

Könyvei közül a fontosabbakat említem csupán:

A kalotaszegi kosarazó juhászat. Kolozsvár 1947.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának faekéi. Kolozsvár 1947.

Mihez kezdünk a természetben? Bukarest 1968.

Népelet és néphagyomány. Bukarest 1972.

A vargyasi festett bútor. Kolozsvár 1972

Tájak, falvak, hagyományok. Bukarest 1976.

Eszköz, munka néphagyomány. Bukarest 1971.

Nagy Jenővel és Szentimrei Judittal végezték a romániai magyar népcsoportok népművészetének feltárását és publikálását.

Kászoni székely népművészet. Bukarest 1972.

Szilágysági magyar népművészet. Bukarest 1974.

Kis-Küküllő vidéki magyar népművészet. Bukarest 1978.

Moldvai csángó népművészet. Bukarest 1981.

Több könyve jelent meg Magyarországon is (utánközlések); egy könyve Budapesten sajtó alatt van. Dr. K ó s Károly konzultánsa, lektora, szerkesztője a pályatársak műveinek (Vámszer Géza, Nagy Jenő, Tarisznyás Márton, Gazda Klára). Irányító, tudományos szervező szerepét tükrözi a Népismereti dolgozatok c. sorozat 6 megjelent kötete is (1976-1983).

Munkásságát Romániában és Magyarországon általános tisztelet övezi. A róla szóló méltató, elemző írásokból csupán kettőt emelek ki:

Gunda Béla: Ein ungarischer Ethnograph in Siebenbürgen.

Műveltség és hagyomány XXII. 1985. 233-254.

Gunda Béla: Moldvától a Fekete-Körös völgyéig. Vigilia I.2. 1985.

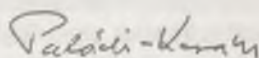
200-203.

Amennyiben szakunk akadémikusa megtette ajánlatát Dr. K ó s Károly külső taggá választására, kérem levelemet az ajánlás megerősítéseként elkönyvelni.

Amennyiben nem érkezett volna be ajánlás, javaslom megkérni Gunda professzort az ajánlás megtételére. Hivatkozott írásaiból nyilvánvaló, hogy szívesen tenne eleget ennek a kérésnek.*

**Ez a levél az 1993. febr. 18-i levelem hiteles másolata. Gunda professzor úr sajnos időközben elhunyt, de az Osztály talán mégis fontolóra vehetné ezt a személyi javaslatot. Dr. K ó s Károly még él...*

Őszinte tisztelettel

Paládi-Kovács Attila

Ugyanakkor az én munkásságomról épp tíz éve közölt értékelő német nyelvű tanulmánya és magyarul megjelent cikke nyomán úgy érzem, mintha az ő ajánlására is tüntetne ki most engem a Magyar Tudományos Akadémia a külső tagjai sorába választással.

Amikor PALÁDI-KOVÁCS ATTILA baráti levélben jelezte, hogy a szokásnak megfelelően nekem székfoglaló előadást illene tartanom, különösen GUNDA rangos szövegét megismerve, sokat töprengtem azon, hogy miről is beszélhetnék én itt, e magas igényű, bár ugyanakkor az erdélyi néprajzi erőfeszítések iránt is fogékony tisztelt hallgatóság előtt? Első gondolatom volt, hogy talán alkalmas lett volna erre a Magyar Néprajzi Társaság centenáriumán részt nem vehetve, az 1991. évi közgyűlésen tartott és *A Duna menti népek hagyományos műveltsége* kötetben meg is jelent előadásom az *Erdélyi néprajzkutatásunk sorsfordulóiról*. Megvallom, kétségekkel tele gondolkodás után jutottam arra a merész elhatározásra, hogy – szíves engedelmükkel – az ilyen alkalomhoz talán kevésbé illő személyes vonatkozású témát választva „néprajzi törekvéseimről” beszélek.

Kezdem az előzményekkel: sztanai gyermekkorommal és pályakereső, majd pályára készülő ifjúságommal. A falutól távol lakó, s így az elemi osztályokat magánúton végző gyermekként az otthonom körüli erdőt-mezőt barangoló ősember módján vadgyümölcsöt, madártojást gyűjtöttem, mókusra nyilaztam, majd a mészköves omladékokban talált őstengeri kagyló-, csiga-, tengerisün- és más kővületekből egész kis gyűjteményt hoztam létre – első múzeumi gyakorlatként (amelyet gimnáziumba kerülve TULOGDY JÁNOS tanárom szertárába ajándékoztam). De már hat-hét éves koromban apám megtett háziállataink pásztorának, s mint ilyen, nem csak a lovakkal és tehennel ismerkedtem közelről, hanem a legelőn ágakból enyhelyet, majd lapos kövekből kunyhót is építettem.

Kisgimnazistaként a vakációkban, a béres mellett már a különböző földművesmunkákat gyakoroltam, mígnem apám utasítására kis műhelyünkben a házi famunkákat is eltanultam. Nagyobb testvéreimtől korán kedvet kaptam a rajzolásra s írásra, melyekben anyám volt ösztönzőm, első kritikusom s „műélvezőm”. Ahogy tőle kaptam első hangszereimet: egy vásári móc furulyát és bazári szájharmonikát, s ő tanítottatott hegedülni is. S míg ő főleg műdalokat és régi operettslágereket énekelt, az első népdalokat – akárcsak KODÁLY ZOLTÁN – a cselédányoktól tanultam.

Így élttem át kisgyermekkoromtól kamaszkoromig az emberi kultúrtörténet minden fázisát, a gyűjtögetéstől és vadászattól a pásztorokodásig, földművelésig és kézművességig, valamint az intellektuális jellegű tevékenységekig. Ezek nagyban segítették később a népi „mindenes” önellátás megértését, majd azt, hogy néprajzi kutatómunkámat értéssel és átéléssel végezhettem.

Fogékony kamaszként lettem aztán szeretett kolozsvári tanárom, LÁSZLÓ DEZSŐ által szerkesztett Erdélyi Fialatok című folyóirat rendszeres olvasója; így ismerkedve az akkori falumunka, falukutatás és szövetkezeti mozgalom kérdéseivel, kisebbségi életünk tennivalóival, a közösségben való gondolkodással.

A sepsiszentgyörgyi Székely–Mikó Kollégiumba kerülve, mint felsős gimnazista, az akkor új tantárgy, az élettan alapítóiáról (főleg DARWIN tanairól), ADY akkor még vitatott „magyarságáról”, és gróf MIKÓ IMRE – „Erdély Széchenyije” – „irányeszméiről” írt díjnyertes iskolai pályamunkáimmal foglalkozva, közben RATZEL *Antropogeográfiáját* böngésztem és DIMITRIE GUSTI faluszociográfiai iskolájának lépéseit is figyelttem. Ezekben

az években jutottak el a kollégium könyvtárába *A magyarság néprajza* friss kötetei, melyeket ifjúsági könyvtárosként lapozva a népismeretről tájékozódtam. Majd BALÁZS FERENC, mészki unitárius lelkész ekkor (1936-ban) megjelent *Rög alattját* is olvasva mindinkább a gyakorlati falumunka lehetősége kötött le.

A népi kultúrához való tevőleges közeledésem azzal kezdődött, hogy javaslatomra bevettük az ugyanekkor megjelent *Mi dalaink*-gyűjtemény alapján a rendszeres szombat esti népdaltanulást, s ugyanekkor több iskolatársammal egyik falunk, Közéapajta számára „népkönyvtárát” hoztunk létre; megvásároltuk a KACSÓ SÁNDOR szerkesztette *Hasznos könyvtár* sorozatot és hazulról még ki-ki több falut érdeklő könyvet is hozzáadott. A csíkszeredai VÁMSZER GÉZA és DOMOKOS PÁL PÉTER tanárok népismereti gyűjtéseiről hallva-olvasva a VI. gimnázium utáni vakációban a Sztánához közeli Pányikon – román nyelvgyakorlás ürügyén – ottani régi épületeket, bútorokat és szerszámokat rajzoltam, meg népdalokat gyűjtöttem, kottáztam, olyan (román értelmiségiek részéről is elhangzott) elismeréssel, hogy visszakerülve a kollégiumba, néhány társammal finn mintára „falukutató csoportot” alakítottunk a közeli Szepsiszentkirály hétvégi tanulmányozására, amelynek során én a mesterségekre vonatkozó adatokat és népköltészeti termékeket gyűjtöttem. (Utóbbiakból néhány meg is jelent.)

Érettségi után – BALÁZS FERENC példájára is – falumunkás lelkésznek készülve a kolozsvári Református Teológiára iratkoztam be. A román egyetemen úgysem volt néprajz szak, és kutatói posztra még kevésbé gondolhattam akkor. A teológiai évemnek már kezdetén „szórványmunkára” jelentkeztem. Ez azt jelentette, hogy vasárnaponként esőben, hóban kigyalogoltam a 13 kilométeres hegyi ösvényen Nádaskóródra, ahol – egyúttal a faluval is ismerkedve – összeszedtem a kis paticsfalú templomhoz a negyven-ötven magyart, kiket rövid istentisztelet után még magyar írásra-olvasásra és népdalokra tanítottam. Közben – a finn önvédelmi háború apropóján – közöltem első írásomat a *Kalevala népéről*. Tavasszal VENCZEL JÓZSEF irányításával elvégeztem egy „szövetkezetszervezői” tanfolyamot is. Az ezt követő nyári szövetkezeti gyakorlaton, Homoródszentpálon ért az 1940-es bécsi döntés, amely lehetővé tette, hogy a visszakerült magyar egyetemen, *A magyarság néprajzából* már nagy tudósként ismert VISKI KÁROLY professzor tanítványaként néprajz főszakos egyetemi hallgató lehessenek.

Mivel apám eme újabb választásom ellen volt azzal, hogy – mint mondta – „a néprajz nem mesterség” (hiszen ő a néprajzról MALONYAYÉk *Kalotaszeg népművészete* kötetéről tudott), az egyetemet szülői hozzájárulás nélkül, de jól tanulva tandíjmentességgel és óradíjas gyakornoki csekély fizetéséből végezhettem el. Amikor közben VISKI-t a budapesti egyetemre hívták meg, én őt egy évre oda is követtem, mint tette háromszáz éve Bethlen Miklós, aki Gyulafehérvárról Kolozsvárra helyezésekor ide is követte szeretett tanárát, Apáczai Csere Jánost. VISKI közben kijárta nekem az általam választott magyar peremvidéki – őrségi és Garam-völgyi – nyári gyűjtőútjaim anyagi fedezését, és ugyancsak ő ajánlotta PÁVEL ÁGOSTONnak az őrségi gerencsérsegről írt első néprajzi tanulmányomnak a Dunántúli Szemlében való folytatásos közlését is.

Utolsó egyetemi évemet aztán már Kolozsvárt végeztem az ide megválasztott GUNDA BÉLA professzornál. Nála is doktoráltam néprajzból, őrségészet (ROSKA MÁRTON) és emberföldrajz (HANTOS GYULA) mellékszakkal. Így lettem 1944-ben az Erdélyi Múze-

um-Egyesület Néprajzi Tárának osztályőre, az ősrégészeti s rövidesen a néprajzi tanszék tanársegéde, s ezzel hivatásos etnográfus. Azzal az elképzeléssel, hogy így „révbe érve” kortársaimmal, Erdélyben is megindulhat a feladatokat egymással megosztó tervszerű és intenzív néprajzi kutatómunka...

Ehelyett azonban a háború végével újból romániai kisebbségi helyzetbe jutottunk, és arra ébredtem, hogy társaim sorra való elvesztésével – mert ki fogságban halt meg, ki emigrált, ki meg a biztosabb középiskolai tanári állást választotta – munkatársak nélkül maradtam az erdélyi magyar néprajzkutatás széles ugarán. Mi több, a „proletkult” nemsokára megszűntette a „narodnyik” és „polgári áltudományak” minősített néprajz egyetemi tanítását, s még a Néprajzi Múzeumnak – hova engem már előzőleg is kineveztek – létét is fenyegette.

E körülményváltozásokat hozó nehéz időkkel kezdődött tehát az én etnográfusi életpályám, amelyet – bár időközben megszereztem a történelem–földrajz szakos tanári képesítést is – fel nem adtam, hanem a minden felelősségérzésemet, fiatal energiámat és szívósságomat igénylő, magam választotta hivatásom mellett kitartottam, a szülőföldem népi kultúrájának teljesebb megismerése, igazabb nemzetiségi és emberi önismerete szolgálatára. Ehhez kellett magamat megsokszorozva egy időben, vagy a lehetőségek szerint váltakozva egyetemi oktatónak, néprajzi múzeumszervezőnek, egyesületi ingyenmunkásnak, kutatónak, kutatás-szervezőnek, szakírónak, grafikusnak, szerkesztőnek lennem, tervező-, kezdeményező- és jórészt megvalósítóként.

Mielőtt mindezekről beszámolnék, engedtessek meg egy rövid tájékoztatót, hogy miért és mivel vállaltam élethivatásomul a néprajzkutatást? Nem volt ebben szerepe származásnak, örökségnek, nemzeti elfogultságnak vagy romantikának, hanem az egyre erősödő szűkebb és tágabb emberi közösségekben való gondolkodással járó szolgáltni akarásnak. Középiskolai tanáraink közül volt, aki irodalmárnak, más, aki képzőművésznek, megint más, aki természetbúvárnak szánt, de engem nem vonzott sem valamilyen egyoldalú, „szemellenzős” rész munka, sem afféle párhuzamosan több szakma közt megosztó ezermesterség, polihisztorság. Ezért is kerestem a sokirányú hajlamaimat együttesen hasznosító olyan hivatást, amelyet ugyanakkor fontosnak tartottam betölteni. Hovatovább úgy éreztem, hogy legtöbbet azzal tehetek, ha erdélyiként vállalkozom szülőföldem, e „néprajzi kincsesbánya” kitermelésére.

Mert az erdélyi népismeret 150 éves lelkes kezdete után, majd HERRMANN ANTAL száz éve Kolozsvárt kifejtett néprajzi folyóirat-szerkesztői, múzeumszervezői és egyetemi előadói munkásságát követően (az ő és kiváló tanítványai – VISKI, GYÖRFFY, SZENDREY – Trianon utáni kényszerű távozásával) Erdélyben nem maradt a néprajznak munkása. A harmincas évek falukutatásának inkább csak füstje volt, mint lángja. A negyvenes években folyt néprajztanítás fokozatos leállításával viszont észre kellett vennem, hogy a sok behoznivalóval szakképzett etnográfusként – mint már jeleztem – magamra maradtam. FARAGÓ JÓZSEF és JAGAMAS JÁNOS megjelenésével csak némileg, a folklórkutatással könnyebbült a néprajzból rám háruló teher, felelősség.

Néprajzos érdeklődésem természetesen elsősorban a minél teljesebb és igazabb nemzeti-ségi önismeretünket célozta. Azonban kezdettől felismertem, hogy az erdélyi magyar etnikai karakter megkülönböztető jegyeinek meghatározása sem lehetséges az együttélő és környező más etnikumok ismerete, az összehasonlítás nélkül. Ugyanakkor a különböző más etniku-

mok közti személyes terepkutatásaim az erdélyi interetnikus kölcsönhatásokat vitató egyetemi szemináriumomat és a *Románia néprajza* kollégiumomat igénylő, majd az egyetemes néprajzi kurzusom, valamint az Erdélyi Néprajzi Múzeum egyes gyűjteményeinek ismertetése kapcsán szükséges szakirodalom és más néprajzi múzeumok ismerete szükségképpen elvezettek engem is – mint ADOLF BASTIAN óta annyi nagy elődünket – az emberi kultúra közös-azonos gyökerei, az emberi gondolkodás azonossága felismeréséig.

Már kollégistaként sokat hallottuk emlegetni, hogy mi ott „általános műveltséget” kapunk. De én azt láttam, hogy a sokféle tantárgyat, ismeretet semmi sem köti egybe. Viszont úgy észleltem, hogy a falusi földműves „mindenes” ismerete, tevékenysége, közösségi élete inkább szerves egységet képeznek, ami már akkor a falu kutatása felé vonzott. Később pedig korunk nagy betegsége – a technikai civilizáció, a munka egészét, s így értelmét, célját nem láttató rész munka, falanszteri „beosztott”-lét és szakbarbárság kiváltotta – elidegenedés egyik orvosságának is láttam a dolgok közti eredeti kapcsolatot, a résznek az egészben való helyét, szerepét, értelmét, a teljes emberi embert vizsgáló és felmutató néprajzot. Ennek a felismerésnek is szerepe volt abban, hogy engem kutatóként a népelet és népi kultúra egésze érdekelt és a jelenségek egymással való összefüggésének komplex módszert alkalmazó vizsgálója lettem.

Még GUNDA professzorom mellett tanársegédként töltött éveimben (1946–1948), felkérésre a Református Teológián *Erdély néprajza* címen ún. gyülekezetismereti kurzust tartottam, ugyanakkor pedig a katolikus Kolping Legényegylet megkeresésére *A népi műveltségről* témájú előadóciklus tartását vállaltam. Majd GUNDA kényszerű távozása után – mivel visszautasítottam az engem megkötő párttagságot, korábbi státusomnál maradván – az újjászervezett Bolyai Egyetemen 1950-ig *Románia néprajza* eredeti kollégiumomat és *Néprajzi muzeológia* fakultatív kurzusomat adtam elő, s ugyanakkor az *Erdélyi néprajzi kölcsönhatások* témájú szemináriumot vezettem. 1954-től a Bolyai Egyetem beolvasztásáig (1959-ig) felkért előadóként e kurzusaimat, valamint – a Szovjetunió óriási etnológiai múzeumaiban végzett tanulmányaimat is értékesítve – még egyetemes néprajzot is előadtam a történelem szakos hallgatóknak. Pár év múlva aztán, a Képzőművészeti Intézet magyar hallgatóinak igénylésére az intézet fölkerít a népművészet-kollégium tartására.

Egyesületeink és bizottságaink megszüntetéséig (1945–1949 között) több helyen aktív tisztségeket töltöttem be. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Néprajzi Tára múzeumőreként, rendezve a gyűjteményt és tanulva a konzerválást, restaurálást és asztalosságot, közben megírtam az erdélyi faekéket tárgyaló tanulmányomat. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület tájmúzeumi szakosztályelnöki minőségemben öt kis tájmúzeumot szerveztem (Bánffyahunyadon, Torockón, Széken, Mezőköbölkúton, Végváron), és még számosat kezdeményeztem vagy a megszervezésében segítettem. Az Erdélyi Kárpát Egyesület custosaként már csak a régi fototéka rendezéséig, mint a műemlékbizottságunk néprajzos referense pedig egy hóstáti földész utcarész in situ megőrzése javaslatáig jutottam el. A Magyar Népi Szövetség muzeológusaként rendeztem első néprajzi kiállításaimat még 1945-ben Kolozsvárt, majd Marosvásárhelyen.

1950-től aztán, az országban egyedül meghagyott néprajzi intézet, a Néprajzi Múzeum igazgatóhelyettes osztályvezetője minőségében – a passzív, de jóindulatú GHEORGHE DANCUS igazgatóm egyetértésével – éveken át sikeresen lavírozva harcoltam a proletkult-

tal szemben intézetünk fennmaradásáért. Mi több, közben megvalósíthattuk régi törekvésemet, az 1902-ben magyar létesítésű és az 1922-ben román létesítésű, két kolozsvári néprajzi múzeumi gyűjtemény egyesítését, az így önállósuló Erdélyi Néprajzi Múzeum keretében. Ezt követően kitartóan dolgozhattam a teljes gyűjteményű és komplex funkciót is betöltő múzeum kiépítésén. Anélkül, hogy itt három évtizedes múzeumi munkám részleteit ismeretném, csupán felsorolom legfontosabb lépéseimet.

Ilyen volt mindenekelőtt az első (a sétatéri volt Kioszk), majd a végső épületnek (a volt Redut-palota) múzeumi székházzá bővítése és adaptálása mellett a megkétszereződött gyűjteménytárgyak leltári azonosítása és szakszerű raktározása a magam tervezte alkalmas bútorzattal; a fertőtlenítő kamra, restauráló műhely, a konzerváló- és fotólaboratórium beállítása az általam beiskolázott személyzettel. Ezeket követte a gyűjtemények tervszerű gyarapítását és tanulmányozását segítő tematikus és földrajzi katalógusok elkészíttetése, majd pedig a kutatómunkával egybekötött és teljes tárgycsoportok gyűjtésének rendszeresítése. Ezek után következett az alapkiállítás tudományos-didaktikus tematikájának és forgatókönyvének kidolgozása és az ugyancsak általam tervezett, olcsó kivitelezésű, modulrendszerű bútorzattal való berendezése. Évek folyamán pedig még mintegy harminc időszakos szakkiállítás tervezése és rendezésének irányítása következett.

A még 1956-ban kidolgozott szabadtéri osztály koncepcióm és rendezési tervem alapján hozzáfoghattunk ennek megvalósításához is. Ez arra irányult, hogy a tárgyasult népi kultúrának minden, a pavilonban – mérete és természete miatt – nem szemléltethető jelensége itt kerüljön bemutatásra, megőrzésre, és pedig a szabadtéri osztály három részlegében. Az épületek részlegében a falusi telkek, közösségi épületek és népi ipari konstrukciók; az etnobotanikai részlegben a gyűjtögetett és kerti növények, hagyományos szántóföldi kultúrák, aszalók és méhesek; az etnozoológiai részlegben a vadászott állatok, vadfogó- meg haláskészletek és hagyományos háziállatok; mindenik részleg és alrészleg a neki alkalmas terepen kijelölt helyen. Még gondoltunk egy népi jeleneteket bemutató természetes amfiteátrumra, egy hitelesített népművészeti tárgyakat árusító bódéra és raktári, adminisztrációs épületre is. Legtöbbbet az első részleg betelepítése terén értünk el, míg a többi megvalósítása terén – anyagiak és szakemberek hiányában – jórészt maradtunk az idelátogató néprajzi muzeológusok, az európai szabadtéri múzeumok kiválóságainak buzdító elismerésével az egyedülállóan teljes gyűjteményű múzeumra törekvésünkért.

A múzeum komplex funkciójának betöltése érdekében – az alap- és szakkiállítások, meg a szabadtéri osztály rendezése, a kutatókat is irányító katalógusok, a külön kutatóhelyiség biztosítása, a rendezett szakkönyvtár és fototéka mellett – 1958-tól végre megindulhatott a már évek óta kérvényezett évkönyv is. Ez utóbbi országosan is az első és még sokáig egyetlen néprajzi periodika volt. Az évkönyvünk tervezett és elő is készített magyar nyelvű verziójának megvalósítására – bár erre, olvashatóan, az első román kötetben is történik utalás – papírhány miatt már nem kerülhetett sor. Ugyancsak a múzeumi tevékenység tökéletesítésére irányult a megfelelő képzettségű és érdeklődésű, a magyar meg német terepen és szakirodalomban is tájékozódni képes fiatal munkatársak kinevezésére felsőbbkénél tett ismételt javaslatom. Ennek nem teljesítése, valamint más törekvéseimnek csupán félsikerei is hozzájárultak ahhoz, hogy korábbi igazgatóm halálát követően, a csak a pártvonal változására figyelő új igazgatók idején (1970-től) hovatovább érdemesebbnek találtam, ha nyugdíjazta-

tásommal a múzeumtól felszabaduló időmet és erőmet a néprajzi munka más területein hasznosítom.

Az egyetemi néprajztanítás első, 1950. évi letiltását követően a szakmai képzés valamilyes pótlására az egymástól való és terepen gyakorlás általi tanulást lehetővé tevő együttes gyűjtőmunkával törekedtem. Így javaslatomra 1951-ben megvalósulhatott az országosan is első néprajzkutató tábor – a múzeumigazgató hozzájárulásával – a vegyes lakosságú mezőségi Katona községben. A következő évtől aztán, mint másodállásos akadémiai kutató, s egyben az engedélyezett magyar népművészeti kutatócsoport vezetője, lehetőségem nyílt arra, hogy általam javasolt munkatársakkal a nyári szabadságaink idején (1952–1956-ban) négy néprajzi tájunkon dolgozhattunk a még hozzánk jelentkező főiskolásokkal és idősebb amatőrök bevonásával. E kutatásaink eredményeként állítottuk össze NAGY JENŐVEL és SZENTIMREI JUDITtal Kászon, a csángóság, Szilágyság és Kis-Küküllő vidéke magyar népművészeti tájmonográfiáit. Ezek kiadására, igaz, csak két évtizedes késéssel kerülhetett sor, de ekkor is szakmai és olvasói elismerésben részesültek.

1957-ben FERENCZY ISTVÁN régész előadó-kollégámmal egyetemi tanítványaink nyári gyakorlatára közös néprajzi-régészeti „pusztafalu”-kutatómunkát terveztünk a Sztánához közeli Ordományos-dűlőben. Bár az ehhez szükséges előtanulmányok eredménnyel kecsegtettek, dékánunk szerint e tervünket a minisztérium nem hagyta jóvá. Így került sor a következő évben több egyetemi tanítványommal Szék község néprajzi monográfiáját célzó adatgyűjtésre. Sajnos, a Bolyai Egyetem megszüntetésével a következő évi folytatás elmaradt, s így csak az én személyes kutatási eredményeim egy része került feldolgozásra és közlésre.

E közös munkákkal, az ezeket előkészítő tájékoztató gyűjtéseimmel, valamint a még Udvarhelyszéken, Csíkbán, Nyárad mentén, Aranyosszéken, Hétfaluban, Mezőségen, a Borsa és a Fekete-Körös völgyében, Szatmárban, a Bánság telep falvaiban, s másutt végzett kutatásaimmal Erdély magyar néprajzi „fehér foltjainak” feltérképezésére törekedtem. Ennek egyik eredménye volt a romániai magyar néprajzi tájakat áttekintő dolgozatom. De számomra, mint erdélyi magyar néprajzos számára, nagyon hasznosak voltak az erdélyi és a Kárpátokon túli román falucsoportokban (Gyalui havasalja, Móc föld, Naszód, Máramaros, Lápos vidéke, Észak-Olténia, Észak-Moldva) és szász falvakban (Nagy-Küküllő, Székás mente, Beszterce környéke) végzett gyűjtéseim is, melyekkel közvetlenül gazdag összehasonlító anyagra tettem szert. (Ezt nem értette egyik nemrég Magyarországra emigrált riportkönyvirónk, aki a románok közti kutatásaimat félremagyarázva „felülről” rám osztott penzumnak minősítette.)

A „fehér foltok” földerítése mellett kutatómunkám a magyar néprajz nem, vagy alig érintett témaköreire való kiterjesztést is célozta. Ilyen volt már egyik korai tanulmányom a földművesek juhtartásáról, majd a népi bivalyartás ismertetése. De elismerten úttörő volt az árucseré néprajza tanulmányom és az ezt kiegészítő, szekerességről és vásárokról közölt dolgozataim is. Az erdélyi földműves faekéket tipologizáló korai tanulmányomat követte a hajdani köztulajdonú és közösségi alkalmazású, monumentális faluekék ismertetése. Hasonló „újdonságok” voltak a faépületeket előre, eladásra gyártó ácsfaló, a keményfából bárdolt, meg a festett fenyődeszka bútorokat készítő, a malomkövet fejtő-faragó, vagy a mindezen vasműves (bányász, kohász, hámosos, kovács, lakatos és vasárúsító) központokat bemutató tanulmányaim is. Eddig nem érintett oldalait tártam fel a hagyományos munka-

szervezésnek, meg a községi rendtartásnak, és rekonstruáltam a hajdani nemzeti szervezettel a helyi településmonda, a faluszerkezet, a temetői beosztás és templomi ülésrend vizsgálatával. Külön tanulmányban részesítettem az életkorokkal kapcsolatos népművészetet: a gyermekágyasnak, csecsemőnek, kisgyermeknek, a két nembeli ifjak egymásnak, a lakodalomra adott díszes ajándéktárgyakat, a halott sírhantjára önként faragott fejfákat, kimutatva utóbbiak antropomorf eredetét és mindezek jelentéstartalmát.

Amennyire különös eljárásnak tartottam, hogy a *Magyar néprajzi lexikonban* tölem közölt több száz értelmező ábra és a munkáimat használó számos szócikk esetében nem történik utalás a forrásra, annál hálásabban vettem, hogy a legjelesebb magyarországi etnográfusok olyan szakszerű és részletes ismertetésekben részesítették munkáimat, amilyenekben Erdélyi szakmai izoláltságomból kifolyólag otthon alig lehetett részem. A valóban illetékes helyről jövő eme figyelem megtisztelő volta mellett, e recenziók nagyon tanulságosak, s egyben ösztönzők is voltak számomra, mindenekelőtt azért, hogy megerősítettek a járt utam helyességében: kutatási szemléletemben és módszeremben, az alkalmazott technikámban és a tudományos igény csorbulása nélküli közérthetőségre való törekvésemben.

Elfogadva az újkor tudományos gondolkodásának még BACON és DESCARTES által felállított, s hozzánk 350 éve APÁCZAI által közvetített alapszabályát, amely a „tekintélyekre” hivatkozás helyett a megfigyelésekre, a tények vizsgálatára alapozó indukciót tette az általánosítás egyedül helyes módszerének, az én munkáim recenziói sem ütköztek meg azon, hogy tanulmányaim élén nem hivatkoztam – mint annyian tették – marxista-kommunista tekintélyekre, vagy később nyugati irányzatok vezető személyiségeire; viszont kutatómunkámban értékelhetőnek találták a gazdag és sokirányú adatgyűjtésre alapozó logikus levezetést, a gazdasági-társadalmi-szellemi vonatkozások, a különböző jelenségek kölcsönös összefüggésének és a funkcióváltozásnak látását, a komplex vizsgálatot.

A klasszikus leíró-rendszerező pozitívista, evolucionista és összehasonlító kutatómódszerek mellett rám már kezdettől nagy hatással volt a funkcionalista szemléleti-módszertani irányzat, a különböző szükségletekre, igényekre való válasz keresése. Bár a még újabb nyugati irányzatok közül is például a szemiotika, strukturalizmus, egyetemes kommunikációelmélet élénkítőek voltak gondolkodásomra. (Utóbbiak alaposabb megismerésére a hatvanas évek végén önként jelentkeztem egy speciális szemináriumra is.) A kutatói technikák közül eredményesen alkalmaztam a statisztikát és főleg a grafika különböző neveit: a térrajzot, a távlati, a szerkezeti és a részletrajzot, meg a grafikont.

A világos és szemléletes vonalas néprajzi grafikám – tetszetőssége és élénkítő hatása mellett – elismerésben részesült a szöveget nem egyszerűen illusztráló volta miatt, hanem a szöveget kiegészítő, vagy sokszor azt épp helyettesítő, s így vele gyakran egyenértékű kifejezőereje, dokumentumértéke révén. E jelentősége készített arra, hogy külön tanulmányokban is kifejtsem a rajz fontos szerepét a néprajzban, mint regisztráló és interpretáló módszer. Majd ez indította a székelyudvarhelyi múzeum igazgatóját arra, hogy néprajzi grafikáimból önálló kiállítást és vándorkiállítást rendezzen. Alig egy éve pedig, hogy a Magyar Néprajzi Társaság támogatásával önálló néprajzi képekötvetem is megjelent.

Bár néprajzsként a fejlődést elsősorban a jelenben található változatok tipológiájával történő „visszanyomozással” rekonstruáltam, nem mellőztem az utóbbi századokra abszolút időrendiségről is tájékoztató ún. történeti néprajz adatait sem. Már kezdettől rendszeressé

tettem kutatópontjaimon az Erdélyben régtől fejlett népi írásbeliség által ránk örökített néprajzi vonatkozású adatok kijegyzését. A helyi falusi levelesládából pótoltam a nagy archívumok hivatalnoki eredetű anyaga kutatásának többnyire vérszegény eredményeit a népi étellel, szokásokkal kapcsolatos közvetlen feljegyzések tényeivel. *Népi levelesládák* közleménysorozatomban mellett számos dolgozatomban is éltem ezek felhasználásával.

A hét önálló könyvemet, a vezetőszerzőként munkatársakkal összeállított négy tájmonográfíát, az általam indított *Népismereti dolgozatok* sorozat köteteit és a periodikákban megjelent számos írásom egy részét bizonyára többen ismerik a tisztelt jelenlevők közül. Ezért én itt inkább csak e munkáim megjelenésének körülményeiről ejtenék néhány szót.

Az erdélyi magyar néprajzi írásként – kivéve a fura módon „népi irodalomnak” (*literatura populara*) minősített szövegfolklórt – a szerkesztőségek két évtizeden át, a már jelzett okokból „nem kapkodtak”. E téren az Ifjúsági Kiadónál tízéves késéssel ugyan, de 1968-ban mégiscsak megjelent kis könyvem, a *Mihez kezdünk a természetben* törte meg a jeget, ezért is nevezgették szójátékkal „faltörő Kós”-nak. Mert e kis álcázott néprajzi könyv sikere óta kért tőlem a Művelődés folyóirat szerkesztője, V. ANDRÁS JÁNOS néprajzi írásokat, s az akkor alakuló új kiadók, főleg a Kriterion, vállalták könyveim kiadását is. Aztán a Művelődés szerkesztőbizottsági tagjaként, meg a Kriterion megkérdezésére, saját munkáim mellett közös munkáinkat és más potenciális szerzők felkérését is ajánlhattam. Így vezette be a Művelődés az állandó néprajzi *Vadrózsák* rovatát, a Kriterionnál pedig első könyveim tudományos és olvasói sikerén felbátorodva, egészen a néprajzi publikálás letiltásáig (tehát másfél évtized alatt), mintegy harmincöt néprajzi könyvünk jelent meg.

Könyveim és közleményeim – közérthető szövegük és szemléletes-tetszetős grafikájuk révén is – az általános érdeklődésű értelmiségiek és fiatalság széles körének olvasmányai lettek. Ennek is tulajdonítható, hogy a Művelődés példányszáma a hetvenes években háromszorosára emelkedett, a Kriterionnál megjelent könyveim pedig elérték az erdélyi viszonylatban nagy, utánnomásokkal 10–20–30 ezer példányt. Ugyanakkor munkáim népi kultúránk széles körét érintve egyre több, a néprajzi gyűjtésre hajlamot érző önkéntesnek lettek buzdítói és irányító példatárai, amint azt különböző visszajelzések tanúsították.

Ez a felismerés, valamint az utódképzés lehetőségének keresése érlelték ki bennem a *Népismereti dolgozatok* sorozat tervét, már első könyveim jó fogadtatását látva. E sorozatot tehát elsősorban az önkéntes néprajzi gyűjtők összefogására és gyakorlóterének szántam, s egyúttal a tervezett *Romániai magyar néprajz* szintéziséhez – DSIDA JENŐ költő kifejezésével – „téglahordásra”. Ugyanakkor szakfolyóirat és egyesület engedélyezése hiányában még afféle néprajzi fórumnak is. (Ezért is kértem fel később társszerkesztőnek FARAGÓ JÓZSEFet.) Tény, hogy a megjelent kötetekkel sikerült mintegy hetven munkatársat összehozni, kik egy részének ekkor kezdődő munkássága jórészt az 1990 óta újból lehetséges erdélyi magyar néprajzi tevékenységben folytatódik.

Elsősorban a *Népismereti dolgozatok* szerkesztéséhez és az említett szintézis előkészítéséhez szükséges idő nyerése érdekében nyugdíjaztattam magam már hatvanadik születésnapomtól. Viszont mint ilyen „korán szabaddá lett” magyar kutatót, bukaresti román kollégák három országos néprajzi vállalkozáshoz is fölkertek közreműködésre. A *Romániai néprajzi atlasz* koordináló bizottsági tagja minőségemben egyik megbeszélésünkön – melyet le is közöltek – többek közt előadtam, mennyire fontosnak tartanám (amit már korábban RO-

BERT WILDHABERnek is kifejtettem), hogy az európai néprajzi atlaszok szerkesztői úgy egyeztessék a lényegesebb kérdések bár egy részét, hogy a majdani térkép e lapjai egymáshoz illeszthetőek legyenek államhatároktól, etnikumoktól függetlenül, az egész kontinensen. A TRAIAN HERSENI által ekkor kezdeményezett *Románia néprajzi szintézise* mű magyar szerkesztőjeként hozzáfogtam a pár éve közölt *A romániai magyarság néprajzáról* dolgozatom „feldúsításához”. Mint a BORIS ZDERCIUC által a *Romániai néprajzi enciklopédia* bizottságába felkért kutató pedig kidolgoztam a magyar vonatkozású szócikkeket. Tettem mindezt mint „előgyakorlatot” az általam már korábban is tervezett nemzetiségi néprajzi összefoglaló munkánkhoz.

Pár év múlva viszont, legfelső utasításra, leállt a néprajzi publikálás, sőt az én esetemben még a munkatársakkal való kapcsolattartást is akadályozták. És bár 1988-ban a Kriterion igazgatója, DOMOKOS GÉZA kijárta például a *Népismereti dolgozatok* folytatásának engedélyezését, erről a magyar helységnevek használatának akkori tilalma miatt FARAGÓ társammal egyetértésben lemondunk azzal, hogy a magyar helységnevek nélkül nyelvhasználatunk nem lehet teljes, s így inkább kivárujuk a már nagyon remélt gyökeres változást.

Az 1989 végén bekövetkezett felemás változás azonban – eltekintve kisebbségi helyzetünknek még kétértelműbbre és kritikusabbra fordulásától – néprajzi kutatásunk számára ugyancsak csalódással járt. A papír és nyomdatér hiánya (amelyet csak egyes, Magyarországról kolduló ügyeskedők próbáltak kihasználni), továbbá a könyvterjesztés szünetelése és a szülőföldtől és népetől eltávolodott új közérdeklődés és merkantilista közszellem nem kedveztek a közösségirányzatú, építő publikálásnak. A történetesen ekkor kezdődő betegségek pedig az én személyes tevékenységemet ugyancsak károsan érintették. Meg kellett elégednem néhány nagyobb munkám befejezésével, mások előkészítésével vagy csak tervezésével és több kisebb elhelyezhető cikkem megírásával. És azzal, hogy elvem ellenére – hogy tudniillik az erdélyi írástudó elsősorban az otthon maradó erdélyieknek adós munkájával – mégis szívesen vegyem a Magyarországról kért két utóbbi könyvemnek ottani kedves kollégáim gondozásával való megjelenését.

Még csak annyit, hogy – mint az elején utaltam rá – én a néprajzban nem valamilyen számomra egyedül lehetséges „szakmát” vállaltam, hanem benne a társadalmi hatékonyságra is törekvő élethivatást választottam. Ez ösztönzött minden törekvésemben és ennek tulajdoníthatók a nehézségek dacára szüntelen munkával elért eredményeim. („Szüntelent” mondtam, mert nagy családom, otthonom minden gondját megértéssel magára vállalta – a feleségem.)

Így értem meg, immár hetven évem múltával újabb romániai és magyarországi kitüntetéseimet, most pedig az engem legmegtisztelőbbet, azt, hogy a Magyar Tudományos Akadémia munkásságom elismeréseként a szép hagyományú tudós társaság tagjai sorába fogad.

Köszönöm!

Dr. KÓS KÁROLY

A falusi turizmusnak szüksége lenne a néprajzi szakemberek segítségére

A falusi turizmus egész Európában fontos idegenforgalmi ágazattá fejlődött, s jelentősége nem csak az általa megteremtett jövedelmek miatt elismert, hanem mert a vidéki térség fejlesztésének egyik prosperáló tényezőjévé vált azáltal, hogy ott foglalkoztatási lehetőséget teremtett, az elmaradt falvak felújítását elérte, természeti és kulturális értékeket őrzött meg, hagyományokat élesztett újra stb.

A magyarországi falusi turizmus néhány éve indult újra fejlődésnek, főként önerőből, s egyes térségekben sikeres gazdasági tényezővé vált, másutt számos szervezet, helyi térségfejlesztési és falusiturizmus-egyesület közreműködésével most épül ki. A falusi turizmus nem csak a szálláshelyek belföldi vagy külföldi vendégeknek való kiadását jelenti, hanem számukra programok, szabadidős tevékenységek, köztük népi kismesterség-tanfolyamok szervezését is (beleértve a régi kenyérsütési vagy lekvárfőzési módszerek ismertetését).

A vendégek emléktárgyakat is szívesen vásárolnak, de egy évente visszatérő üdülő nem óhajt minden évben fekete filcen piros rátétes, vagy kalocsai terítőt venni, holott a kínálat jelenlegi sztereotípiái miatt ma főként ilyenek találhatók az ajándékboltokban vagy vásárokon, s nem csak azokban a térségekben, amelyek népművészetére ezek jellemzők, hanem országsszerte mindenütt.

Fontos lenne az ország egész területét és annak hagyományait jól ismerő néprajzi szakemberek, muzeológusok, kutatók, tanárok, kézművesek részéről odahatni, hogy a turista változatosabb termékekhez jusson az eddiginél, és a falvakat segíteni a régi, sajátosság helyi motívumaik, népművészeti értékeik feltárásában, mert csak ezek révén tehetjük változatosabbá a jelenlegi kínálatot.

Meg kell szüntetni az egyoldalúságot; a csak kalocsai vagy mezőkövesdi terítőket, párnákat vagy azonos mintázatú és formakincsű faragványokat, valamint a kézművesmesterségeket szemléltető, hazai és külföldi vendégek számára rendezett tanfolyamokat is a helyi néprajzi értékekre kell építeni, mert csak ennek révén válik érdekeltté a vendég a valóban változatos tárgyak évenkénti megvásárlásában és újabb mesterségek megtanulásában.

Az idegenforgalmi kereslet azáltal is kihasználhatóbbá válna, ha a változatos helyi motívumok nem csak párnákon, terítőkön, babákon vagy éppen díszdobozokon jelennének meg, amelyeket esetleg egy amerikai stílusú lakásban el sem lehet helyezni, s akinek ajándékba vitték, legfeljebb a padlásán gyűjtheti egy ládában. Olyan napi használatú tárgyakat kell keresni, amelyeket mindenki vásárol és használ, s ezeket lehet a régi helyi motívumokkal, formákkal kialakítva árusítani – nem csak vásárokon, hanem magánházaknál is, ahol a vendégek megszállnak. A finn egyetemi tanár farmját meglátogató külföldiek mindegyike vásárol a gazdaság juhainak gyapjából kötött csodálatos színű sálakból, stólákból, amelyeket a professzor leánya természetes festékekkel színezve, saját műhelyében állít elő. De hasonló házi műhelyekben vékony, környezetvédő anyagból szőtt, néhány szép motívummal díszített bevásárlótáskák itthon is eladhatók lennének. Konyhai lábasfogók minden háztartásban szükségesek, ilyen ajándékoknak – mert praktikus – bárki örül. De ezeket is megfelelő anyagból, helyi motívumokat ráfestve kell előállítani. A fázekasmunkák is legyenek konyhában, háztartásban jól használhatók, ne csak dísz tárgyak. Akár tejeskancsóként, akár a

mindenütt hiányzó asztali fűszertartóként – keresni kell a jó megoldásokat, a bármely asztalra feltehető méretű, szép termékeket, s mindezeknek sajátos díszítésű kivitelezését, mert nem mindenki tesz az asztalára barna mázas, nagyméretű sótartót, mustártartót. Alkalmazkodni kell tehát a piachoz, megkeresve a megfelelő, szép és szolid díszítőelemeket és a sajátos helyi megoldásokat. Ilyen lehet egy tűzhely fölé akasztható faragott sótartó is, ha az a funkciójának megfelelő méretű, anyagú és kivitelű. Külön piaci értéket képvisel a gyermekjátékok egész sora is.

Ehhez a piaci kínálatbővítéshez kellene a szakértők segítsége minden falusi turizmussal foglalkozó faluban vagy környezetében. Kérjük a kollégák segítségét, ötleteit a hagyományok felújítása és változatos értékesítése érdekében a szerző címére (1025 Budapest, Szépvölgyi u. 84.).

KENÉZ GYŐZŐNÉ

Népdalaink és népzeneink megmentéséért

Bizonyára hihetetlenül hangzik, hogy a magyar nyelvterületen belül százával vannak olyan falvak, ahol még nem volt népdal- és népzene gyűjtés, sőt olyan területek is vannak, amelyek más néprajzi vonatkozásban is feltáratlanok. Páratlan értékek mennek így veszendőbe. Egyetlen nemzet sem engedheti meg magának, hogy így bánjon kulturális hagyatékával.

Végig kell járni az összes olyan települést, ahol még nem kutattunk, de esélyünk lehet rá, hogy megörökítsünk valamit a régi népi kultúrából, így válva hagyományaink méltó, gondos örököséivé. Márpedig a mai munkatempóban ez sosem fog bekövetkezni, ugyanis néhány év múlva nem lesz kiket felkeresni. Mivel az öregek tudása már nem hagyományozódik a fiatalokra, a felelősség óriási: amit ma nem teszünk meg, azt holnap már nem tudjuk megtenni.

Fontosnak tartjuk továbbá, hogy készüljenek olyan minőségű kép- és hangfelvételek, amelyek utat találhatnak a szélesebb közönséghez is, hogy általuk jobban magukénak érezzék a népi kultúrát.

A megvalósításra kidolgoztunk egy munkatervet.

Nyilvánvaló, hogy jól szervezett, intenzív gyűjtőmunkát kell folytatni. Fel kell állítani egy olyan gyűjtőstábot, amelyik gépkocsival, és a szükséges technikai eszközökkel felszerelve hatékonyan dolgozhat a helyszíneken, az évek szinte valamennyi napját kihasználva. A folyamatosan hazaérkező anyagokat azonnal számítógépes nyilvántartásba kell venni, az értékes felvételeket biztonságos szisztémával tárolni kell.

Mindehhez kiváló szakemberek állnak rendelkezésre, valamint több oktatási intézmény ének-zene szakos tanára, hallgatója, illetve diákja is részt kíván venni a munkában. Az utóbbiak részvételét pedagógiai szempontból is fontosnak tartjuk. A gyűjtő- és rendszerezőmunkában részt vevők személye cserélődhet, mindig igyekszünk bevonni az adott terület legjobb szakértőit.

A gyűjtéseket a legveszélyeztetettebb helyzetű, szórványosan magyarlakta körzetekben kívánjuk elkezdni, a mai Románia területén. Néprajzi, táji-történeti tagolódás szerint az

alábbi területeken: Aranyosszék, Borsa völgye, Almás-patak mente, Lápos mente, Kővár-védék, Nagybánya környéke, Hegyalja, Keresztesmező, Szilágyság, Szatmár.

Kérjük támogatását, hogy ezt az időben halaszthatatlan munkát minél előbb elkezdhesük. További felvilágosítást a Népzenei Alapítványnál (1107 Budapest Bihari út 3/B. IV./11. Tel.: [36-1]-263-1357) kaphatnak az érdeklődők. Bankszámla: Magyar Hitelbank Rt., forintszámla: 323-18502, devizaszámla: 323-30007.

CSÁSZÁR ATTILA
PÁVAI ISTVÁN
VARGYAS LAJOS

Rövid hírek, tudósítások

INTERJÚK. Az alábbiakban a közelmúltban megjelent néprajzi vonatkozású interjúkra hívjuk fel olvasóink figyelmét. *A tehetség egyenletesen oszlik meg az országban* címmel a Magyar Nemzet (1995. aug. 2. 12. old., riporter: Dezsőfia János) **Andrásfalvy Bertalan** volt kultuszminiszterrel; *Ágh-on érlelt népmesék* címmel az Új Magyarország (1995. jan. 25. 8. old., r.: -tyás) **Ágh István** költővel; „...mivel gyarapítottuk az európai művelődést” címmel a Magyarország (1995. szept. 8. 12. old., r.: Olsvai Tamás Margit) **Balassa Iván** néprajztudóssal; *Búcsújáró magyarok* címmel a Magyar Nemzet (1995. jan. 3. 15. old., r.: T. S.) **Barna Gábor** néprajzkutatóval, a szegedi egyetem docensével; *Kisalföldi folklórápolás* címmel az Új Magyarország (1995. ápr. 14. 8. old., r.: Pákovics Miklós) **Baross Évával**, a Győr-Moson-Sopron Megyei Népművészeti Egyesület titkárával; „Ez általában így van a zárt, archaikus társadalmaknál” címmel az Élet és Irodalom (1995. aug. 11. 5-6. old., r.: Szikra Zsuzsa) **Bíró A. Zoltán** csíkszeredai társadalomkutatóval; *Magyar Rádió – Gondolatjel, Riport Bodó Sándorral* címmel a Múzeumi Hírlevél (1995. 4. sz. 90-92.

old., r.: Pap Ágnes) **Bodó Sándorral**, a Művelődési és Közköztudományi Minisztérium Kulturális Örökség Főosztályának vezetőjével; *A világ legdrágább kincse: a népdal* címmel az Új Magyarország (1995. márc. 18. 14. old., r.: Kriza Kálmán) **Budai Ilona** népdalénekesssel; *Dzsungelharcos, gasztronómus és sámán* címmel a Magyar Nemzet (*Őn és... c. rovat*, 1995. febr. 18. VIII. old., r.: Gulyás J. Attila) **Cey-Bert Róbert** őstörténet- és nyelvku-
tatóval, a Gasztronómiai Világszövetség alelnökével; *Ködsipkában a csángók között* címmel a Magyar Nemzet (1995. febr. 28. 15. old., r.: Ábrán László) **Csoma Gergely** csángókutatóval; *A mátyusföldi Negyedtől az indiai Bloomingtonig* címmel a Honismeret (1995. 1. sz. 62-63. old., r.: Szabó T. Ádám) **Décsy Gyula** nyelvészprofesszorral; *Alázattal és szeretettel* címmel az Új Magyarország (1995. febr. 16. 11. old., r.: Mátyássy Andrea) **Dévai Nagy Kamilla** népdalénekesssel; *Dobszay László ikonosztáza* címmel a Magyar Nemzet (*Őn és... c. rovat*, 1995. jan. 21. IV. old., r.: Hollós Máté) **Dobszay László** zenetudóssal; *A csaggák földjére vágnak* címmel a Magyar Nemzet (1995. jún. 20. 14. old., r.: Ábrán László) **Füssi**

Nagy Géza afrikanistával, az ELTE Afrikanisztikai programjának vezetőjével; *Vendégmunkások a Székelyföldről* címmel a Magyar Nemzet (1995. júl. 31. 7. old., r.: Botlik József) **Gagy Józseffel**, a csíkszeredai Regionális és Antropológiai Kutatások Központja munkatársával; *Őrvidék megőrizte hagyományait* címmel az Új Magyarország (1995. ápr. 3. 9. old., r.: Á. Z.) **Galambos Ferenc**cel, az Őrvidéki Magyar Intézet vezetőjével; *Boruta a barátja* címmel a Magyar Nemzet (1995. febr. 4. 19. old., r.: Ábrán László) **Wiktorin Grabczewski** nyugdíjas lengyel katonatisztel, amatőr etnográfussal; *Hányféle a matyó baba?* címmel a Magyar Nemzet (1995. aug. 11. 7. old., r.: Hajdú Éva) **Györgyi Erzsébet** néprajzkutatóval; *Oklevelés népzene-tanárak* címmel az Új Magyarország (1995. máj. 23. 11. old., r.: Bognár Antal) **Halmos Béla** zenésszel és népzene-kutatóval; *Egy díj és koncertek futószalagon* címmel az Új Magyarország (1995. márc. 16. 8. old.) és *Magyar népzene a BBC-ben és a Fuji lábánál* címmel a Magyar Nemzet (1995. máj. 6. 20. old., r.: Devich Márton) **Hamar Dániel** zenésszel, a Muzsikás Együttes vezetőjével; *Tömör volt és kétségbeejtő* címmel az Új Magyarország (1995. jún. 28. 11. old., r.: Bertók László Attila) **Hofer Tamás** etnográfussal, a Néprajzi Múzeum főigazgatójával; *Vegetáló népművészet* címmel a Mai Nap (1995. okt. 9. 10. old., r.: Teszéri György) **Holló László** népi iparművésszel; *Járdányi Pál emléke* címmel a Magyar Nemzet (Ön és... c. rovat, 1995. jan. 28. IV. old., r.: Hollós Máté) **Járdányi Gergellyel**, Járdányi Pál fiával; *Bartóki hétköznapok* címmel az Esti Hírlap (1995. szept. 29. 9. old., r.: Czákó Sándor) **Karszt Magdolnával**, a Bartók család egykori háztartási alkalmazottjával; *Ar-*

gyélus-ház Martoson címmel a Magyar Nemzet (1995. dec. 6. 9. old., r.: Botlik József) **Katona István** szlovákiai koreográfussal, folklórkutatóval; *Kihal-e az ófalu?* címmel a Magyar Nemzet (1995. okt. 17. 7. old.) **Kolosiné Percze Zsuzsannával**, Hollókő jegyzőjével; *Polgári társadalom – polgári mentalitás nélkül?* címmel a Magyar Nemzet (1995. jan. 20. 7. old., r.: Faggyas Sándor) és *Tanárképzőnek indult* címmel a Magyar Nemzet (1995. szept. 16. 19. old., r.: Osztovits Ágnes) **Kósa Lászlóval**, az ELTE Művelődéstörténeti Tanszékének vezetőjével; *A népművészet mint fűszer* címmel az Esti Hírlap (1995. júl. 24. 6. old., r.: Verrasztó Gábor) **Kotányi András** népi iparművésszel; *Boldogok a boldogiak?* címmel az Új Magyarország (1995. dec. 6. 16. old., r.: Gellér Rózsa) **Lukács Ferencné** boldogi menyasszony-öltöztetővel; *Mit üzen a pásztorfiú?* címmel a Magyar Nemzet (1995. ápr. 27. 9. old., r.: Botlik József) **Miskolczy Ambrus** történésszel, az ELTE Román Filológiai Tanszékének vezetőjével; *Paulinus Normantas, a fotó vándora* címmel az Esti Hírlap (1995. jún. 1. 7. old.) **Paulinus Normantas** Magyarországon élő litván fotóművésszel; *Fél évszázad után ismét Tartuban* címmel a Magyar Nemzet (1995. szept. 6. 12. old., r.: O. Á.) **Pomozsi Péterrel**, a tartui egyetem lektorával; *Féloldalas országban élünk* címmel a Magyar Nemzet (1995. júl. 8. 18. old., r.: Ferch Magda) **Pusztay János** finnugor nyelvész; *Magyarnak lenni Vilniusban* címmel az Új Magyarország (1995. szept. 9. 13. old., r.: Ábrán Zoltán) **Rubazeviciene Máriával**, a litvániai magyarok Báthory István Kulturális Szövetségének elnökével; *Séta a mítoszok világában* címmel a Magyar Nemzet (1995. nov. 4. 13. old., r.: Kovács Judit)

Schöpflin György politikatörténésszel, a Londoni Egyetem Közép-Európai Intézetének professzorával; *Kinek kell a magyar népdal?* címmel az Új Magyarország (1995. szept. 9. 8. old., r.: Abrudbányay Zoltán) és *Kaddish – és ami mögötte van* címmel a Magyar Nemzet (1995. okt. 26. 15. old., r.: Horeczky Krisztina) **Sebestyén Márta** népdalénekesssel; „Az egész szemiotika a biológia egyik ága” címmel az Élet és Irodalom (1995. júl. 21. 7. old., r.: J. Györi László) **Thomas Seboekkel**, az Indiana Egyetem professzorával; *Üzleti háttér is kell az ünnephez* címmel a Mai Nap (1995. márc. 24. 11. old., r.: Borzák Tibor) és *Gyógyító ének* címmel az Esti Hírlap (1995. okt. 28. 7. old., r.: P. Horváth Gábor) **Sebő Ferenc** zenésszel és népzene kutatóval; *A magyarság: a lélek kérdése* címmel az Új Magyarország (1995. márc. 18. 15. old., r.: Olsvai Tamás Margit) **Selmeczi Kovács Attilával**, a Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettesével; *Ez a mi anyanyelvünk* címmel az Élet és Irodalom (1995. szept. 22. 5–6. old., r.: J. Györi László) és *Ihlet és improvizáció* címmel a Magyar Nemzet (1995. szept. 23. 191. old., r.: Devich Márton) **Somfai László** zenetörténésszel, a Bartók Archivum igazgatójával; *Erotikum népköltészet* címmel a Magyar Nemzet (1995. jún. 16. 11. old., r.: i. s.) **Szöllősy Vágó Lászlóval**, a Ballangó Együttes vezetőjével; *Az irodalomnak a népköltészet az ege* címmel a Magyar Nemzet (1995. okt. 13. 10. old., r.: Tóbiás Áron) **Tözsér Árpád** költővel; *Csokitojásokkal a túlélésért* címmel az Esti Hírlap (1995. ápr. 3. 10. old., r.: Lukács Csaba) **Újj Írisz** etnográfussal, az Óbudai Helytörténeti Múzeum vezetőjével; *Vallás, mitológia, hiedelemvilág* címmel a Magyar Nemzet (1995. dec. 5. 15. old., r.: Rosdy Tamás) **Voigt Vilmos-**

sal, az ELTE Folklore Tanszékének vezetőjével; *Néptáncosok húszéves osztálytalálkozója* címmel pedig az Új Magyarország (1995. jún. 13. 8. old., r.: Pálinkás István) **Zsuráfszky Zoltánnal**, a Budapest Táncegyüttes vezetőjével folytatott beszélgetést közölte.

ELHUNYT ÚJSZÁSZY KÁLMÁN. Életének 92. évében, 1994. április 24-én elhunyt Újszászy Kálmán nyugalmazott sárospataki teológiaprofesszor. Évtizedeken át a zsinat tagja, az egyházkerület főgondnoka, a Sárospataki Tudományos Gyűjtemények igazgatója, az Országos Református Gyűjteményi Tanács elnöke volt. A Debreceni Teológiai Akadémia és a Kolozsvári Protestáns Egyetemi Teológiai Intézet díszdoktorát munkásságáért a Magyar Köztársasági Érdemérem Középkeresztjével tüntették ki. Személyében a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagját is gyászoljuk. Temetése május 3-án volt Sárospatakon. „Ha valaki kiejti vagy leírja Újszászy Kálmán nevét, abban a pillanatban felsejlik előtte Sárospatak, a város, a Református Kollégium. Felsorakozik mögötte a Scola évszázados szellemisége, mely egyben a patakiságot jelentette és reméljük jelenti a jövőben is” – írta róla Balassa Iván folyóiratunk hasábjain 1992-ben (1–4. sz. 110. old.). A kiváló pedagógus és tudós a honismeret meghatározó személyisége is volt. Az 1930-as években az ő és fiatal tanítványai, Mátyás Ernő, Zsiros József és Szabó Zoltán számára a „cserkészet, a népi kultúra hagyománykincse, a falukutatás, a népművelés, a népfőiskola egyaránt fontos és alkalmas eszköz... [volt], hogy egyfelől erősítsék az ember belső hitét, másfelől a modernizálás irányába mozdítsák az iskolát, valamint ember és ember viszonyát, tehát a társadalmi folyamatokat. A neve-

lésnek átgondolt, gyakorlati következményekkel járó rendszerébe illesztik be minden kezdeményezésüket, amelyek hatása a falura kerülő ifjú papok, tanítók, a népfőiskolát járt parasztfiatalok szerepvállalása által gyűrűzik tovább. Két évtized szíves és programszerű tevékenysége teszi gyümölcsözővé az így kivirágzó falumunkát, amelyhez Újszászy Kálmán a honismereti mozgalom számára ma is tanulságos művekkel járult hozzá. A falu című kötete útmutatás a magyar falu tanulmányozásához (1936), A falunevelés szellemi alapjai című könyve (1938) pedig fundamentum egy a szociográfián túlmutató programhoz” – olvashatjuk tevékenységének jelentőségéről Kováts Dánielnek a Honismeretben (1994. 5. sz. 76–77. old.) közölt megemlékezésében.

ÚJABB DOKUMENTUMOK BÖZÖD-ÚJFALURÓL. Folyóiratunk 1994. 3–4. számában (140–141. old.) *Bözödújfalú víz alatt* címmel közöltük azoknak a folyóirat- és újságcikkeknek az adatait, amelyek a székely szombatosok falujának pusztulásáról tudósítanak. A kis hír megjelenése óta a következő újabb, Bözödújfalúval kapcsolatos dokumentumokról szereztünk tudomást. 1994-ben Balogh Júlia és Wonke Dezső (Duna Televízió) kétrészes filmet készített a témáról. A *Requiem* című rész a falu pusztulásáról, lakóinak viszontagságairól szól, míg a *Bözödi Alija* a településről az 1960-as években Izraelbe kivándorolt zsidó hitű székelyek sorsát követi nyomon. *Bözödújfalú sorsa bevégeztetett!* címmel az Új Magyarországon (1995. szept. 25. 8. old.) Tófalvi Zoltán közölt drámai hangvételű cikket, a Gödöllői Galériában pedig *A víz és a jég fogságában* című kiállításon 1995 októberében Balázs József építész ötven

megrázó fényképen mutatta be a majdnem teljesen megsemmisült Bözödújfalut.

MEGHALT MENDELE FERENC. 1994. január 30-án, 59 éves korában meghalt Mendele Ferenc Ybl-díjas építész, címzetes egyetemi docens és főiskolai tanár, a magyar műemlékvédelem nemzetközi hírű szaktekinvélye, a Magyar Építészeti Múzeum igazgatója, az MTA Agrártörténeti Bizottságának, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság Népi Építészeti Szakbizottságának elnöke, akit február 17-én a budapesti Farkasréti temetőben helyeztek örök nyugalomra. Mendele Ferenc több mint három évtizeden át dolgozott a magyar műemlékvédelem szolgálatában. Az ő nevéhez fűződik többek között az egregyi, a csempezkopácsi, a szamostatárfalvi, a nagyharsányi, a pécs-málomi középkori templom, illetőleg a dunaföldvári és a simontornyai reneszánsz vár, valamint a kiskunhalasi szélmalom, a nagyvázsonyi Schumacher-ház műemléki helyreállítása. Mendele Ferenc kezdeményezésére és az általa készített első programterv alapján kezdődött meg a hollóközi faluközpont rekonstrukciója az 1960-as években. Kiemelkedő építészeti felújítómunkáját dicséri, hogy azóta a világörökség része a megmentett hollóközi településközpont. Tudományos munkásságát könyvek, szakcikkek fémjelzik. A közelmúltban kapta meg az Europa Nostra-díjat a siklói török dzsámi helyreállításának tervezői munkájáért. Munkásságát 1995-ben az Országos Műemléki Hivatalban emlékkiállításra mutatták be és Balassa M. Iván a Ház és Emberben (10. 1995. 248. old.) méltatta.

A SZABADTÉRI NÉPRAJZI MÚZEUMOK EURÓPAI SZÖVETSÉGÉNEK

KONFERENCIÁI. A Szabadtéri Néprajzi Múzeumok Európai Szövetsége 1994. szeptember 22–24-én a németországi Detmoldban tartotta meg második munkamegbeszélését az építőanyag-konzerválás és a történeti építmények hitelessége témakörében, amelyen Kecskés Péter, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum osztályvezetője *A hiteles építménymásolatok a szabadtéri néprajzi múzeumokban (magyarországi földfalú példák)* címmel tartott előadást. A szövetség 1995. augusztus 28. és szeptember 2. között Belfastban (Észak-Írország) tartott tanácskozást. Magyarországot négy muzeológus, Balassa M. Iván, Cseri Miklós, Kecskés Péter (Szabadtéri Néprajzi Múzeum) és Páll István (Sóstói Múzeumfalú) képviselte. Huszonnégy ország közel száz szakembere a következő témákról cserélt eszmét: a városi élet bemutatása és az egyházi építmények szerepe a múzeumokban. Cseri Miklós referátumot tartott a szentendrei múzeumnak az elmúlt négy évben megvalósult kiállításairól. A tanácskozásról Kecskés Péter a Tékában (1995. 2. sz. 22–25. old.) közölt részletes beszámolót.

ÚJ FOLYÓIRAT: MAGYAR MÚZEUMOK. A Pulszky Társaság és a Magyar Múzeumok Szövetsége az 1989-ben alakadt Múzeumi Közlemények című kiadvány pótlására új folyóiratot indított 1995-ben *Magyar Múzeumok* címmel. A lapnak évente négy száma fog megjelenni. Főszerkesztője Éri István, aki a lap megszületésének körülményeit és a szerkesztőség koncepcióját a *Múzeumi Hírlevélben* Az új múzeumi folyóiratról című cikkében (1995. 7–8. sz. 187–189. old.) ismertette.

KITÜNTETÉSEK A MAGYAR KULTÚRA NAPJÁN. Magas kitüntetések

adott át 1995. január 21-én Göncz Árpád köztársasági elnök a Parlament Kupola-termében, a Magyar Kultúra Napja alkalmából megtartott ünnepségen. A Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje (polgári tagozat) kitüntetésben részesült mások mellett Dobszay László zene-történész és Sárosi Bálint népzene-kutató.

HONISMERETI AKADÉMIA. A Honismereti Szövetség 1995-ben Magyarság, európaiság címmel Szombathelyen rendezte meg a XXIII. Honismereti Akadémiát. A rendezvény megnyitóbeszédét (Halász Péter), előadásait (Pozsgay Imre, Sill-Aba Ferenc), a *Notitia Hungariae-emlékplakkal* kitüntetettek életrajzát, a *Honismereti Emléklappal* elismertek és a szövetség újonnan megválasztott vezetőségének névsorát, a hároméves tevékenységről szóló beszámolót (Bartha Éva), valamint a Számvizsgáló Bizottság jelentését a *Honismeretben* (1995. 6. sz.) közölték.

POSZTUMUSZ KITÜNTETÉSEK. Vásárhelyi Miklós kuratóriumi elnök 1995. február 1-jén a budapesti Merlin Színházban adta át a Soros Alapítvány 1994. évi szépirodalmi és történettudományi díjait. Posztumusz életműdíjban részesült Benda Kálmán történész és Kunt Ernő néprajzkutató.

A NÉPRAJZI HÍREK SZERKESZTÉSE. A Magyar Néprajzi Társaság Választmánya az 1995. február 1-jei ülésén megbízta Hála Józsefet a Néprajzi Hírek szerkesztésével. A megbízás három évre, tehát 1997. december 31-ig szól.

DÍJAK A MAGYAR MŰVÉSZETÉRT. A Magyar Művészetért Alapítvány 1995. évi díjait február 9-én a Magyar Honvéd-

ség budapesti Művelődési Házában adták át a kimagasló eredményeket elért művészeknek, mások mellett Komiss Péter fotóművészeknek, Sebő Ferenc zeneszerző-előadóművészeknek, Foltin Jolán koreográfusnak és Karsai Zsigmond népművészeknek.

MEGHALT DOMOKOS SÁMUEL. 1995. február 13-án, életének 82. évében meghalt Domokos Sámuel professzor, irodalomtörténész, bibliográfus, műfordító és folklórkutató, az ELTE Román Filológiai Tanszékének egykori tanára és vezetője (1947–1983). Március 3-án helyezték örök nyugalomra a budapesti Farkasréti temetőben. A magyar–román irodalmi kapcsolatok kiváló kutatója volt, és életművének egyik jelentős részét képezte a magyarországi románság hagyományainak tanulmányozása is. A folklorisztika elsősorban az 1956-ban megvédett, A magyar és román betyárballadák összehasonlító néprajzi elemzése című kandidátusi disszertációját, valamint Vasile Gurzau magyar nyelvű meséit, illetve Teodor Sava siratóénekeit bemutató könyveit tartja számon.

PONGRÁCZ LAJOS-EMLEKÜNNEPSÉG. Erdélyi János gyűjtőtársára, valamint Ipolyi Arnold barátjára és a nagy tudós emlékének ápolójára, Pongrácz Lajosra (1815–1895) emlékeztek születése 180. évfordulója alkalmából 1995. február 14-én Ipolyságon, a Magyar Tanítási Nyelvű Alapiskolában. Életét és munkásságát kiállításon mutatták be és az ünnepség keretében Kiss László *Pongrácz Lajos és a reformkor*, Csáky Károly *Pongrácz Lajos és Ipolyság*, Hála József pedig *Ipolyi Arnold és Pongrácz Lajos kapcsolata* címmel tartott előadást. A rendezvényt az

Ipoly moziban megtartott kulturális műsor zárta.

HÓMAN BÁLINT UTOLSÓ ÉVEI. Hóman Bálint történészt, egyetemi tanárt, akademikust, vallás- és közoktatásügyi minisztert (1932–1938, 1939–1942), a Magyar Néprajzi Társaság elnökét (1925–1932) és védnökét (1932–1944) a Népbíróóság mint „háborús bűnöst” 1946-ban hosszú börtönbüntetésre ítélte. 1995-ben Hóman Bálint utolsó éveiből címmel az Új Magyarország egy hatrészes dokumentumösszeállítást közölt (febr. 18. 12. old., febr. 25. 12. old., márc. 4. 12. old., márc. 11. 11. old., márc. 18. 12. old., márc. 25. 12. old.), amelyből Horváth László Béla jóvoltából megismerhetjük Hóman Bálintnak az amerikai fogságból és a budapesti Gyűjtőfogházból írt leveleit, az akadémiai kizárás és a népbíróósági tárgyalás részleteit, és bepillantathatunk a váci fegyház mindennapjaiba is. Az összeállítás hatodik része ifj. Hóman Bálint visszaemlékezése édesapjára. A cikksorozathoz hozzászóló olvasók (Héthelyi Tibor és Galléna Imréné) ugyanazon lap hasábjain (márc. 20. 13. old., ápr. 4. 13. old.) Hóman Bálint elhalálzási évének és temetési helyének (Vác vagy Rákoskeresztúr?) pontosításához szolgáltak adatokkal.

ÚJ IGAZGATÓ A GYÖRFFY ISTVÁN NAGYKUN MÚZEUM ÉLÉN. A karcagi Györffy István Nagykun Múzeum igazgatója 1995. február 20-ától Nagy Molnár Miklós néprajzkutató, aki ezt megelőzően a mezőtúri Túri Fazekas Múzeum vezetője volt. Bellon Tibor, aki 1964-től igazgatta a múzeumot, 1994. szeptember 1-jétől a JATE Néprajzi Tanszékének főállású docense lett, részfoglalkozásuként azonban továbbra is a múzeumban dolgozik. A

mezőtúri intézmény vezetésével Tolnay Gábor agrártörténészt bízták meg.

KÖZELKÉP. *E címmel foglalkozott a Magyar Nemzet a múzeumügy (1995. febr. 21. 7. old.) és a skanzenek (jún. 27. 7. old.) gondjaival és problémáival. A terjedelmes összeállításokban szót kaptak mások mellett a Néprajzi Múzeum és a szabdéri néprajzi múzeumok vezetői is.*

OKTATÁSI KONFERENCIA. Társaságunk Nemzetiségi Szakosztálya és a Magyar Művelődési Intézet Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Osztálya *A kisebbségi néprajzi hagyományok és a tradicionális kultúra szerepe az oktatásban* címmel tanácskozást rendezett 1995. február 23-án a budapesti Magyar Művelődési Intézetben. Az összejövetel célja a Nemzeti Alaptantervvel kapcsolatos feladatok megbeszélése volt.

MAGYAR FOLKLORISZTIKAI DOKTORI DISSZERTÁCIÓ KOLOZSVÁRÓTT. 1995. február 24-én került sor a Babeş-Bolyai Egyetem Bölcsészettudományi Karán Keszeg Vilmos adjunktus *A mezőségi magyar hiedelemrendszer szerkezete* című, kétkötetes doktori értekezésének nyilvános vitájára. Az öttagú bírálóbizottságnak a kar dékánja, Mircea Muthu professzor volt a vezetője. Részt vett a témavezető, az egyetemi magyar tanszék vezetője, Péntek János professzor. A három bíráló (Voigt Vilmos, a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Folklore Tanszékének vezetője, Ioan Cuceu, a kolozsvári Folklor Archívum igazgatója, valamint Faragó József nyugalmazott tudományos kutató) egyhangúan elfogadták a dolgot. A védés gyakorlatilag román nyelven zajlott, ám mind a jelölt, mind a budapesti bíráló

magyarul foglalta össze véleményét. A disszertáció is magyar nyelvű. A meglepő nagyszámú közönség azt is értékelte, hogy e kolozsvári tanszéken legalább évtizede nem volt hasonló doktori védés, magyar folklór- vagy néprajzi téma még ennél is régebben szerepelt. Szinte emberemlékezet óta nem volt budapesti opponens sem doktori vitákon. A dolgot pártolólággal terjesztették tovább, és remélhetőleg még az idén a bukaresti kultuszminisztérium jóvá is hagyja azt. Minthogy a művet megjelenésre is alkalmasnak ítélték a bírálók, remélhető, hogy a sokéves kutatómunka eredménye nyomtatásban is hozzáférhető lesz.

UDMURTOK ÉS MARIK A NÉPRAJZI MÚZEUMBAN. A Néprajzi Múzeum, az Udmurt Helytörténeti Múzeum és a Mari Nemzeti Múzeum által megkötött együttműködési szerződés értelmében 1994-ben a *Magyar népművészet* című kiállítást láthatták az érdeklődők az Udmurt és a Mari Köztársaságban. Viszonzásul a Néprajzi Múzeumban mutattak be kiállítást 1995. február 24. és május 22. között *Két testvérnép – Az udmurtok és a marik népművészete* címmel, Forrai Ibolya rendezésében (vö. Forrai Ibolya: *Két testvérnép.* Múzeumi Hírlevél, 1995. 5. sz. 130–131. old.). A kiállításhoz kapcsolódott május 6–7-én a Finnugor Napok című rendezvénysorozat (kórusok hangversenye, táncház, előadások, videovetítések stb.), amelynek kiemelkedő eseménye volt a középiskolások számára *Mit tudsz a finnugor népekről?* címmel meghirdetett vetélkedő. Ennek megszervezéséhez Erdélyi István, K. Csilléry Klára, Csepregi Márta, Wilhelm Gábor és Kodolányi János nyújtott segítséget.

HARKAI IMRE ÚJ KÖNYVE. Házrendszer-ek és szerepük a magyar népi építészetben címmel új könyvvel jelentkezett 1995-ben Harkai Imre. A Vajdaságban élő építész szerző eddig megjelent kötetei jól jelzik érdeklődésének irányait: feldolgozta Temerin népi építészetét és Topolya építészeti arculatát, az 1986-ban megjelent Gondolatok az élettéről pedig építészetelméleti tanulmányokkal jelentkezett. Újabb munkájában az építészet strukturális elemzése módszertanának kialakítására, és egy valós példán keresztül ennek gyakorlati bemutatására törekszik. A két részre osztott könyv első felében az általános építészetelméleti megoldást munkálja ki. A könyv második része az első részben kifejtett elmélet gyakorlati próbája: a népi építészet szolgáltatotta anyagbázis – a Magyar néprajzi atlasz – elemzése, melynek során a legfontosabb építmény, a lakóház különféle formáinak elterjedését vizsgálja felül a magyar nyelvterületen a XIX–XX. század fordulóján. Megközelítése első pillantásra szokatlan, újszerűen vet fel kérdéseket, terminusokat fogalmaz újra stb. Mindezek eredményeként olyan elemzést végez, amely eddig csak sejtett összefüggéseket erősít meg, és olyanokat tár fel, melyek az eddigi csak néprajzi megközelítés miatt még nem merültek föl. A szépen megformált kötetet tanulságos ábrák és képek gazdagítják, és hét kihajtható térkép, illetve táblázat teszi szemléletessé a kötet tartalmát. Kiadta a LaVik Kiadó. Ára 380 Ft. Postai utánvétellel megrendelhető: LaVik 1992 Bt., 1462 Budapest, Pf.: 702.

ÁLLAMI KITÜNTETÉSEK MÁRCIUS 15-E ALKALMÁBÓL. A Magyar Köztársaság elnöke – a miniszterelnök előterjesztésére – nemzeti ünnepünk, március

15-e alkalmából állami kitüntetéseket adott át 1995. március 14-én a Parlamentben. Mások mellett Kossuth-díjban Foltin Jolán koreográfus (Bihari Együttes), Széchenyi-díjban Vikár László népzenekutató részesült, a Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjét (polgári tagozat) Kós Károly etnográfus kapta meg. Utóbbinak a romániai magyar néprajztudomány érdekében végzett kimagasló munkássága elismeréseként a magas kitüntetést Göncz Árpád köztársasági elnök 1995 júniusában Kolozsváron adta át.

A MUZSIKÁS EGYÜTTES KITÜNTETÉSE. A Néprajzi Múzeum aulájában 1995. március 14-én Fodor Gábor művelődési és közoktatási miniszter adta át a március 15-e alkalmából a miniszterelnök előterjesztésére adományozott kulturális és művészeti kitüntetéseket. Liszt Ferenc-díjjal tüntették ki mások mellett a Muzsikás Együttest (Hamar Dánielt, ifj. Csoóri Sándort, Éri Pétert és Sípos Mihályt).

LUKÁCS LÁSZLÓ MUNKÁSSÁGÁNAK ELISMERÉSE. Fejér megye közgyűlése 1995. március 15-én a Vörösmarty Mihály-díjat adományozta Lukács Lászlónak Közép-Európa összehasonlító néprajza, különös tekintettel a Közép-Dunántúl, a Mezőföld és Székesfehérvár népi kultúrájának kutatása elismeréseként. A székesfehérvári Szent István Király Múzeum Néprajzi Osztályának vezetőjét, az Ethnographia szerkesztőjét a Bécsi Néprajzi Társaság (Verein für Volkskunde in Wien) az 1995. május 19-én megtartott centenáriumi közgyűlésén egyhangúlag levelező taggá választotta. A megtisztelő címmel eddigi tudományos munkásságát és az osztrák néprajztudomány érdekében kifejtett aktivitását ismerték el.

NAGY KÁLMÁN RÓL. Az Új Magyarországnak 1995. március 18-i számában Panek Zoltán Csatlakozó címmel cikket tett közzé Nagy Kálmánról. Ugyanazon lap hasábjain (1995. május 16. 13. old.), a fenti íráshoz csatlakozva, Bányai Ferenc (Debrecen) az alábbi életrajzi adatokat közölte a Kalevala fordítójáról: „A Nagy Kálmánt érintő kis történet számomra ismeretlen volt és köszönet a közreadásáért. Való igaz, hogy a Kortárs magyar írók kislexikona 1959–1988 meg sem említi – az ismert akkori politikai szemlélet miatt – Nagy Kálmánt. Az elmúlt közel negyedszázad alatt sem volt tülekedés a róla történő megemlékezésekben. Legyen szabad a hiányosságot pótlandó, néhány adat erejéig közreadnom a hiányzó, fontosabb tudnivalókat. Nagy Kálmán 1939. május 5-én született Felsőszőlőfalván (Székelyföld). Édesapja református lelképásztor volt. 1942-ben költöztek Kolozsvárra, ahol 1956–60 között a kolozsvári egyetemen szerzett diplomát. Nagybányán volt általános iskolai tanár 1971-ig. Itt nősült meg. Két gyermeke született. Nagybányáról költöztek Kolozsvárra, ahol az Utunk című hetilap szerkesztőjeként dolgozott az 1971. október 9-én bekövetkezett tragikus haláláig. Munkásságával kapcsolatban megemlítem, hogy egyetemi éve alatt kezdett foglalkozni a finn nyelv tanulásával, és így sikerült megalkotnia legjelentősebb munkáját, a Kalevala magyar nyelvre történő fordítását, melyet 1972-ben adott ki a Kriterion Könyvkiadó. A halk szavú, szerény tanár, író és műfordító, családját féltő, gonddal szerető és embertársait mindenkor tisztelő Nagy Kálmán fiatalon, tragikus körülmények között távozott közülünk. Ha élne, május 5-én ünnepelte volna 56. születésnapját.”

TOVÁBB GYARAPODOTT AZ IGNÁCZ-GYŰJTEMÉNY. Az 1980 óta Ausztráliában élő Ignác Ferenc, az Australian Museum külső munkatársa 1995-ben tovább gyarapította az 1990-ben a gödöllői Városi Múzeumnak adományozott (lásd erről: Néprajzi Hírek, 1992. 1–4. sz. 213. old.), értékes ausztráliai és óceániai növény-, állat- és néprajzi tárgy-, foto- és könyvgyűjteményét. A gazdag és értékes anyag újabb darabjai, több cég és magánember áldozatkészségének köszönhetően 1995. március 22-én érkeztek meg a világutazó gyűjtő szülővárosába. Az ezekkel kibővített, felújított kiállítást június 9-étől nézheték meg az érdeklődők. Részletesebben lásd az alábbi cikkben. Kovács Éva: Az Ignác-gyűjtemény Gödöllőn. Múzeumi Hírlevél, 1995. 7–8. sz. 212–213. old.

A SZENT ÉS A PROFÁN. E címmel és a Népi vallásosság a Palócföldön alcímmel rendezett kiállítást 1995-ben (megnyitották: március 27-én) a balassagyarmati Palóc Múzeum. Lásd erről Limbacher Gábor írását (Múzeumi Hírlevél, 1995. 7–8. sz. 209. old.). Ugyanez volt a címe az ugyanott november 23-án megrendezett tanácskozásnak is.

ÁLLATÁBRÁZOLÁS A MAGYAR NÉPHAGYOMÁNYBAN. Ez volt a címe annak a konferenciának, amelyet 1995. március 30–31-én rendezett meg Tiszafüreden és Abádszalókon a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága, a Magyar Néprajzi Társaság, az MTA Debreceni és Miskolci Bizottsága és Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Szervezete, a KLTE Néprajzi Tanszéke, valamint a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Honismereti Egyesület. A rendezvényen A folklór állatalakjai és Állatábrázolás a népművé-

szetben című témakörökben hangzottak el előadások és az utóbbi témával azonos címmel kiállítást is rendeztek a tiszafüredi Kiss Pál Múzeumban.

KRISTON VÍZI JÓZSEF KITÜNTETÉSE.

A Porcsalma község fejlesztéséért és Kiss Áron (1845–1908) emlékének ápolásáért alapított Kiss Áron-emlékplakettel 1995-ben mások mellett Kriston Vízi Józsefet, a kecskeméti Szórákaténusz Játékmúzeum és Műhely igazgatóját, a Magyar Játék Társaság titkárát tüntették ki.

BUKOVINAI SZÉKELYEK. 1995. április 7. és 9. között Bonyhádon tartották meg találkozójukat a Dunántúlra került bukovinai székelyek, völgyeségi letelepedésük 50. évfordulója alkalmából. A rendezvényen történeti, néprajzi, népzenei és demográfiai előadások hangzottak el a népcsoport múltjáról, jelenéről, és a rendezvényt kiállítások, filmvetítések (Sára Sándor, Kóka Rozália, Lengyel Gyula és Orbán Ágnes művei), valamint hagyományörző együttesek és szólisták gálaműsora tette még színesebbé, emlékezetesebbé. A Dunántúlon élő bukovinai székelyek több mint kétszáz fős csoportja 1995 augusztusában Csíkmadaras, Madéfalva, Pusztina és Klézse érintésével az „óházába”, Bukovinába utazott. Az utazás szervezőinek legfontosabb célja az volt, hogy a még élőkben erősítsék, a Magyarországon születettekben pedig elültessék vagy megtartásra serkentsék a székely identitást.

OTDK-EREDMÉNYEK. A XXII. OTDK Humán Tudományok Szekciójában (Debrecen, 1995. április 10–12.) a folklór, illetve az etnográfia–társadalomnéprajz területén az alábbi eredmények születtek.

Kiemelt I. díj – Mihályfi Márta (JPTE): Veszprém megyei népszokások funkcionális és összehasonlító vizsgálata. *I. díj – Nyisztor Tinka (ELTE):* A levesétel szerepe és jellege egy moldvai falu táplálkozaskultúrájában (Pusztina, 1920–1994). *II. díj – Pilipkó Erzsébet (KLTE):* Etnikai és vallási identitás a salánki görög katolikusok körében. *III. díj – Hegedűs Tímea (ACSJTF):* Lányok, asszonyok élete 1920 és 1970 között Héderváron. *A Györffy István Néprajzi Egyesület különdíjai. II. díj – Nagy Zoltán (JPTE):* Egy Vaszugán folyó menti hanti falu vallási élete. *III. díj – Granasztói Péter (ELTE):* Az egyszerű ember szórákozása a Városligetben. *A zsűri és a néprajzi zsűri külön elismerését, könyvjutalmát kapták a következők.* *Bartha Júlia:* A török sírjelölés történeti áttekintése; *Gergely Katalin (JATE):* Halottas és temetkezési szokások Gyergyószentmiklóson; *Nagy Balázs (ELTE):* Székely vándorló méhészkedés; *Pap Gabriella (JATE):* Az ember és környezetének higiénája mint a népi kultúra része (a Debreceni Televízió különdíját is megkapta); *Stencinger Noémi (ACSJTF):* Gyermekvilág Dunaszigeten; *Tomán Erzsébet (ELTE):* A kegytárgyak élete – Szociológiai megjegyzések két falu példáján.

INCIDENS KLÉZSÉN. 1995. április 29-én sajnálatos incidens történt a moldvai Klézsen. Az eseményről részletesen beszámoló magyarországi lapok cikkei közül – tájékoztatásul – a Magyar Nemzetben (Cseke Gábor: Csángóviszály Moldvában. 1995. máj. 2. 1–2. old.) és a Mai Napban (Kocsis Károly: Incidens a csángók földjén. 1995. máj. 6. 14. old.) megjelenteket közöljük. „Formailag »meglepetésszerűen«, valójában előreláthatóan következett

be az a szinte komoly tettelegességig menő összetűzés, melynek szenvedő, illetve cselekvő alanyai egyazon népcsoport képviselői: a moldvai csángóké. Az Erdélybe visszazármazott moldvai csángók képviselőinek kezdeményezésére létrehozott Moldvai Magyar Csángók Szövetsége (amely az RMDSZ tagszervezete) április 29-én, szombaton küldöttgyűlést hirdetett a Bákótól 20 kilométerre fekvő Klézse pékségében. Céljuk az volt, hogy az RMDSZ országos vezetői jelenlétében döntsenek a moldvai csángómagyarok anyanyelven folyó kulturális, illetve oktatási igényeiről. A hivatalosan bejelentett rendezvény – amelyet a helyi románság, illetve a csángóság román vonalához csatlakozó erők igyekeztek megtorpedózni – résztvevőinek végül mintegy 300, felháborodott klézsei lakossal kellett farkasszemet nézniük. A pékségbe érkező küldöttek és vendégek ilyen jelszavakkal találták magukat szemben: Nem akarunk magyarul tanulni; Nem kell nekünk magyar istentisztelet. A román nemzeti zászlókat lengető tömeg egy része behatolt a pékség épületébe, s az onnan elmenekülő RMDSZ-vezetők némelyikét bántalmazta. Az Erdélyből érkezettek mikrobusza a gyűlés helyszíne közelében elromlott, a tüntetők megrohmozták, és ha nem is döntötték fel, de az abban talált magyar nyelvű ábécéskönyveket és évkönyveket máglyán elégették. Az erőszakos akciót végig figyelemmel kísérte a Nagy-Románia Párt Bákó megyei képviselője, aki végül Takács Csaba RMDSZ-ügyvezető elnökkel együtt rögtönzött bákói sajtóértekezleten tisztázta otléte okát. Azzal vádolta az RMDSZ-t, hogy ki akarja terjeszteni tevékenységét Moldvára, olyan emberekre, akik románok. A romániai magyar vezető azt nehezményezte, hogy

egy romániai állampolgárnak a szemére hányják: miért megy bizonyos vidékekre, amikor a törvények értelmében szabad mozgása van.” „A több mint 100 ezer csángó közül csak mintegy 1000 vallja magát magyar eredetűnek.» »Moldvában csak azóta vannak feszültségek, amióta az RMDSZ szemet vetett csángókra.« Ilyen s ehhez hasonló megállapításokkal próbálja elkendőzni még az ellenzékinek tartott román sajtó is a múlt heti moldvai eseményeket. Pedig a tények önmagukért beszélnek, s nagyon jól szemléltetik a Romániában uralkodó középkori állapotokat. Az egyik legismertebb csángó település, Klézse volt kijelölve annak a gyűlésnek a színhelyéül, amelyen az Ősz Erős Péter által szervezett és irányított Moldvai Csángómagyarok Szövetsége kimondta volna csatlakozását az RMDSZ-hez. A Sepsiszentgyörgyről Klézseire induló küldöttség tagjai között volt – más RMDSZ-képviselők, valamint néhány újságíró társaságában – Takács Csaba is, az RMDSZ ügyvezető elnöke. A falu határában egy 300 főnyi, alkoholgozt árasztó tömeg állta el az útjukat, akik »nem akarunk magyarok lenni« jelszóval többüket tettelegesen is bántalmazták (Ősz Erős Péter és fia be kellett menekülnenek egy pékség épületébe). Takács Csabát is csak a helyi rendőrőrs parancsnoka mentette meg az alapos veréstől. Az ügyvezető elnök azonnal Bákó városába száguldott számon kérni a prefektustól a történeteket, de mire onnan a 130 főnyi rendfenntartó erő kivonult, a felbőszült tömeg feldúlta a küldöttség műszaki okok miatt vesztéglésre kényszerülő mikrobuszát, a benne lévő magyar ábécéskönyveket, falinaptárakat, újságokat szétépték, s nyílt tűzön ünnepélyesen elégették. A gyűlés megtartásáról már szó sem lehetett. Mindazonáltal Takács Csaba

kijelentette, hogy az incidens kapcsán nem kíván magasabb hazai vagy nemzetközi fórumokhoz fordulni, ugyanis – igaz, ami igaz – a gyűlés szervezői előzetesen nem igényelték a rendőri védelmet.”

AZ ÉN KALEVALÁM. E címmel mutatták be 1995-ben Kecskeméten Sőreg Dénes helybeli nyugdíjas hídmérnök, fafaragó 47 darabos Kalevala-ciklusát. A szobrokban és faragott képekben megörökített alakokból és jelenetekből a kiállítással azonos című filmet készített a Gyöngyszem Produkció Kft., Szabó László rendező-operatőr és Herzka Ferenc riporter.

A JÁSZKUN REDEMPTIO 250. ÉVFORDULÓJA. Nagyszabású ünneppsorozattal emlékeztek meg 1995-ben a jász kun redemptio (visszaváltás) 250. évfordulójáról. Május 6-án Kiskunhalason rendeztek ünnepséget, kiállításokat és szórakoztató programokat. Július 29. és augusztus 12. között a Jászok Egyesülete szervezésében tartották meg a Jászok Világtalálkozóját, szintén gazdag (mintegy százféle) kulturális programmal (történelmi színelőadás, zongoraest, kiállítások, díjugrató lovasverseny, tűzijáték, folklórbemutató stb.). A jászberényi megnyitón felszólalt Göncz Árpád köztársasági elnök és Morteza Saffari Natanzi iráni nagykövet is. Több konferencia, tudományos ülés (környezetvédők, néprajzkutatók, város- és faluvédők összejövele) tette tartalmassá az ünnepi rendezvénysorozatot. Október 7–8-án Karcagon rendeztek tudományos emlékülést és kiállításokat. A tudományos ülésen a redemptio gazdasági, társadalmi és művelődési kihatásait elemezték az előadók. Az ünnepség keretében a kis-hegyesi kunhalmon felavatták a kun emlékhelyet, a karcagi származású Munkácsy-díjas szob-

rászművész, Györfi Sándor kompozícióját. A ceremóniát Szalim Kurmanguzsín, Kazahsztán budapesti nagykövete és Varga Mihály karcagi országgyűlési képviselő végezte.

CIGÁNY MÚZEUM. A Cigány Tudományos és Művészeti Társaság 1995. május 17. és 21. között tartotta meg harmadik nemzetközi konferenciáját, amely legfontosabb feladatának egy cigány múzeum szakmai előkészítését tekintette. „Legfőbb célunk a Cigány Múzeum létrehozása a kihalófélben lévő tárgyi kultúránk megmentése érdekében” – jelentette ki Rostás Farkas György, a társaság, valamint a Fővárosi Cigány Önkormányzat elnöke a néprajzi, történelmi, szociológiai és nyelvészeti konferencia május 20-án megtartott budapesti sajtótájékoztatóján. A tudományos rendezvényen elhangzott előadások közül a Honismeret (1995. 5. sz. 85–88. old.) Balassa Ivánét közölte *Erdős Kamill és a Roma Múzeum terve* címmel, a konferencia kapcsán pedig *Kell-e Roma Múzeum?* című írásában (Amaro Drom, 1995. 7. sz. 18–20. old.) Szuhay Péter fejtette ki nézeteit.

A MONDAPÁLYÁZAT EREDMÉNYE. A Magyar Néprajzi Társaság, több intézmény közreműködésével, a honfoglalás 1100. évfordulója alkalmából 1994-ben pályázatot hirdetett a Kárpát-medence magyar történelmi népmondáinak összegyűjtésére. A beérkezett pályamunkákat szakértői bizottság bírálta el, az ünnepélyes eredményhirdetésre 1995. május 20-án a Néprajzi Múzeumban került sor. A díjazottak a következők voltak. A felnőtt kategóriában I. díjat Bodnár Lajos (Szlovákia, Mátýóc), II. díjat Görbe István (Románia, Szatmárnémeti), III. díjat pedig

Adorjáni Rudolf Károly (Románia, Dicsőszentmárton), Asztalos Enikő (Románia, Marosvásárhely) és Berta István (Jugoszlávia, Tamásfalva) kapott. Az ifjúsági kategóriában az I. és a II. díjat nem osztották ki, III. díjban Papp Orsolya és Veszelszky Ágnes (Kiskunhalas), valamint Hegedűs Katalin (Mohács) részesült. Könyvjutalommal az alábbi gyűjtők munkáját ismerték el: Balla Ferenc és Balla István (Jugoszlávia, Bezdán), Balla Tamás (Románia, Magyardécse), Balogh Piroska Krisztina (Románia, Marosvásárhely), Bencze Sándor (Jugoszlávia, Ada), Demeter Andrea (Eger), Demeter Ferenc és Szűcs Györgyi (Románia, Ómoldova), Dósa Erika (Románia, Marosvásárhely), Ercsei Enikő (Románia, Marossárpatak), Fülöp Dénes (Románia, Makfalva), Gub Jenő (Románia, Szováta), Helytörténeti Szakkör (Surd), Horváth István Néprajzi Kör (Románia, Dicsőszentmárton), Kisfalusi János (Viszló), Kopacz Katalin Csilla (Románia, Csíkszereda), Korcz Antalné (Halászi), Márkus István Ádám (Szentkirályszabadja), Pleskovics András (Pusztaföldvár), Presinszky Lajos (Szlovákia, Somorja), Szöllősy Tibor (Ukrajna, Técső), Tóth József (Szombathely), Truczsa Péter Pál (Románia, Ditró), Vas Béla Zoltán (Marifű), Vitos László (Románia, Fitód), Wass György és Kresz-Guther Ilona (Románia, Sófalva), Zsigmond József (Románia, Marosvásárhely).

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR HONISMERETI TÁRSASÁG. Az 1991-ben megalakult Kárpátaljai Magyar Néprajzi Társaság 1995. május 20-án Bátyuban megtartott közgyűlésén a helytörténettel bővítette ki működési területét és nevét Kárpátaljai Magyar Honismereti Társaságra változtatta. A három (történelmi, nép-

rajzi és természetrajzi) szakosztállyal működő társaság vezetőivé a következő személyeket választották. Elnök: Soós Kálmán, alelnökök: Csatáry György és Bagu Balázs, titkár: Gabóda Béla, pénztáros: Orosz Kálmán.

TÁRSASÁGUNK VÁNDORGYŰLÉSE. A Magyar Néprajzi Társaság a Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Igazgatóságának közreműködésével néprajzi vándorgyűlést rendezett 1995. május 22. és 24. között Kecskeméten és Lakitelken A népi kultúra tagoltsága a Kárpát-medencében címmel. A tudományos rendezvényen magyarországi, felvidéki, kárpátaljai, erdélyi és vajdasági kutatók mintegy ötven előadást tartottak, amelyeket Társaságunk a tervek szerint nyomtatásban is megjelentet.

NÉPRAJZI HÍRLEVÉL. Társaságunk a gyors és sokoldalú tájékoztatás érdekében Néprajzi Hírlevél címmel 1995-től új kiadványt jelentet meg, évenként négy alkalommal. T. Bereczki Ibolya és Tátrai Zsuzsanna szerkesztők kérik a T. Tagtársakat, hogy a közérdeklődésre számot tartó rendezvényekről, kiadványokról és eseményekről időben küldjenek tájékoztatást. Mivel a negyedéves szakosztályi programokat is e periodikában közlik, a Társaság a különféle rendezvényekre külön meghívókat nem fog küldeni.

BEMUTATKOZOTT A LILIUM AURUM KIADÓ. A Magyar Néprajzi Társaság, a Néprajzi Múzeum és a dunaszerdahelyi Lilium Aurum Kiadó könyvbemutatót rendezett 1995. június 7-én a Néprajzi Múzeum aulájában. A rendezvényen Hodossy Gyula igazgató a kiadó tevékenységéről és a szlovákiai magyar néprajzi könyvkiadásban betöltött szerepéről beszélt, Selme-

czy Kovács Attila, a Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese pedig Liszka József Ágas-bogas fa című, fiataloknak szóló néprajzi ismeretterjesztő könyvének harmadik kiadását mutatta be.

A SZLOVÁK INTÉZET RENDEZVÉNYE. A Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézete és a Szlovák Intézet, az utóbbi intézmény budapesti székházában 1995. június 15-én sajtótájékoztatót tartott. Ennek keretében Dušan Ratica, Grin Igor és Krupa András bemutatta a *Szlovákia népművészeti lexikona* és a *Békéscsaba néprajza* című kiadványokat. Ezt követően szlovák és magyar néprajzkutatók találkozájára, illetve munkatanácskozására került sor.

SZLOVÁK NÉPRAJZI TÁBOR. A békéscsabai Szlovák Kutatóintézet 1995 júniusában Kiskőrösön rendezte meg néprajzi táborát. A hazai és külföldi kutatók egyebek közt a szőlészet és borászat hagyományait, a férfiak és nők családi szokásrendjét, a summásélet emlékeit, a népdalokat, a helyi mondákat, a paraszti étrendet, a kiskőrösiek viseletét, nyelvjárásának jellegzetességeit és a kétnyelvűség sajátosságait vizsgálták.

ECSEDY CSABA HALÁLA. 1995. június 20-án, életének 54. évében hosszú, súlyos betegség után elhunyt Ecsedy Csaba etnológus. Hamvasztás előtti búcsúztatása június 30-án volt a budapesti Me gyeri úti temetőben.

EGYETEMI TANÁROK KINEVEZÉSE. 1995. június 26-án Göncz Árpád köztársasági elnök – a művelődési és közoktatási miniszter előterjesztésére – július 1-jei hatállyal egyetemi tanárokat nevezett ki,

mások mellett az ELTE Folklore Tanszékére Voigt Vilmost, a JATE Néprajzi Tanszékére pedig Juhász Antalt.

ÉVKÖNYV KÓS KÁROLY TISZTELETÉRE. A Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyvének harmadik kötetével (Kolozsvár, 1995) tisztelgett a 75 éves Kós Károly előtt. A 311 oldalas, Zakariás Erzsébet által szerkesztett kiadvány huszonnöt dolgozatot tartalmaz, köztük Gazda Klára *Dr. Kós Károly 75 éves* című írását.

ANDRÁSFALVY BERTALAN MAGAS KITÜNTETÉSE. A két ország kulturális és tudományos kapcsolatai elmélyítésének elismeréseként a Német Szövetségi Köztársaság Érdemrendjének Nagykeresztjét adományozta Andrásfalvy Bertalan volt művelődési és közoktatási miniszternek, Társaságunk elnökének Roman Herzog, Németország államfője. A kitüntetést 1995. július 4-én a német nagykövetségen adta át Otto-Raban Heinichen nagykövet. Ebből az alkalomból a Magyar Nemzet közölte interjút Andrásfalvy Bertalannal (Dezsőfia János: A tehetség egyenletesen oszlik meg az országban. 1995. aug. 2. 12. old.).

HADNAGY LÁSZLÓ (1923–1995). 1995. július 12-én, 72 éves korában elhunyt Hadnagy László, nyugalmazott múzeumigazgató, a Veszprém Megyei Honismereti Egyesület tiszteletbeli elnöke. Mintegy három évtizeden át tevékenykedett eredménnyel a honismereti mozgalomban, számos helytörténeti és néprajzi kiállítást rendezett és több fontos dolgozatot publikált. A Honismeret című folyóirat hasábjain (1995. 6. sz. 98–100. old.) Hamar Imre búcsúzott el tőle.

KÁNYÁDI SÁNDOR HERDER-DÍJAS. 1995-ben, több olyan kelet-európai személyiség között, akik a kulturális kapcsolatok ápolásában, illetve az európai kultúra gazdagításában szereztek kiemelkedő érdemeket, Herder-díjjal tüntették ki Kányádi Sándor kolozsvári költőt. A díjazottakat méltató Reinhard Lauer göttingeni professzor Kányádi Sándorról a következőket mondta: „Egész életútja a népek közötti megértést, s ezzel a különböző nemzetiségek békés együttélését szolgálja. Jelentős irodalmi műveket fordított magyar nyelvre, s fontos feladatának tekinti az erdélyi szász, magyar és jiddis népköltészet megőrzését is.” A hírek szerint a jeles költő Bartók Béla román népköltészeti gyűjtésének lefordítására és közreadására készül.

A VIII. NEMZETKÖZI FINNUGOR KONGRESSZUS. 1995. augusztus 10. és 15. között a finnországi Jyväskylä volt a helyszíne a VIII. Nemzetközi Finnugor Kongresszusnak, amelyen a finnugor népek történetével, nyelvével, néprajzával, irodalmával és zenéjével foglalkozó tudósok mutatták be legújabb kutatási eredményeiket. A kongresszus két kérdéssel foglalkozott hangsúlyosan: az uráli nyelvek és kultúrák helyével az új történelmi helyzetben, valamint a magyar honfoglalással. A nagy jelentőségű tudományos rendezvényen népes magyar küldöttség vett részt és jelen volt Fodor Gábor művelődési és közoktatási miniszter is, aki a megnyitó napján üdvözlő beszédet mondott (lásd: *Kis népek és az önbizalom.* Népszava, 1995. aug. 11. 6. old., *Jyväskylä liceumában bevezetik a magyar nyelv oktatását.* Magyar Nemzet, 1995. aug. 11. 11. old.). A kongresszusról a Múzeumi Hírlevélben

Fodor István számolt be (1995. 10. sz. 299–300. old.).

SZEKSZÁRDI KUTATÓK BUNYASZEK-SZÁRDON. 1995. augusztus 12–15. között gyűjtőúton Bunyaszekszárdon járt Nagy Janka Teodóra néprajzkutató, Szabó Géza régész-muzeológus és Kaczián János, a Tolna Megyei Levéltár munkatársa. Az 1866-ban főként Tolna megyéből útnak indult ötvennégy, nagyjából gazdasági cseléd az Erdőháton, Facsád közelében Bunyaszekszárd néven települést alapított, amely ma már csak egykori lakói szívében él. Az elhagyott faluba augusztus 13-án néhány órára visszatértek a bunyaszekszárdiak, s a múltra emlékezve helyezték el a kegyelet virágait a temetőben, ahol a legfrissebb sírkerezt 1972-ből származik. A szakemberek történeti-néprajzi adatokat, és a Wosinsky Mór Múzeum számára tárgyi emlékeket gyűjtöttek. (Nagy Janka Teodóra)

KITÜNTETÉSEK AUGUSZTUS 20-A ALKALMÁBÓL. Magas állami kitüntetéseket adott át 1995. augusztus 18-án az Országházban Göncz Árpád köztársasági elnök. Maác Lászlót, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium nyugalmazott tanácsosát, a magyar táncfolklorisztika, a magyar és az egyetemes tánc-történet és a táncművészeti publicisztika terén végzett kiemelkedő tevékenysége elismeréseként a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje (polgári tagozat), valamint Tóth Margit zenetudóst, a Néprajzi Múzeum nyugalmazott osztályvezetőjét zenetudományi munkássága elismeréseként és Kricskovics Antalt, a Fáklya Horvát Folk-lór Centrum Erkel Ferenc-díjas vezetőjét, érdemes művészt művészi és hagyomány-örző munkássága elismeréseként a Ma-

gyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje (polgári tagozat) kitüntetésben részesítette. Nagy ünnepünk alkalmából kimagasló szakmai munka elismeréseként augusztus 17-én a Néprajzi Múzeumban Fodor Gábor művelődési és közoktatási miniszter Népművelésért-díjat adott át Kovács József néptáncpedagógusnak, Móra Ferenc-díjat pedig Csiffáryné Schwalm Editnek, az egrri Dobó István Vármúzeum tudományos titkárnak.

NÉMET TÁJHÁZ ÉS FALUMÚZEUM. A bajor kormány támogatásával 1995 nyarán elkezdték a németek által lakott Fertőrákoson a Fő utca egyik népi műemlékének tájházzá alakítását. A Messerschmidt Alapítvány 150 ezer márkát adott a XVIII–XIX. századi épületegyüttes felújítására. A tervek szerint a falak között állandó helytörténeti és néprajzi kiállítás lesz korabeli bútorokkal, használati tárgyakkal, valamint a szőlészet és a borászat eszközeivel. Falumúzeumot avattak 1995. augusztus 20-án a Nógrád megyei, szintén német lakosságú Berkenyén. A kiállítóhelyen Schmidt József helybeli szobafestőmester éveken át gyűjtött, gazdag néprajzi anyagát mutatják be.

FARAGÓTÁBOR SZAKMAI VITÁVAL. „Megléhetősen viharos szakmai szópárbajjal kezdődött a somogyi faragók tábora Balatonlellén – tudatja az MTI. Fűzes Endre etnográfus, a Népi Iparművészeti Tanács elnöke a faragóművesség helyzetéről tartott vitaindító előadása nem váltott ki osztatlan sikert a hallgatóság körében. Elsősorban az idősebb Kapoli Antal emlékére Balatonlellén megrendezett XXIV. Országos Faragókiállítás bemutatott alkotások zsűrizése váltott ki indulatokat a történelmi hagyományokat

őrző népi faragók csoportjában. Fűzes Endre szerint sajnálatos, hogy az utóbbi időben felerősödött a történeti hagyományok követői és az új törekvések képviselői közötti ellentét, pedig nem egymás ellen, hanem egymás mellett jelen lévő stílusokról van szó.” (Magyar Nemzet, 1995. aug. 25. 11. old.).

PRO SCIENTIA-ÉRMET KAPOTT NYISZTOR TINKA. Az Országos Tudományos Diákköri Tanács a Magyar Tudományos Akadémia, valamint a Művelődési és Közoktatási Minisztérium közreműködésével 1988-ban hozta létre a Pro Scientia-érmet az egyetemen vagy főiskolán és a tudományos diákköri munkában kiváló eredményeket elért fiatalok jutalmazására. Az országos diákköri konferenciák különböző szekcióinak szakmai testülete a legkiemelkedőbb munkák szerzői közül választja ki a pályázók egész addigi életpályáját mérlegelve azokat, akiket az éremmel kitüntet. A Pro Scientia-plakettet 1989 óta két évenként osztják ki, eddig összesen 193 diák kapta meg. 1995-ben negyvenötön vehették át a kitüntetést az MTA elnökétől az Akadémia budavári kongresszusi termében. A magas kitüntetésben részesült mások mellett Nyisztor Tinka (Pusztina, 1957), az ELTE néprajz szakos hallgatója, aki I. díjat nyert tudományos diákköri dolgozatát (lásd fentebb) Kisbán Eszter egyetemi docens szakmai irányításával írta meg.

VIGA GYULA KINEVEZÉSE. Viga Gyulát 1995. szeptember 1-jei hatállyal a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság igazgatóhelyettesévé nevezték ki és megbízást kapott a megyei szer-

vezet tudományos tevékenységének irányítására.

CIKKEK BARTÓKRÓL ÉS A BARTÓK ARCHÍVUMRÓL. Figyelemre méltó cikkeket közöltek 1995 szeptemberében a lapok Bartók Béláról, valamint zenei és tudományos hagyatékáról. Benedek István Szubjektív emlékezés Bartók Bélára című írását az Új Magyarország (szept. 30. 17. old.), Czako Sándor Bartóki hétköznapi című interjúját (Karszt Magdolnának, a Bartók család egykori háztartási alkalmazottjának visszaemlékezését) pedig az Esti Hírlap (szept. 29. 9. old.) közölte. Az Élet és Irodalomban J. Györi László Ez a mi anyanyelvünk (szept. 22. 5–6. old.) és a Magyar Nemzetben Devich Márton Ihlet és improvizáció (szept. 23. 19. old.) címmel Somfai Attila zenetörténésszel, a budapesti Bartók Archivum igazgatójával készített interjúkat olvashatjuk.

SZÁNTÓDPUSZTA EUROPA NOSTRA-DÍJAS. A Somogy megyei Szántódpusztá nyerte el az 1994. évi Europa Nostra-díjat, amelyet 1995. szeptember 9-én adtak át a Szántódpusztai Idegenforgalmi és Kulturális Központban az intézmény igazgatójának, Szabó Miklósnak. Az 1975-től 1985-ig helyreállított épület-együttes, amely a 150–200 évvel ezelőtti pusztá tipikus képét mutatja, közel harminc építményből (kúria, borospince, Ménes csárda, Szent Kristóf-kápolna, Öreg csárda, cselédház, magtár, pajta stb.) áll. Szántódpusztán többek között szőlészeti és borászati, agrártörténeti, halászati, népi iparművészeti kiállításokat tekinthetnek meg az érdeklődők, az 1839-ben épült cselédház (füstös konyha, tisztaszoba, kamra) pedig a századforduló életkörülményeit szemlélteti a korabeli berendezési

tárgyak és használati eszközök segítségével.

ROM SOM – ÚJ CIGÁNY FOLYÓIRAT. Rom Som ('cigány vagyok') címmel új cigány tudományos, művészeti, vallási és pedagógiai folyóiratot indított útjára a Kalyi Jag Roma Művészeti Egyesület 1995-ben, Choli Daróczi József és munkatársai (Varga Gusztáv, Nagy Gusztáv, Kovács József) szerkesztésében. A lapban egyebek mellett helyet kapnak a cigányság hagyományos kultúrájával kapcsolatos kutatási eredmények, az arról szóló cikkek is.

MEGHALT GYIMESI SÁNDOR. 1995. október 2-án, életének 62. évében meghalt Gyimesi Sándor gazdaságtörténész. A nemzetközi hírnű tudós a Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem Gazdaságtörténeti Tanszékének egyetemi tanára, a Közép- és Kelet-Európai Akadémiai Kutatási Központ vezetője, a Magyar Agrártörténeti Egyesület elnöke volt. Tíz könyvvel és száznál több tudományos közleménnyel gazdagította a történettudományt.

JANKÓ JÁNOS-DÍJAS KUTATÓK TALÁLKOZÓJA. A Magyar Néprajzi Társaság Jankó János-díjával kitüntetett kutatók – immár hagyományosnak tekinthető – szakmai és baráti találkozóját 1995. október 6. és 8. között Torockón tartották meg. Az összejövetelt Pozsony Ferenc, a Kriza János Néprajzi Társaság elnöke szervezte.

ELHUNYT KOROMPAY BERTALAN. 1995. október 9-én, életének 88. évében elhunyt Korompay Bertalan, a Magyar Köztársasági Arany Érdemkeresztjével kitüntetett néprajzkutató, irodalomtörté-

nész, a nyelvtudományok kandidátusa, gimnáziumi tanár. Temetése, az evangélikus egyház szertartása szerint, október 25-én volt Budapesten, a Farkasréti temetőben. A kiváló tudósról, aki 1934-től volt tagja Társaságunknak és 1992-ben tiszteleti taggá választották, Szilágyi Miklós az Ethnographiában fog részletes megemlékezést közölni.

KITÜNTETÉSEK OKTÓBER 23-A ALKALMÁBÓL. *Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke magas kitüntetésekkel adott át a Parlamentben nemzeti ünnepünk, október 23-a alkalmából. A Magyar Köztársasági Érdemrend Arany Fokozatában (polgári tagozat) harmincnyolcan részesültek, köztük Füzes Endre, a néprajztudomány kandidátusa, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgatója és Jósvainé Dankó Katalin, a sárospataki Rákóczi Múzeum igazgatója.*

KUTASI-KOVÁCS LAJOS HALÁLA. 1995. november 2-án, 75 éves korában Londonban elhunyt Kutasi-Kovács Lajos író, szerkesztő, utazó és indiánkutató. Temetése november 9-én volt. Kutasi-Kovács Veszprémben született 1920. január 18-án. Előbb szülővárosában, majd a fővárosban volt újságíró, 1941-ben jelent meg első szépirodalmi munkája. 1945-től 1949-ig Németországban, majd 1970-ig Dél-Amerikában élt. São Paulóban a Dél-amerikai Magyar Hírlapot szerkesztette, majd a Buenos Aires-i Dél-amerikai Magyar Újság braziliai szerkesztője lett. 1970-ben tért vissza Európába: Angliában és Svájcban élt. Külső munkatársa volt a Szabad Európa Rádióknak és a BBC magyar adásainak, szépirodalmi írásai számos külföldi magyar kiadványban jelentek meg. Londonban 1994 óta az Angliai

Magyar Tükör szerkesztője volt. Mint az amerikai indián kultúra szakértője, tudományos expedíciókban vett részt. Magyarországon könyvei jelentek meg az indián kultúráról – az utolsó: *Dzsungelek, romvárosok, indiánok* a Medicina Kiadó gondozásában a közeljövőben jelenik meg. A Magyar Földrajzi Társaság idén Teleki Sámuel-éremmel tüntette ki. Kutasi-Kovács Lajos az érdi Magyar Földrajzi Múzeumra hagyta magángyűjteményét. A sok ezer dollárra becsült kollekció az író munkáin és szakkönyvtárán kívül több mint száz dél- és észak-amerikai indián népművészeti és mindennapi használati tárgyból áll, s eredetében évszázadokat ölel fel. Az északnyugat-amerikai totemfaragó indiánok kisméretű munkáitól a falvakban letelepült pueblo indiánok szöttesein át a síksági és az északkelet-amerikai erdei indiánok sastollas fejéig, a dél-amerikai dzsungelek indiánjainak madarak vadászatára használt, a tollakat kímélő tompa hegyű nyilaitól káprázatos színekben tündöklő tollkoronájáig, több indián kultúrát képvisel néhány tárgy a szakszerűen lajstromozott gyűjteményben.

HALÁSZ PÉTER LEMONDOTT. *Halász Péter, a Magyar Művelődési Intézet igazgatója 1995. november 8-án benyújtotta lemondását Fodor Gábor művelődési és közoktatási miniszternek. A miniszter december 1-jei hatállyal a lemondást elfogadta, s e teendők ellátásával Beke Pált, az intézet igazgatóhelyettesét bízta meg. A vezetőváltás okairól és körülményeiről lásd például az alábbi újságcikkeket. Lemondott Halász Péter. Új Magyarország, 1995. nov. 10. 5. old.; Csikor Ottó: A kultúra újraközpontosítása. Új Magyarország, 1995. nov. 11. 8. old.; D. Havas*

Gábor: Vezetőváltás a Magyar Művelődési Intézet élén. *Magyar Nemzet*, 1995. dec. 22. 11. old.

BELÉPŐ '95. 1995. november 20-án a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Tárgyi Néprajzi és Folklore Tanszékeinek összefogása újszerű rendezvénnyel örvendeztette meg a szakmát. Az ELTE Tanári Klubjában *Belépő '95 – Diplomamunkák a néprajz szakról* címmel szimpózium várta az érdeklődőket, amelyen négy frissen végzett fiatal etnográfus adhatott számot a szakdolgozatában foglalt kutatási eredményekről. Délelőtt a Folklore Tanszéken diplomázottak Verebélyi Kincső vitavezetése mellett, délután pedig a Tárgyi Néprajzi Tanszék diplomásai Sárkány Mihály elnökletével, egyenként háromnegyed órás előadásokban ismertették tanulmányaikat. Az elhangzás sorrendjében a következő dolgozatok megvitatására került sor: Sipos Zsuzsanna *Reformátusok és adventisták Szék változó társadalmában*, Czinger Szilvia *Higiéniai szokások változása az Ipoly mentén Szlovákiában*, Bali János *Málnatermesztők gazdasági stratégiái Nógrád községben (1935–1994)* és Molnár Ágnes *Paraszt vagy agrár vállalkozó? – A piacozó kiskánizsai „sáskák” gondolkodása*. Minden egyes beszámolót követően korreferensek (a korreferátumok sorrendjében: Szacsuvay Éva, Juhász Katalin, Balogh Balázs és Szilágyi Miklós), valamint az őket segítő diákkorreferensek (Kiss Réka, Terbócs Attila, Hegedűs Vilmos és Tomán Erzsébet) nyitották meg az érdemi hozzászólásokban bővelkedő vitát. Reményeink szerint e sikerrel és eredményesen záruló próbálkozás bebizonyította hasznosságát, s a jövőre nézve hagyományt teremt. (T. A.)

BODÓ SÁNDOR KINEVEZÉSE. Öt budapesti kulturális intézmény vezetői posztjáról döntött 1995. december 6-ai ülésén a Fővárosi Közgyűlés Kulturális Bizottsága. A testület valamennyi esetben a pályázatokat elbíráló szakmai kuratórium döntését fogadta el. A kinevezések 1996. január 1-jétől 2000. december 31-ig szólnak. A Budapesti Történeti Múzeum főigazgatói posztjára két pályázat érkezett, a grémium 7:2 szavazataránnyal Bodó Sándornak, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Kulturális Örökség Főosztálya vezetőjének a pályázatát fogadta el.

JANKÓ JÁNOS LEVELE LUKÁCS LÁSZLÓNAK. Jankó János, a néprajzkutató Jankó János unokája 1995. december 18-ai keltezéssel az alábbi levelet küldte Lukács Lászlónak, az Ethnographia szerkesztőjének: „Igen Tisztelt Lukács Úr! Köszönettel megkaptam az Ethnographia folyóirat nagyapámmal, dr. Jankó Jánossal foglalkozó 1993. évi 2. számát. Igen nagyra értékelem és megtiszteltetésnek veszem ezt a figyelmességét, mellyel a nagyapámmal foglalkozó és általa írt könyvekből és kiadványokból álló gyűjteményemet gazdagíthatom. Köszönöm ünnepi és újévi jókívánásait, és hasonlóképpen én is kellemes karácsonyi ünnepeket és sikerekben gazdag boldog új évet kívánva maradok üdvözlettel: Jankó János.”

KÖNYVBEMUTATÓ: ROKONAINK SZIBÉRIÁBAN. 1995. december 20-án a budapesti Orosz Kulturális Központban Göncz Árpád köztársasági elnök, Fodor István, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója és Korniss Péter fotóművész mutatta be a nyilvánosságnak *Winter Erzsinek, a Néprajzi Múzeum munkatársá-*

nak az Alapfy Stúdió, a Duna Televízió, a Fuji Hungary és a Soros Alapítvány támogatásával kiadott, Rokonaink Szibériában című fotóalbumát.

LEVÁLTÁSOK SZLOVÁKIÁBAN. 1995 januárjában minden indoklás nélkül leváltották B. Kovács István történész-néprajzkutatót, a rimaszombati Gömöri Múzeum igazgatóját. Utódja Svetlana Bar-

naiová lett. A szlovák kulturális miniszter 1995 decemberében visszahívta Csütörtöki Józsefet, a révkomáromi Duna Menti Múzeum (a szlovákiai magyar bázismúzeum) igazgatóját és helyére, 1996. január 1-jei hatállyal Elena Lehotská szlovák-történelem szakos pedagógust nevezte ki.

Összegyűjtötte és összeállította:
HÁLA JÓZSEF

*Zsindelyfaragás kézzel, a zsindelyvonásra alakított rugós faragószéken.
Ploskucény (Szeret mente)*

Felhívás a Néprajzi Múzeum Könyvtárának gyarapítására

A budapesti Néprajzi Múzeum rendelkezik Közép-Európa legjelentősebb néprajzi könyvtárával. Egy korábbi megállapodás értelmében hozzá tartozik a Magyar Néprajzi Társaság könyvtára is. Könyvállománya az 1980-as évek végéig szinte hiánytalan. A közelmúlt és a jelen robbanásszerű könyváremelkedése miatt a Néprajzi Múzeum Könyvtára sem tudja megvásárolni az összes olyan művet, amelyek egy országos szakkönyvtárból nem hiányozhatnának. Ugyanakkor a számos kiadó, intézmény, önkormányzat által megjelentetett néprajzi könyvtermés határainkon innen és túl, szinte áttekinthetetlen, beszerezhetetlen.

Ebben a helyzetben különösen indokolt arra a régi, de az utóbbi években feledésbe merült gyakorlatra emlékeztetni, hogy a néprajzos szerzők, szerkesztők új könyveikből, különnyomataikból egy példányt ajándékozzanak a Néprajzi Múzeum Könyvtárának. Különösen fontos a külföldön megjelent művek ajándékozása, hiszen ezekhez a Könyvtár köteles példányként nem jut hozzá. E korábbi gyakorlat felelevenítésével részben honorálnánk a Néprajzi Múzeum Könyvtárának, Adattárának, Fényképtárának és gyűjteményeinek azt a segítséget, amelyet szolgáltatásaival kutatásainkhoz nyújt. Ugyanakkor a Könyvtárnak ajándékozott művek bekerülnek a magyar néprajztudomány éves bibliográfiájába.

LUKÁCS LÁSZLÓ

Az Ethnographiába leadandó kéziratokról

Az Ethnographia tördeléséhez a Word for Windows 6.0 szövegszerkesztő programot használjuk, ehhez a következő programokkal írt kéziratokat tudjuk átvenni:

Word for Windows
MS-DOS Word
Wordperfect
Word for Macintosh
Windows Write
Wordstar
Microsoft Windows Works
MS-DOS szövegfájlok
Rich Text-formátum

Kérjük a floppira ráírni, hogy mivel készült a kézirat, a következők szerint: *programnév, verziószám, operációs rendszer (MS-DOS, Windows)*. A kézirat elkészítésének technikai részleteiről felvilágosítást ad:

SZÍVÓSNÉ CSORBA ERZSÉBET

Szent István Király Múzeum
8000 Székesfehérvár, Fő u. 6.
Tel.: (22) 315-583
Fax: (22) 311-734

NÉPRAJZI HÍREK / ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

JÓZSEF HÁLA

H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über das Program
der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde in Ungarn.